

Onsdagen den 17 november

Kl. 09.00–15.11
16.00–16.16

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 27 oktober justerades.

§ 2 Anmälan om kompletteringsval

Talmannen meddelade att Kristdemokraternas partigrupp anmält Ulf Lönnberg som suppleant i kulturutskottet och i utbildningsutskottet under Christian Carlssons ledighet.

Talmannen förklarade vald *under tiden den 17 november 2021–28 januari 2022* till

suppleant i kulturutskottet
Ulf Lönnberg (KD)

suppleant i utbildningsutskottet
Ulf Lönnberg (KD)

§ 3 Anmälan om uteblivna svar på interpellationer

Talmannen anmälde att följande interpellationer inte skulle besvaras:

2021/22:1 Försvunna yazidiska kvinnor
av Joar Forssell (L)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2021/22:15 Armeniska krigsfångar

av Arin Karapet (M)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2021/22:28 Förändrade betygskrav i svenska

av Arin Karapet (M)

till utbildningsminister Anna Ekström (S)

2021/22:35 Sveriges relationer med Iran

av Lars Adaktusson (KD)

till utrikesminister Ann Linde (S)

Prot. 2021/22:29
17 november

2021/22:37 Avfallsförbränningskatten
av Boriana Åberg (M)
till finansminister Magdalena Andersson (S)
2021/22:39 Åkerinäringens förtroende för polisen
av Thomas Morell (SD)
till statsrådet Mikael Damberg (S)
2021/22:40 Arbetsförmedlingens tillgänglighet
av Roger Haddad (L)
till arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S)
2021/22:44 Återinförd fastighetsskatt
av Kjell Jansson (M)
till finansminister Magdalena Andersson (S)
2021/22:46 Skatt på begagnad elektronik
av Helena Bouveng (M)
till finansminister Magdalena Andersson (S)
2021/22:48 Fastighetsskatten
av Niklas Wykman (M)
till finansminister Magdalena Andersson (S)
2021/22:52 Fortsättningen för Bromma flygplats
av Maria Stockhaus (M)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)
2021/22:60 Polislönerna
av Tobias Andersson (SD)
till statsrådet Mikael Damberg (S)
2021/22:61 Återvändande IS-terrorister
av Tobias Andersson (SD)
till utrikesminister Ann Linde (S)
2021/22:62 Personalbristen inom hotell- och restaurangbranschen
av Lars Beckman (M)
till arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S)
2021/22:64 Svenskt jordbruks konkurrenskraft
av John Widegren (M)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:66 Åtgärder mot en ökad vargstam
av Alexandra Anstrell (M)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:67 Sveriges hästnäring
av Alexandra Anstrell (M)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:69 Miljökrav vid fordonsbesiktning
av Jens Holm (V)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)
2021/22:72 Yttrandefrihet för försvarsmaktsanställda
av Roger Richthoff (SD)
till försvarsminister Peter Hultqvist (S)
2021/22:73 Effektivare åtgärder mot vildsvinsskador
av Runar Filper (SD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:74 Barnnäktenskapsbrott
av Mikael Eskilandersson (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:75 Undersökningar om förbjudna äktenskap
av Mikael Eskilandersson (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:76 Förbud mot kusingifte
av Mikael Eskilandersson (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:77 Budgetmedel mot utdöende av alm och ask
av Staffan Eklöf (SD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)

2021/22:78 Nationellt avhoppprogram
av Tobias Andersson (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:79 Åtgärder mot kriminella ungdomar
av Tobias Andersson (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:80 Fiberbankar
av Jörgen Berglund (M)
till miljö- och klimatminister Per Bolund (MP)

2021/22:81 Framtidsutsikterna för Sveriges bönder
av Magnus Oscarsson (KD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)

2021/22:82 Avsaknaden av alkobommar i svenska hamnar
av Thomas Morell (SD)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2021/22:83 En vägslitageavgift
av Jens Holm (V)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2021/22:84 Miljötillståndprocessen och svensk livsmedelsproduktion
av Staffan Eklöf (SD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)

2021/22:85 Hastighetssänkningars inverkan på utvecklingen norr om Dal-
älven
av Thomas Morell (SD)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2021/22:86 Estetiska injektionsbehandlingar
av Sofia Nilsson (C)
till socialminister Lena Hallengren (S)

2021/22:87 Gangsterrap
av Tobias Andersson (SD)
till statsrådet Mikael Damberg (S)

2021/22:88 FN-kritik rörande straffrihet vid sexbrott
av Tobias Andersson (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:89 LKAB:s nekade miljötillstånd i Kiruna
av Eric Palmqvist (SD)
till miljö- och klimatminister Per Bolund (MP)

2021/22:90 LKAB:s roll som föredöme för svensk gruvnäring
av Eric Palmqvist (SD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)

2021/22:91 Sanktionsavgiften vid otillåten cabotagetransport
av Thomas Morell (SD)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

Prot. 2021/22:29
17 november

2021/22:92 Drivmedelspriset och en levande landsbygd
av Eric Palmqvist (SD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:93 Säkerheten vid landets flygplatser
av Thomas Morell (SD)
till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)
2021/22:94 Sänkta hastighetsbegränsningar och en levande landsbygd
av Eric Palmqvist (SD)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:95 Regeringens mål- och resultatstyrning av biståndet
av Magdalena Schröder (M)
till statsrådet Per Olsson Fridh (MP)
2021/22:96 Barnfattigdom
av Tony Haddou (V)
till socialminister Lena Hallengren (S)
2021/22:97 Estetiska injektionsbehandlingar
av Hans Rothenberg (M)
till socialminister Lena Hallengren (S)
2021/22:98 HDP:s fängslade politiker samt kurdfrågan i Turkiet, Europa
och Sverige
av Amineh Kakabaveh (-)
till utrikesminister Ann Linde (S)
2021/22:99 Turkiets bristande rättsstat och kränkningar av mänskliga rättigheter
av Håkan Svenneling (V)
till utrikesminister Ann Linde (S)
2021/22:100 Migrationsströmmar från Belarus
av Ludvig Aspling (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)
2021/22:101 Effektivare tillståndprocesser för gruvverksamhet
av Mattias Karlsson i Luleå (M)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:102 Försenade pandemistöd till företag
av Alexandra Anstrell (M)
till näringsminister Ibrahim Baylan (S)
2021/22:103 Arbetsmiljön inom Samhall
av Saila Quicklund (M)
till arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S)
2021/22:104 Vård till barn och vuxna som utsatts för sexuella övergrepp
av Marlène Lund Kopparklint (M)
till socialminister Lena Hallengren (S)
2021/22:105 Sexualbrott mot barn
av Marlène Lund Kopparklint (M)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)
2021/22:106 Uppföljning av tillkännagivanden som rör jakt- och sport-
skytte
av Marlène Lund Kopparklint (M)
till statsrådet Mikael Damberg (S)
2021/22:107 HDP:s fängslade politiker samt kurdfrågan i Turkiet, Europa
och Sverige
av Amineh Kakabaveh (-)
till utrikesminister Ann Linde (S)

§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott

Prot. 2021/22:29
17 november

Följande dokument hänvisades till utskott:

Propositioner

2021/22:44 till konstitutionsutskottet

2021/22:58 till miljö- och jordbruksutskottet

Skrivelse

2021/22:57 till justitieutskottet

Motioner

2021/22:4283, 4286 och 4291 till skatteutskottet

2021/22:4269–4271 och 4275 till utbildningsutskottet

2021/22:4288–4290 till konstitutionsutskottet

2021/22:4284 till trafikutskottet

2021/22:4278–4282 till utbildningsutskottet

§ 5 Ärenden för bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Trafikutskottets betänkande

2021/22:TU2 Ändringar i vägsäkerhetslagen

Skatteutskottets betänkande

2021/22:SkU7 Skatteavtal mellan Sverige och Slovenien

Civilutskottets betänkande

2021/22:CU2 Stärkt skydd för hyresgäster

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande

2021/22:MJU9 Riksrevisionens rapport om statens ansvar för veterinär service

§ 6 Ett förenklat upphandlingsregelverk

Ett förenklat upphandlingsregelverk

Finansutskottets betänkande 2021/22:FiU14

Ett förenklat upphandlingsregelverk (prop. 2021/22:5) föredrogs.

Anf. 1 ULLA ANDERSSON (V):

Herr talman! Vi ska debattera lagen om offentlig upphandling. Det är en lagstiftning som gäller upphandling under tröskelvärdena.

Vi kan konstatera att det finns stora problem på svensk arbetsmarknad: social dumpning, arbetsmiljö som åsidosätts, långa entreprenörskedjor som gör att arbetsmiljöansvaret blir oklart, anbud som är alltför låga och osund konkurrens som slår ut seriösa företag. Allt det här påverkar vilken lagstiftning som läggs fram – i alla fall hoppas man att det ska göra det.

Förra mandatperioden gjordes ändringar i lagen om offentlig upphandling. Det var för oss och för den dåvarande regeringen viktigt att man skulle kunna ställa arbetsrättsliga krav inte enbart på kärnan i arbetsrätten, som kollektivavtal, semester och arbetstid utan även på försäkringar, annan ledighet än semester och pensioner. Men det fick vi inte igenom.

Högern gick ihop. Centern, Liberalerna, Moderaterna och Kristdemokraterna skrev då i en motion att riksdagen skulle avslå förslaget i de delar som avser en skyldighet för upphandlande myndigheter och enheter att ställa särskilda arbetsrättsliga villkor och därtill knutna bestämmelser. När Sverigedemokraterna anslöt sig till övriga högerpartier föll propositionen, och man fick återkomma med ett förslag som var betydligt mycket mer urholkat och enbart enligt EU:s krav på själva kärnan i arbetsrätten.

Så här blir det. Arbetstagarnas otrygghet, arbetsmiljö och det som de utsätts för genom social dumpning påverkas självklart av en krass högerpolitik. Man kom inte åt själva kärnan i arbetsrätten eftersom det var ett krav från EU. Hade inte det funnits skulle det väl över huvud taget inte funnits något ska-krav i den här propositionen.

Nu ska vi debattera en ny lagstiftning rörande lagen om offentlig upphandling under själva tröskelvärdena. Jag beklagar att regeringen inte försökte igen i denna lagstiftning. I denna proposition finns inga krav på obligatorium om arbetsrättsliga krav, inte ens om själva kärnan i arbetsrätten utan enbart vaga skrivningar om att man bör eller väl skulle kunna försöka ta lite hänsyn och så där.

LO skriver i sitt remissvar: ”LO anser att skattepengar aldrig ska användas på sätt som underminerar den svenska arbetsmarknadsmodellen. LOs inställning är att upphandlande myndigheter alltid ska kräva att deras leverantörer fullgör kontrakt i enlighet med arbetsrättsliga villkor i nivå med kollektivavtal.”

LO anser också att de obligatoriska villkoren även ska innefatta villkor om tjänstepension och försäkringar. Det gör också vi. Tyvärr gör inte regeringen det. Man har inte ens berett det, och därför fick vi inte heller yrka på det i vår motion på den här propositionen. Jag vet inte om regeringen inte anser att frågan är tillräckligt viktig eller om den helt enkelt har gett upp på grund av den samlade högerns motstånd. Men dåligt är det.

Vi hade ett krav om att man skulle återkomma med ett förslag om fullödiga arbetsrättsliga krav, men det fick vi som sagt inte ställa eftersom regeringen inte ens hade berett frågan. Jag hoppas att jag ska få svar här från Socialdemokraterna i dag om varför man inte har gjort det.

I de skrivningar som finns nu om att man ska ta miljö-, social- och arbetsrättslig hänsyn används ord som ”bör”, ”beakta” och ”om”, och de förminska själva betydelsen av just arbetsrätten, social hänsyn och miljö- rättslig hänsyn. Vi menar att man utifrån det underlag som finns borde byta ut ordet ”bör” till ”ska”. Men inte ens det kunde Socialdemokraterna ställa upp på, och jag tycker att det är direkt dåligt.

I offentlig upphandling är onormalt låga anbud ofta ett tecken på missförhållanden. Det kan röra sig om social dumpning, om att försöka prisa ut konkurrenter kortsiktigt, om att dolda kostnader tillkommer eller om att osund konkurrens skapar marknadsmisslyckanden. Seriösa företag får helt enkelt problem när oseriösa företag deltar i upphandlingar och onormalt låga anbud inte förkastas.

Vi liksom ett flertal remissinstanser, bland annat Famna, LO och Sveriges Byggindustrier, anser att det ska vara ett ska-krav att onormalt låga anbud ska förkastas. Men så är inte lagstiftningen utformad. Man skulle kunna tycka att regeringen, med den höga svansföring som man har i de här frågorna, borde ha kunnat tillmötesgå ett sådant krav. Men det gör man inte.

Korruption och ekonomisk brottslighet måste självklart bekämpas med de verktyg som finns. Därför borde det ha varit ett tvingande krav att även under tröskelvärdena avvisa onormalt låga anbud, precis som det är för upphandlingar över tröskelvärdena.

Nu föreslås i stället att en myndighet får förkasta ett anbud om den finner att anbudet är onormalt lågt. Anbudet får dock inte förkastas förrän myndigheten har begärt en förklaring och inte fått tillfredsställande svar, står det.

Även här tycker vi att man bör byta ut ordet ”får” mot ”ska”. Varför ska man inte förkasta onormalt låga anbud? Det är den fråga som måste ställas. Jag hoppas få svar under den här debatten. Jag betvivlar dock att jag kommer att få det.

Vi hade också ett yrkande om att regeringen borde återkomma med förslag om förbättringar för icke vinstsyftande idéburna företag, men även det ansågs ligga utanför ärendets ram och fick inte läggas på riksdagens bord. Därför agerade vi i utskottet tillsammans med andra partier och står nu bakom tillkännagivandet att regeringen bör utvärdera lagstiftningen om offentlig upphandling och se över möjligheterna att öka förutsättningarna för små företag och ideella aktörer att delta i upphandlingar och vinna upphandlingskontrakt i syfte att säkra deras möjligheter att delta i upphandlingar.

Herr talman! Till sist tycker jag att det hade varit bra om det hade varit möjligt att höja tröskelvärdena och därmed gränserna för direktupphandling, bland annat för att underlätta för idéburna och mindre företag att delta och få kontrakt via offentlig upphandling.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vår reservation.

Anf. 2 GUNILLA CARLSSON (S):

Herr talman! Värdet av den offentliga upphandlingen uppgår till nästan 800 miljarder kronor varje år. Med tanke på den stora summan är offentlig upphandling ett kraftfullt verktyg som offentlig sektor har att använda sig av för att utveckla verksamheten och för att uppnå samhällseliga mål.

Många upplever i dag det nationella upphandlingsregelverket som onödigt komplicerat. Därför är det positivt att regeringen prioriterar att göra dessa regler enklare och mer flexibla. Med förenkling menar man färre krångliga regler och mindre administration.

För att öka möjligheterna för upphandlande organisationer att arbeta strategiskt med inköp och för leverantörerna att lämna konkurrenskraftiga anbud behövs ett tydligt, enkelt och effektivt regelverk. Med enklare och mer flexibla regler kommer både de upphandlande myndigheterna och leverantörerna att kunna flytta fokus från juridiken och risken för utdragna domstolsprocesser till att i stället ta ett helhetsperspektiv på en bra och hållbar affär.

Det betänkande som vi debatterar i dag behandlar propositionen om ett förenklat upphandlingsregelverk. I den lämnas förslag som syftar till att göra regelverket för icke direktivstyrd upphandling och upphandling av sociala tjänster och andra särskilda tjänster enklare och mer flexibla. En viktig förändring är att det kommer att vara fritt för en upphandlande myndighet att anpassa och utforma upphandlingen utifrån myndighetens behov och de specifika förutsättningar som gäller för varje enskild bransch.

Bland de lämnade förslagen finns några som är särskilt intressanta. Det är bland annat förslagen om dialog, möjlighet till direktupphandling i samband med en överprövning i domstol, att fler upphandlingar av sociala tjänster och andra särskilda tjänster ska kunna reserveras samt höjda direktupphandlingsgränser för sociala tjänster och andra särskilda tjänster.

Förslaget om en särskild bestämmelse om dialog syftar till att förtydliga möjligheten till och uppmuntra användande av dialog i en pågående upphandling. En löpande dialog mellan upphandlande myndigheter och leverantörer kan minska risken för missförstånd och överprövningar. Leverantören kan efter dialog komma med rättelser och kompletteringar, och risken för missförstånd på grund av otydligheter i anbudet kan minska. I dag finns det bland annat en osäkerhet hos både upphandlande myndigheter och leverantörer om möjligheten att ha en löpande dialog i en pågående upphandling. Det är därför bra att man nu tydliggör detta.

Ett problem som har lyfts upp är den begränsade möjligheten att göra nödvändiga inköp under tiden en upphandling prövas i domstol. I propositionen föreslås en möjlighet till direktupphandling i samband med en överprövning i domstol. Ett sådant täckningsköp, som det kallas, ska kunna göras för att tillgodose angelägna behov under en pågående överprövning. Exempel på sådana varor och tjänster skulle kunna vara måltidstjänster, renhållning eller grundläggande infrastruktur inom samhällsviktiga tjänster. Men det kan även gälla inköp som behövs för att uppfylla lagstadgade arbetsmiljökrav eller andra krav som syftar till att garantera människors liv, hälsa och säkerhet.

Det föreslås också att upphandlingsdirektivens bestämmelser om möjligheten att reservera upphandlingar av sociala tjänster och andra särskilda tjänster för vissa organisationer, till exempel idéburna aktörer, ska genomföras fullt ut i lagarna. En sådan möjlighet finns redan i lagen om offentlig upphandling, men den föreslås nu omfatta fler tjänster, bland annat hälso- och sjukvård, socialtjänst, utbildning och kultur, och även införas i lagen om upphandling inom försörjningssektorerna.

De idéburna organisationerna är viktiga aktörer i välfärden. Förslagen i propositionen öppnar upp för mer flexibilitet och lokala lösningar runt om i landets kommuner och regioner. Detta kommer att få stor betydelse för idéburna aktörers möjlighet att växa.

Direktupphandlingsgränsen för sociala tjänster och andra särskilda tjänster ska höjas upp till tröskelvärdena. Det innebär att det kommer att vara möjligt att direktupphandla tjänster för upp till cirka 7,7 miljoner kronor enligt lagen om offentlig upphandling och för cirka 10 miljoner kronor enligt lagen om upphandling inom försörjningssektorerna.

Regeringen arbetar även aktivt med flera andra frågor med koppling till upphandlingsregelverket. Den 28 oktober hade civilminister Lena Micko och biträdande finansminister Åsa Lindhagen en pressträff om en departementsskrivelse om nya skärpta regler vid offentlig upphandling.

Myndigheter och enheter ska vara skyldiga att beakta viktiga samhällsintressen i form av klimat, miljö, människors hälsa, djursorg samt sociala och arbetsrättsliga aspekter i offentlig upphandling. Denna skrivelse är nu ute på remiss till den 31 januari 2022.

För att skynda på utvecklingen av ändamålsenliga inköpsorganisationer har regeringen bland annat gett Upphandlingsmyndigheten i uppdrag att genomföra insatser riktade till ledningarna. Uppdraget syftar till att sprida kunskap och ge insikter om vilka möjligheter ett strategiskt arbets sätt och en ändamålsenlig organisation har för inköp.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till förslaget i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 3 ULLA ANDERSSON (V) replik:

Herr talman! Jag vill passa på, även om jag fick en del svar på slutet om att det pågår arbete för att det ska bli en skyldighet att ställa krav, såväl arbetsrättsliga krav som krav när det gäller klimat och miljö, social hänsyn och även djurskydd, om jag hörde rätt. Det låter bra. Men jag undrar fortfarande varför det inte finns med i den här lagstiftningen. Varför inte till exempel byta ut ordet ”bör” till ”ska” under tiden det andra arbetet pågår? Under den tiden pågår ju, precis som Gunilla Carlsson säger, mängder av upphandlingar för väldigt stora belopp. Då finns det ingen skyldighet att ställa de här kraven. Det blir ungefär: Gör det om ni vill.

Min andra fråga som jag inte alls fick svar på, i alla fall som jag uppfattade det, är varför man inte ska få kasta onormalt låga anbud. Jag hoppas få svar i det här replikskiftet i stället.

Anf. 4 GUNILLA CARLSSON (S) replik:

Herr talman! Jag vill tacka för frågorna.

Jag och Ulla Andersson har tidigare debatterat den första frågan här i kammaren. Jag instämmer i det Ulla sa i sitt anförande om att det var viktigt att vi fick igenom den förändringen; jag tror att det var 2017. Vi hade velat gå lite längre, men kammaren delade inte den synen. Tyvärr delar inte heller den kammare vi har i dag bilden att det skulle vara bra om vi skärper upp tydligare.

Det som är sagt i den här propositionen är att det, utifrån framtagandet av propositionen, inte fanns underlag för att göra de förändringarna. Där emot pågår som sagt ett arbete på departementet. Departementsskrivelsen om att faktiskt ytterligare skärpa kraven är nu ute. Jag hoppas att det när propositionen väl läggs på bordet kommer att finnas en majoritet i Sveriges riksdag för att man framöver kan ställa krav på mer arbetsrättsliga villkor.

När det gäller låga anbud gäller bland annat dialog, som det står i propositionen från regeringen. När det lämnas låga anbud ska man ifrågasätta så att man får ordentliga underlag för vad som gör att det kan läggas ett så lågt anbud. Och det finns inget som säger att upphandlande myndighet inte har möjlighet att faktiskt förkasta ett förslag som man uppfattar som alltför lågt för att man ska få den kvalitet som man efterfrågar.

Anf. 5 ULLA ANDERSSON (V) replik:

Herr talman! Jag fick väl delvis svar, men jag fick kanske inte riktigt de svar som jag tycker behövs. Gunilla Carlsson hänvisar återigen till att det inte finns ett beredningsunderlag. Min fråga var varför det inte finns

ett beredningsunderlag. Man har ändå hållit på med beredningen under ganska lång tid. Remissinstanserna har också efterfrågat just de krav som vi har ställt. Därför blir det ännu märkligare när man hänvisar till beredningsunderlaget.

Gunilla Carlsson företräder regeringspartiet. Därför tycker jag att det är relevant att fråga. Varför har det inte funnits med i beredningen att det helt enkelt ska vara ett ska-krav när det gäller kärnan i arbetsrättsliga villkor helst av allt och även pensioner och till exempel annan ledighet än semester? Men jag gör ett försök på nytt.

Visst har man en möjlighet att förkasta onormalt låga anbud, men man ska ju förkasta det. Om anbudet är onormalt lågt borde alla varningsklockor som finns ringa. Det handlar om arbetstagares arbetsmiljö och löner. Det är fråga om dumpning och om pensioner. Det är obegripligt att man inte ska förkasta det. Jag vill därför gärna ha ett svar. Här sägs att man får förkasta det. Ja, det får man. Men man ska ju förkasta det. Det borde vara det mest rimliga av allt. Varför ser lagstiftningen i sådana fall inte ut så?

Anf. 6 GUNILLA CARLSSON (S) replik:

Herr talman! På den första frågan gäller precis det som jag sa innan, nämligen att det inte fanns något beredningsunderlag. Det beredningsunderlag som ligger till grund för denna proposition är Förenklingsutredningens betänkande, och i den fanns detta inte med. Man kan såklart i efterhand fundera över varför inte också detta fanns med.

Nu görs dock ett arbete här, och jag tror att det kommer en proposition under nästa år. Jag hoppas verkligen det. Det är regeringens ambition att jobba vidare med den departementsskrivelse som nu har gått ut.

Det finns vidare inget som säger att man inte kan ställa dessa krav. Det kan man absolut göra i en upphandling. Det finns inget som förbjuder det, vilket är viktigt att ha med sig. Ibland ges en bild av att man inte får ha med arbetsrättsliga villkor i en upphandling, men det får man absolut ha. Jag skulle till och med vilja uppmana till att man har med det.

Vad gäller frågan om låga anbud hänvisas det till att det ska finnas ett utrymme för att man inte ska hamna i domstolsprocesser och annat. Det är såklart väldigt viktigt att de som gör en upphandling verkligen tittar på varför ett anbud är lågt. Om det beror på sämre villkor, löner och arbetsmiljö för arbetstagarna tycker jag absolut att man ska säga nej till anbudet och tala om att det är alldeles för lågt. Även här har de upphandlande myndigheterna och ledningarna alltså möjlighet att själva vara aktiva och se till att inte gynna dem som bland annat inte har bra villkor för sina anställda.

Anf. 7 EDWARD RIEDL (M):

Herr talman! I dag ska vi debattera och besluta om förändringar som berör offentlig upphandling. Det här är teknisk lagstiftning, och när man lyssnar till debatter som denna kan det vara väldigt svårt att följa med och förstå vad olika delar och förändringar innebär. Jag ska göra ett försök, vilket väl är allt man kan göra, herr talman, att så gott det går förklara varför denna lagstiftning är så viktig för alla medborgare i Sverige.

Den berör oss alla på olika sätt. Exempelvis är det denna lagstiftning som möjliggör eller försvårar något som bland annat vi moderater väldigt mycket driver på för, nämligen mer svensk mat på tallriken i skolor och på

sjukhus. Vi vill se till att svenskproducerad mat serveras och att den innehåller mindre antibiotika och har producerats med bättre villkor för djuren och bättre hänsyn till miljön. Den lagstiftning som vi debatterar i dag är det som sätter ramar och ställer villkor för hur detta ska gå till.

Herr talman! Nu tar vi några steg för att förbättra och förenkla för både de upphandlande myndigheterna och de företag som lägger anbud samt alla de anställda som arbetar inom de företag som jobbar på uppdrag av det offentliga. Den proposition vi har framför oss handlar om ett förenklat upphandlingsregelverk. Det handlar bland annat om det som sker under de tröskelvärden som finns i EU. Det här styr rätt mycket. Det kommer nu att göra det hela lite enklare för företaget och framför allt för dem som gör upphandlingar.

Vad är då offentlig upphandling? Det är egentligen allt det som det offentliga, såsom skolor, sjukhus och polisen, upphandlar. Det gäller statliga myndigheter, kommuner och regioner, det vill säga det som är vårt gemensamma. Allt detta omfattas av olika upphandlingslagar. Även inköp ända ned till 1 krona omfattas på ett eller annat sätt av denna lagstiftning, men beroende på hur mycket det handlar om och vad det gäller hanterar olika bestämmelser i lagstiftningen detta.

Herr talman! Alla dessa delar omfattas av ganska stora och omfattande regelverk, vilket i grund och botten är bra eftersom det ska säkerställa öppenhet och transparens. Det ska vara möjligt för medborgare, företag och alla som vill att kunna ha insyn i vad man har tagit hänsyn till, hur upphandlingen har gått till och på vilka olika sätt man har gjort bedömningen av vilket företag som ska få ett anbud.

Det här gäller otroligt mycket pengar, och jag kommer tillbaka till det. Att säkerställa att vi inte får in korruption i det offentliga är ju egentligen vad detta handlar om. Våra skattepengar – allt det vi jobbar ihop och betalar i skatt – ska inte hamna på ställen där de inte borde hamna: hos dem som inte erbjuder de bästa tjänsterna till bra pris för oss medborgare.

Enligt Upphandlingsmyndighetens egen statistik upphandlar offentlig sektor i Sverige varor och tjänster för över 800 miljarder kronor. Det är ofantligt mycket pengar. Det är ungefär en femtedel av Sveriges hela brutonationalprodukt, det vill säga allt det som händer i landet. Det innebär att skolor, sjukhus, polisen och andra offentliga aktörer handlar upp varor och tjänster till ett värde som om man bryter ned det till varje medborgare uppgår till 80 000 kronor. Det är våra – era – skattepengar det handlar om. Vi vill att detta ske så bra som möjligt så att vi får ut det mesta vi kan från våra skattepengar.

Upphandlingar är en stor del av hela den offentliga sektorns kostnader. Man köper varor och tjänster av andra företag. Man bygger skolor och sjukhus. Man köper undervisningsmaterial eller vad än det må vara. Maten till skolbarnen och allt sådant görs på ett eller annat sätt via offentliga upphandlingar.

I slutändan handlar det här om att vi vill ha så bra saker som möjligt till så bra pris som möjligt, för då blir det mer pengar över till att anställa lärare på skolorna, läkare och sjuksköterskor på sjukhusen och så vidare. Vi vill att detta ska ske så effektivt som möjligt.

Herr talman! Detta är också viktigt för att det berör en stor del av det svenska näringslivet, det vill säga svensk konkurrenskraft. Sverige och det offentliga är en stor marknad för merparten av de svenska företag som gör

affärer här i Sverige och som har många anställda som skapar välstånd och skatteintäkter. Men det gäller också deras möjligheter att konkurrera också globalt. De kan använda Sverige som hemmamarknad för att förbättra olika produkter och tjänster. Detta är otroligt viktigt.

Därför behöver vi ha en öppenhet och transparens. Det är i grund och botten därför det ska vara ganska krångligt. Det ska vara krångligt att handla med det offentliga. Det är de företag som erbjuder de bästa varorna och tjänsterna som ska få leverera det till det offentliga.

Vi vill ytterst att det ska skapa så mycket nytta som möjligt för er medborgare och till dem som behöver dessa olika tjänster. Det är vad det här handlar om. Fungerande konkurrens innebär att vi får lägre kostnader och behöver använda mindre skattepengar för att upphandla dessa saker. Vi skapar också möjligheter för utveckling och innovativa lösningar, det vill säga det som jag talade om tidigare när jag sa att svenska företag kan använda den svenska hemmamarknaden för att bli bättre och sedan kunna vinna upphandlingar i resten av världen.

Vi vill att upphandlingslagarna ska säkerställa att korruption inte letar sig in i det offentliga. Vi vill inte att bjudresor och presenter, som kanske utgör det enklaste och basala sättet att illustrera detta på, herr talman, ska vara vad som avgör vilket företag som vinner en upphandling. Det ska vara det företag som erbjuder det bästa till det offentliga som vinner, inte den som bjuder på något eller på annat sätt försöker äta sig in. Därför behöver det här vara väldigt reglerat.

Med det sagt är det alltid en avvägning hur krångligt det ska vara. I dag gör vi några förenklingar och förbättringar. Det finns en poäng i att det är komplicerat och att det finns öppenhet och transparens. Men de här sakerna gör att det blir bättre.

Kristdemokraterna har lagt fram ett väldigt bra förslag. Jakob Forsmed är inte här i dag, men han har en kollega som debatterar. Vänsterpartiet och Ulla Andersson är inne på samma område. Det handlar om att säkerställa att även idéburna aktörer ska kunna vara med och lägga anbud i det offentliga. Det är organisationer som i grunden inte är vinstdrivande utan har en idé om vad de vill göra. Det finns rätt många sådana organisationer som kan erbjuda väldigt bra tjänster till det offentliga. Detta vill vi nu säkerställa. Vi skickar därför från riksdagen, tack vare Kristdemokraterna och Vänsterpartiet i det här fallet, ett uppdrag till regeringen att se till att man utvärderar detta på ett bra sätt så att även dessa aktörer omfattas.

Herr talman! Med det yrkar jag bifall till utskottets förslag till beslut.

Anf. 8 ALEXANDER CHRISTIANSSON (SD):

Herr talman! När jag var i övre tonåren hade jag min första kontakt med offentlig upphandling. Jag arbetade som fastighetsskötare i en grannkommun då en skandal ägde rum. Tydligt hade kommunen upphandlat konst för en stor peng, och det visade sig att ansvarig upphandlare var släkt med konstnären.

I äldre ålder har jag som egenföretagare suttit på anbudsgivarnas sida av bordet. Det har tagit mycket tid att lägga anbud, även i en förenklad process, vilket varit ansträngande och resurskrävande för mig som företagare. Dessutom har min erfarenhet varit att förenklade upphandlingar ofta kan vara riggade i förväg, vilket inte är så konstigt eftersom det blir enklare

för båda parter även om det principiellt är helt fel. Ett exempel kan vara att en inköpare helt anpassar sina ska- och bör-krav till den produkt som leverantören erbjuder.

Min uppfattning var att man ibland hade bestämt sig i förväg för vem som skulle få uppdraget. Det är också någonting jag ofta hör från kollegor i den bransch jag varit verksam i, men jag har naturligtvis inte underlag för att säga hur vanligt förekommande detta är. Det medförde i alla fall att jag var tvungen att dagligen arbeta väldigt aktivt med försäljning gentemot det offentliga. För mig som företagare var det ganska enkelt, eftersom vi hade en försäljningsorganisation. Men det är inte alla företag som har det, i alla fall inte i samma utsträckning, vilket som jag ser det snedvrider balansen och konkurrensen lite grann.

Att det är svårt för småföretag att vara med i matchen är känt sedan länge, och det visar inte minst statistiken. Även om antalet småföretag som lägger anbud har ökat marginellt de senaste åren utgör det endast 14 procent av det totala antalet småföretag. Siffran har legat på ungefär samma nivå sedan år 2008, enligt Tillväxtverket. Det är fakta som är värda att ta på allvar.

I drygt 200 av 290 kommuner står småföretagen för den största andelen av de kommunala skatteintäkterna. Det är intäkter som finansierar barnens skola, sjukas vård och äldres omsorg. Faktum är att småföretagare med upp till 49 anställda utgör 99 procent av alla företag i Sverige och skapar fyra av fem jobb på vår arbetsmarknad. Jag tycker att de också ska ha rimliga villkor för att ta del av offentlig upphandling.

I någon mån menar jag att systemet inte är riktigt anpassat för en smidig och enkel rutin där småföretag på ett enkelt sätt kan delta i upphandlingen. En delösning på det skulle kunna vara en sammanhållen plattform för all upphandling, även direktupphandling, där kommuner annonserar och efterannonserar. Det skulle skapa sammanhållning, ge transparens och även ge en möjlighet för inköpare att relatera till andra kommuners inköp för att slippa slöseri med skattemedel.

På detta är område är Finland ett väldigt positivt exempel. De har en statlig databas där man kan gå in i realtid och se hur mycket som har upphandlats. Ett bekymmer som ofta lyfts fram är ju bristen på transparens kopplat till direktupphandlingen. Finlands exempel skulle även kunna lösa delar av den knuten.

Eftersom Konkurrensverket sedan den 1 januari i år ska samla in data får vi inte ut hela vinsten, menar jag, när direktupphandlingar inte behöver annonseras i och med detta förslag. Då bör vi se över hur direktupphandlingarna kan bli kontrollerade för skattebetalarnas skull. Arbetet med regelförenkling behöver prioriteras för småföretagen generellt, och det gäller även inom offentlig upphandling. Det är viktigt, eftersom den offentliga upphandlingen påverkar så enormt mycket av den välfärd och de tjänster som vi tar del av varje dag.

Herr talman! När man tittat på regeringens förslag i bilaga 2 om att höja gränsen för direktupphandling har en del orosmoln uppstått, vilket också flera av remissinstanserna uttryckt. Det är även någonting vi har hört här under debatten.

Till att börja med har man som litet företag ofta inte resurser och tid att bevaka upphandlingar i större utsträckning. Olika vinstdrivande aktörer har samlat in annonser som företag sedan kunnat prenumerera på för att

skapa sig en överblick över de upphandlingar som kommer ut på marknaden. Nu när den förenklade upphandlingen höjer sitt tröskelvärde blir det svårare för mindre företag att skapa sig den överblicken, vilket medför vissa risker för småföretagen. Ett företag likt mitt eget kanske gynnas av det, men det finns också småföretag som missgynnas av det.

En bransch som troligen kommer att drabbas är företag som arbetar med konst och kultur. De består ofta av enskilda företagare som omöjligt kan göra affärer med det offentliga, eftersom de saknar resurser att upprätthålla relationer med kommuner och myndigheter över hela landet.

Ett företag som arbetar med just detta är Konstpool, som byggt sin verksamhet kring att samla upphandlingsannonser och förmedla mellan det offentliga och konstnärer. Det har de gjort med framgång. De låter i ett öppet mejl hälsa: Utan annonseringsplikt blir det svårt eller omöjligt att hitta var kultur- och konstupphandlingar sker, särskilt med tanke på att kulturskapare arbetar över hela landet. Även om det är lag på att efterannonsera görs inte detta i dag, och Konkurrensverket har inte resurser att följa upp. Tiotusentals småföretagare inom kulturen riskerar att särbehandlas negativt jämfört med andra småföretagare i andra branscher. Regeringen går med sitt förslag emot likabehandlingsprincipen mellan olika aktörer. Annonseringsplikten och likabehandling är grunden för öppenhet och transparens. Tar man bort krav på detta har man lagt grunden för vänskaps-korruption, lägre kvalitet och högre kostnader.

Den andra aspekt jag vill lyfta fram berör just det som Konstpool skriver – att risken för korruption och jäv riskerar att öka med mindre möjligheter till transparens. Det är en aspekt som flera remissinstanser lyfter fram i propositionen. Det var även det jag fick uppleva som 18-åring i mitt första arbete inom offentlig verksamhet.

På sidan 154 i propositionen svarar regeringen på remissinstansernas oro för ökad korruption och jäv: ”Regeringen avser emellertid att noga följa utvecklingen på området och vid behov återkomma med förslag på kompletterande åtgärder.” Vidare hänvisar regeringen till skyldigheten att efterannonsera, vilket jag menar kan bli lite av ett slag i luften, eftersom det är för sent då affären redan är gjord och det dessutom är oklart om detta efterföljs från upphandlarnas sida. Regeringens svar inger inte full trygghet i frågan, men vi ser positivt på att regeringen ämnar följa upp de brister som troligen kommer att öka. Jäv och korruption är ju någonting som vi alla i den här kammaren vill bekämpa.

Det är positivt att utskottet riktar ett tillkännagivande som tillmötesgår vårt yttrande. Med det vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 9 HAMPUS HAGMAN (KD):

Herr talman! Här i Sverige händer det ganska ofta att begreppen stat och samhälle används som synonymer. Vi hör det i den politiska debatten och i medier. Samhället borde ta ansvar, kan någon säga. Men det som egentligen menas är att staten borde ta ansvar. Samhället har misslyckats, säger någon annan, när det som egentligen menas är att staten har misslyckats.

Det som har glömts bort av dem som säger så är att samhället är så mycket större än staten. Samhället består av tre delar: det offentliga, det vill säga staten och kommunerna, näringslivet och det civila samhället. Det

är tre delar som alla är viktiga och som alla kan bidra till ett bättre samhälle.

Men när man tittar på hur det ser ut bland utförarna av välfärden – vården, skolan och omsorgen – verkar det som att det inte alls finns tre sektorer. Det är 97 procent av välfärden som utförs av offentliga eller privata aktörer. Bara 3 procent av välfärden utförs av idéburna organisationer. Här är Sverige i en klass för sig. När vi jämför med andra länder i vår närhet blir det jättetydligt. I Norge utgör de idéburna organisationerna 8 procent av välfärden, i Danmark 14 procent och i Tyskland hela 49 procent.

Enligt organisationen Famna, som samlar idéburna välfärdsaktörer, vill dessa aktörer vara med och ta ett större ansvar för välfärden. De idéburna organisationerna kan verkligen bidra som utförare i välfärden. Dessa aktörer har ofta ett unikt angreppssätt på samhällsproblem, som inte kan åstadkommas av en offentlig eller privat aktör. När valfriheten för den enskilde alltmer kommit att handla om ett val mellan en större kommersiell aktör eller kommunens verksamhet tycker vi kristdemokrater att mer måste göras för att stärka idéburna aktörer som välfärdsutförare.

Herr talman! Med den här propositionen tas steg i rätt riktning. Det välkomnar vi kristdemokrater. Men vi måste också säkerställa att utvecklingen går åt rätt håll. Därför föreslog vi i en motion att det ska göras en uppföljning för att säkerställa att de förändringar som görs får effekt för idéburna aktörers möjligheter att vinna kontrakt i offentliga upphandlingar. Det är glädjande att ett enigt finansutskott nu vill rikta detta tillkännagivande till regeringen.

Om det visar sig i denna uppföljning att förändringarna inte ger den önskade effekten för de idéburna aktörerna borde det övervägas om man helt ska undanta upphandlingar av vissa välfärdstjänster under EU:s tröskelvärde från LOU. Detta skulle kunna ge en förändring för sektorn. LOU ersätts då av generella förvaltningsrättsliga principer, som principen om objektivitet och förbudet mot att gynna enskilda näringsidkare.

Detta var ett förslag i utredningen *Palett för ett stärkt civilsamhälle*, men även Förenklingsutredningen nämner möjligheten att göra ett sådant undantag. Om det visar sig att de förenklingar som nu görs inte är tillräckliga anser vi kristdemokrater att den vägen återigen måste prövas.

Herr talman! Det är glädjande att vi i dag tar steg i en riktning som stärker den idéburna sektorn. Det är bra att finansutskottet också föreslår bifall till Kristdemokraternas motion om att utvärdera vilken effekt förändringarna får för den idéburna sektorn. Samtidigt finns det mycket mer som behöver göras.

Vi kristdemokrater väntar fortfarande på att regeringen ska presentera förslag för hur ideella organisationer bättre ska kunna samverka med det offentliga inom ramen för det som brukar kallas IOP, idéburet offentligt partnerskap. Frågan är utredd, och det har nu gått nästan två år sedan regeringen tog emot den utredningen. Här behöver regeringen agera skyndsamt. En robust struktur för samarbeten mellan offentliga och ideella aktörer behöver skapas kring till exempel social verksamhet, inte minst för att fler kommuner och andra offentliga aktörer ska våga använda sig av det.

Prot. 2021/22:29

17 november

Ett förenklat upphandlingsregelverk

Prot. 2021/22:29
17 november

Ett förenklat upphandlingsregelverk

Samhället borde ta ansvar, sägs det ju, och i den idéburna sektorn har vi en del av samhället som verkligen vill ta ansvar. Men att det ser ut som det gör i dag beror inte på att samhället har misslyckats. Det beror på att staten har misslyckats med att släppa fram den idéburna delen av samhället. I dag tas ett viktigt steg för att förändra detta. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap

§ 7 Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap

Försvarsutskottets betänkande 2021/22:FöU3
Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap (skr. 2021/22:6)
föredrogs.

Anf. 10 KALLE OLSSON (S):

Herr talman! Svensk beredskap befinner sig i ett expansivt skede. Just nu görs de största satsningarna på både militärt och civilt försvar på många decennier. Det allmänt försämrade omvärldsläget liksom coronapandemin visar på vikten av att brett stärka vår beredskap. En i sammanhanget viktig komponent i det arbetet är det särskilda anslaget, det så kallade 2:4-anslaget, som uppgår till lite drygt 1 miljard kronor per år och som är avsett att finansiera åtgärder för att stärka vår krisberedskap och förmåga att hantera kriser och deras konsekvenser.

I dag debatterar vi Riksrevisionens granskning av den del av anslaget som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, fördelar som bidrag till myndigheter på nationell och regional nivå till olika typer av utvecklingsprojekt. Det är en välkommen granskning som Riksrevisionen har gjort. Jag ska göra några nedslag.

Riksrevisionen menar att det finns en risk att projektbidrag används för att finansiera ordinarie verksamhet. Om det används för verksamhet som bör anses höra till den ordinarie verksamheten blir det därför inte den förstärkning som det var tänkt. Granskningen belyser också ett annat närmast klassiskt problem i projektsammanhang, nämligen hur man efteråt omhändertar de många gånger värdefulla insikter som framkommit under projektiden.

Riksrevisionen lyfter också fram tydliga fördelar med projektformen som sådan. Den är särskilt värdefull för att skapa samverkan och få myndigheter och organisationer att komma samman. Det räcker väl, herr talman, att säga skogsbränder och pandemi för att visa på vikten av att myndigheter kan och vill jobba tillsammans. Men då krävs samverkan, och här kan 2:4-medlen verkligen göra en positiv skillnad.

Granskningens viktigaste slutsats, som är väldigt lätt att skriva under på, är att vi i riksdag och regering bör säkerställa att berörda myndigheter har en stabil grundfinansiering. Det är just det som nu pågår.

Det är ingen hemlighet att Sverige under lång tid gjorde lite när det gäller vårt civila försvar. Det var först med inriktningsbeslutet 2015 och

den återupptagna totalförsvarsplaneringen som skutan så sakteliga började vända och det civila försvaret återigen fördes upp på dagordningen.

Om förra inriktningsperioden markerade denna återstart är det med nuvarande inriktningsbeslut som vi verkligen sätter spaden i marken, resurs-sätter och ser till att få verkstad. Räknat från i år och fram till 2025 tillförs det civila försvaret 3,8 miljarder kronor. I år tillförs 1 miljard, och sedan ökar tillskotten successivt år för år.

Varför väljer jag då, herr talman, att nämna detta i en debatt om användningen av projektmedel? Jo, för att det är viktigt att ha en bakgrund och ett sammanhang kring hur vi politiskt har betraktat de civila beredskapsfrågorna. Vi håller nu på att lämna det tidiga 2000-talets fredstida rationalitetstänk bakom oss. I stället planerar vi och resurs-sätter utifrån en insikt om att Sverige inte är en skyddad ö.

Man kan säkert förbättra både uppföljning och styrning av 2:4-medlen, och MSB arbetar för närvarande aktivt med den frågan. Men för att verkligen komma åt den beredskapsskuld som vi i Sverige under lång tid har byggt upp krävs ökade resurser.

Det viktigaste när vi blickar framåt är att länsstyrelser och bevakningsansvariga myndigheter får en solid grundfinansiering så att de verkligen kan jobba med det som är kärnan i deras beredskapsuppdrag. Det är just det som miljardtillskotten in i sektorn syftar till att uppnå. Det ska naturligtvis inte krävas projektmedel för att kunna fullfölja ett huvuduppdrag.

Herr talman! Avslutningsvis finns i det här betänkandet ett tillkännagivande om att det bör göras en ”oberoende” översyn av 2:4-anlagets användning. Nu har vi på bordet Riksrevisionens granskning som väl med alla mått mätt får betecknas som just oberoende. Vi har också regeringens svar, där man i stort välkomnar den här granskningen.

Därutöver – och det är kanske det viktigaste av allt – har vi i dag en helt annan politisk inriktning när det gäller civilt försvar och krisberedskap än vad som var fallet under den period som betydande delar av Riksrevisionens granskning baseras på.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 11 ROGER RICHTHOFF (SD):

Herr talman! Debatten handlar om Riksrevisionens rapport om projektbidrag. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Jag får en hel del frågor, både på mejl och på andra sätt: Vad pratar ni egentligen om när det handlar om projektbidrag? Det kan vara lite svårt att förstå för den som sitter och lyssnar på det här och som inte har den insikt som vi har om detaljerna. Det handlar egentligen om hur mycket pengar, hur många miljarder, som tilldelas myndigheten MSB. Andra myndigheter kan sedan söka bidrag för olika projekt på vägen mot att stärka krisberedskapen i Sverige. Det är vad det handlar om.

Hur använder man då de här bidragen på de olika myndigheterna? Det tittar Riksrevisionen på. Vi har läst Riksrevisionens kritik mot hur pengarna används, och det renderar denna debatt. Riksrevisionen riktar i sin rapport viss kritik mot hur bidragen används.

Trots att vi nu har denna viktiga debatt påverkas i alla fall jag när jag går upp på morgonen och läser tidningen. Vad händer? Jag läser om en polisman som blir sparkad i huvudet. Det har inte med den här debatten att göra. Jag läser om en kvinna som har blivit våldtagen och misshandlad i

Tantolunden i natt. Vilket samhälle vi lever i! Men det är som sagt inte detta debatten ska handla om.

Den kritik som Riksrevisionen riktar gäller brister i effektivitet i styrmedlen, alltså hur myndigheterna använder sina pengar. Myndigheterna har också egna resurser för att verka inom beredskapshöjningar och krisberedskapseffektivitet. Samtidigt begär de pengar från MSB för att stärka projekten i krisberedskapshandlingen. Riksrevisionen har riktat kritik mot att detta inte är solklart. Det går inte att se att bidragen kopplas direkt till krisberedskapshöjningen och handlingsplanerna för de olika myndigheterna. Riksrevisionen har alltså uttryckt kritik och menar att detta inte är till fyllest i alla stycken.

Sverigedemokraterna ställer frågan: Är de projektbidrag som myndigheterna anhåller om på något sätt kopplade till motståndskraft? Om detta handlade det dokument som vi tog fram, herr talman, som gällde det civila försvaret. Sedan kom *Värnkraft – Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025*. Var är kopplingen? Finns det en sådan koppling? Jag hittar inget skrivet om en koppling. Men det borde finnas en sådan, för dokumentet om motståndskraft var väldigt bra.

Nåväl, herr talman, dessutom beviljar MSB sig själva projektbidrag. I vilken omfattning och till vad? Det är säkert till bra saker. Men ska det vara på det här viset – att MSB själva sitter och bestämmer hur mycket de behöver för att utveckla något?

Det finns projektbidrag som det beslutas om på olika myndigheter, men efter ett tag tar bidragen slut. Riksrevisionen har uppmärksammat vad som händer då. Jo, projektet som har pågått avstannar. Inga medel finns för vidare arbete. Då förlorar man effektiviteten i projektet och den kompetens som finns framtagen för det man ska genomföra i form av krisberedskaps- höjande åtgärder. Det är borta.

Riksrevisionen rekommenderar att man följer upp den egna finansieringen och tar ställning till om länsstyrelsen fortsatt ska ha pengar för verksamheten. Riksrevisionen kommer alltså med ett antal rekommendationer. Hur följer MSB upp att de olika myndigheterna använder sina pengar på rätt sätt?

Om man läser de regleringsbrev som regeringen skriver till respektive myndigheter om hur de ska göra ser man att de skriver att arbetet noggrant ska följas upp. Det har framförts kritik mot det här redan tidigare, i granskningen för 2019–2020. Det kommer alltså kritik varje år när det gäller att arbetet noggrant ska följas upp.

Denna noggrannhet kan man vilja tränga in i. Hur noggranna är myndigheterna? Från Sverigedemokraternas sida tycker vi att man måste samordna verksamheten. Samordning är ett ord som i stort sett bara Sverigedemokraterna använder. Varje myndighet har sitt ansvar och sina stuprör, herr talman. Men vem samordnar? Den förra MSB-chefen sa: Vi behöver ingen som pekar med hela handen. Men nu gör ju han någonting annat. Vi behöver samordna verksamheten. Någon måste peka med hela handen. Någon måste styra upp myndigheterna, herr talman, i riktning mot motståndskraft och en gemensam handlingsplan för Sverige för att hantera krisberedskapen. Det finns inte i dag.

Jag brukar ta en liknelse. Jag ser nu att jag drar över talartiden, herr talman, men jag hoppas att det är på allmän begäran. Jag brukar tala om

hur det är på en fotbollsplan. När jag spelade fotboll och man tyckte att domaren gjorde fel fick man en tillsägelse. Det var inte en varning och inte utvisning, men domaren sa till mig: Håll ... och så sa han någonting mer. Det gick en stund till. Om jag upprepade vad jag hade sagt fick jag ett gult kort. Händelsen i sig var alltså inte tillräcklig för det från början, men nu handlade det om upprepningen. Den tredje gången jag sa så där blev jag utvisad. Den enskilda händelsen i sig ledde inte till det, utan det var alltså upprepningen.

När nu Riksrevisionen återkommer med kritik som den har riktat under ett par år upprepas den alltså. Vilka konsekvenser får man då? Rimligtvis borde cheferna på myndigheterna utses med hänsyn till kompetens och inte till partibok. Man måste se till att få riktiga chefer som är ledare. En chef kan man utse, men en ledare kan man aldrig utse. Man måste ha kriterier när man anställer cheferna så att man får ledare som dessutom kan vara chefer. Kombinationen är oslagbar: en ledare och en chef i samma person.

Sverigedemokraterna kräver att det ska finnas handlingsplaner som är samordnade för Sverige. Man ska se över regleringsbrevet, som alltså är order till myndigheterna. Hur följer man upp arbetet? Det ska göras kontinuerliga uppföljningar av hur man når målen och hur man använder pengarna. Det görs inte på ett bra sätt i dag.

Herr talman! När vi ser att de olika myndigheterna bara växer och växer kan man lätt tänka sig att det helt enkelt är för många hövdingar och för få indianer ute i organisationen. Alla sitter och diskuterar via sina datorer och möts på olika konferenser. Ingenting konkret händer. Samordna!

Anf. 12 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Herr talman! Sveriges krisberedskap behöver stärkas. Det tror jag att vi alla är överens om. Vi har i pandemins framfart sett brister i vår förmåga till strategisk framsyn, samordning och hantering av större kriser. Vi ser nu också detta i Riksrevisionens granskning av anslag 2:4 Krisberedskap. Riksrevisionen har granskat huruvida det anslaget är ett effektivt styrmedel för att stärka myndigheternas arbete med krisberedskap och civilt försvar. Granskningen omfattar den del av anslaget som MSB fördelar som bidrag till myndigheter på nationell och regional nivå för olika utvecklingsprojekt.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att det finns brister i styrmedlets effektivitet som gör att projektbidragen riskerar att inte bli den förstärkning av krisberedskapen som det är tänkt. Jag tycker att det är allvarligt.

Herr talman! Det behövs verkligen övergripande, genomgripande reformer för att förstärka den civila beredskapen på ett antal områden som ansvar, ledning och samordning, men även när det gäller saker som krislagstiftning, samverkan med näringslivet och lagerhållning.

Riksrevisionen rekommenderar i sin rapport regeringen att överväga vad anslaget egentligen ska användas till. Jag gillar de här rapporterna. Jag tycker att det är bra att man får konstruktiva förslag på hur man kan förbättra sig. Det är synd att regeringen inte tar till sig dem bättre. Vidare rekommenderar Riksrevisionen MSB att utveckla uppföljningen av projekt samt tydligare motivera och kommunicera grunderna till sina beslut om tilldelning av projektbidrag.

Sverige ska vara väl rustat att möta framtidens kriser oavsett om det handlar om pandemier, avbrott i försörjningskedjor eller klimatrelaterade händelser som skogsbränder och översvämningar. Vi är inte riktigt där i dag. En god krisberedskap lägger också grunden för det civila försvaret. Krigets krav måste kunna hanteras. Klarar Sverige att hantera de krav som kriget kan ställa på Sverige står vi också bättre rustade när krisen kommer.

Mot denna bakgrund är det oroväckande att Riksrevisionens granskning av projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap har avslöjat de här bristerna.

De projektbidrag som MSB fördelar uppgår till runt 500 miljoner kronor per år. Det är väldigt mycket pengar. De ska stärka samhällets samlade beredskap och förmåga att hantera allvarliga kriser samt bidra till att skapa eller vidmakthålla en grundläggande försvarsförmåga. Nu visar granskningen på ett flertal brister när det gäller hanteringen av projektbidragen. Det handlar om att det är svårt för MSB att skilja mellan åtgärder som bör finansieras via ordinarie anslag och åtgärder som kan finansieras med anslag 2:4.

Riksrevisionen konstaterar att det är ett tecken på att många myndigheter huvudsakligen finansierar sitt arbete med hjälp av projektbidrag. Det är alltså ingen kontinuitet i det hela, vilket medför att det man gör också blir väldigt svajigt. Särskilt anmärkningsvärt är att MSB fördelar projekt-pengar inom ramen för anslag 2:4 till MSB:s egna utvecklingsprojekt. Det blir lite konstigt.

Regeringen påpekar i sin skrivelse med anledning av Riksrevisionens rapport att MSB för närvarande arbetar med att ”ytterligare förbättra sina processer för ansökningar, granskning och bedömningar såväl av egna projekt som övriga myndigheters”. Vi moderater tycker inte att det är tillräckligt och är glada över att utskottet står bakom att det behövs en oberoende översyn av hur hela processen med projektbidrag kan bli mer ändamålsenlig, transparent och långsiktig.

Det här är viktigt. Det är skattemedel vi pratar om, skattemedel som vi har fått in på grund av att väldigt många människor arbetar och betalar in sin skatt. De pengarna måste vi hantera varsamt. Det handlar om att se över att projektpengar inte ska ersätta ordinarie anslag, att lämna förslag på hur bidrag till MSB:s egna projekt kan hanteras samt att ta fram förslag på bättre processer för uppföljning och utvärdering av hur projektbidragen används för att åstadkomma långsiktiga resultat, så att vi inte behöver få sådana här påpekanden från Riksrevisionen igen.

Som jag var inne på: Detta handlar om skattemedel. Det är inte våra pengar utan pengar som tjänats in av Sveriges medborgare och som de betalat i skatt. Dessa pengar måste vi ta väl hand om. Vi måste prioritera rätt saker och följa upp resultaten noga så att det blir som vi har tänkt.

Anf. 13 MIKAEL OSCARSSON (KD):

Herr talman! I dag debatterar försvarsutskottet Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet och ser med glädje att det finns en majoritet i utskottet för Kristdemokraternas och Moderaternas motion.

Herr talman! När vi nu är samlade i försvarsutskottet och ska debattera krisberedskapen vill jag först påminna om att vi lever i ett skärpt säkerhetspolitiskt läge. Medan vi står här och debatterar pågår det ett krig i Europa, i östra Ukraina. Ungefär tio personer dör per månad, och vi ser att Ryssland har ställt upp inemot 100 000 soldater mot gränsen till Ukraina. Vi ser också hur ledningen i Vitryssland tillåter ryska bombplan att regelbundet flyga mot gränsen mot Polen och Litauen. Det är ett skärpt säkerhetspolitiskt läge.

När vi pratar om försvar handlar det om att både det militära och det civila försvaret måste fungera. De är två sidor av samma mynt. Det är därför det är så viktigt att vi har ett fungerande och ändamålsenligt både militärt och civilt försvar.

Riksrevisionen är en väldigt viktig myndighet som gör viktiga granskningar. Man har gjort det flera gånger på försvarsutskottets område. Sist gällde det exempelvis utvecklingen av armén, där man kom med viktiga påpekanden. Det är väldigt viktigt att vi ser framåt, men vi måste också se hur det har fungerat bakåt för att kunna rätta till saker och ting och få det mer ändamålsenligt.

Vad detta handlar om, vilket också föregående talare har redogjort för, är att det när det gäller detta anslag finns tecken på att många myndigheter huvudsakligen finansierar sitt arbete med hjälp av projektbidraget. Det civila försvaret har ju i princip varit nedlagt, och när vi nu återuppbygger det är det viktigt, vilket vi pekat på i både försvarsberedning och försvarsbeslut, att det byggs upp så att det klarar både en kris och i värsta fall ett krig. Då är det väldigt viktigt att vi också har full ordning på finansieringen. Våra myndigheter ska kunna ansöka om projektbidrag, men den ordinarie verksamheten måste lösas på annat sätt.

Det är just det som denna kritik handlar om. Därför är det viktigt att utskottet är enigt om att en oberoende granskning behövs.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 8 Riksrevisionens rapport om riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor

Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU3
Riksrevisionens rapport om riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor (skr. 2020/21:213)
föredrogs.

Anf. 14 PAULA ÖRN (S):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 1 och 2 och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Vi socialdemokrater räds inte stora politiska utmaningar. Och kompetensförsörjningen inom skolan och vården är onekligen en stor utmaning, en utmaning som måste mötas med flera olika insatser. Ett exempel är det riktade uppdrag om utbyggnad av utbildningsplatser för bristyrken till högskolor och universitet som Riksrevisionen nu har granskat. Det ska vi strax återkomma till.

*Riksrevisionens
rapport om riktade
utbyggnadsuppdrag
till universitet och
högskolor*

Herr talman! Utbildning är för oss socialdemokrater det viktigaste verktyget för att utveckla både människors och samhällets möjligheter. Vi satsar brett på utbyggnad av fler utbildningsplatser av många olika typer. Inom Kunskapslyftet har utbildningsplatserna fyrdubblats till 160 000 platser på såväl yrkesvux och yrkeshögskola som högskolor och universitet.

Som riksdagsledamot med ansvar för förskolan har jag under hösten haft möjlighet att vara ute och jobba i barngrupp på flera förskolor. Där har jag mött några av alla dem som nu utbildar sig på de här platserna – unga människor som med lysande ögon berättar att de äntligen kommit in på sin drömutbildning till lärare i förskolan.

Ett stort antal platser är en viktig grund för att fler ska kunna utbilda sig. Och varje plats är en livsdröm för den som får den. Att det inte ensamt löser problemen med kompetensförsörjning förstår vi ju allihop, men det är inte ett skäl till att inte använda verktyget fler platser.

Jag vill ta tillfället i akt och tala lite om några andra åtgärder som vidtagits.

För att lyckas med kompetensförsörjningen till viktiga yrken inom skolan och vården måste framför allt förutsättningarna för det arbete som ska utföras vara goda. Det behövs mer resurser och fler kollegor så att Sveriges lärare och sjuksköterskor kan börja vittna om en arbetsmiljö där man hinner se varje barn, varje elev och varje patient.

Herr talman! Den socialdemokratiskt ledda regeringen har skjutit till stora resurser till kommuner och regioner, de som i huvudsak är arbetsgivare för de yrkesgrupper vi talar om i dag. Sedan den här regeringen tillträdde har antalet välfärdsarbetare blivit 100 000 fler. De generella statsbidragen till kommuner och regioner har ökat med tiotals miljarder kronor. Men det behövs mer.

Det behövs också att kommuner och regioner använder de tillkommande statsbidragen till det de är till för: att stärka resurserna till exempelvis förskolan och förlossningsvården.

Låt oss stanna upp lite vid förlossningsvården som exempel. De senaste veckorna har vi nästan dagligen nåtts av larmrapporter om situationen i förlossningsvården i Stockholm. På Danderyds sjukhus har 41 av 97 barnmorskor sagt upp sig i protest mot arbetsvillkoren. På Södersjukhuset har 42 barnmorskor sagt upp sig sedan årsskiftet.

Vad har den moderatstyrda regionledningen gjort? Jo, i åratal har man lagt pengarna på hög i stället för att skjuta till de resurser som behövs och som regeringen har tillfört. Sent omsider har nu en yrvaken regionledning i någon sorts panik gått ut med ett förslag om mer resurser, men inte tillräckligt mycket. Det är också oklart varför man inte såg att de här pengarna behövdes när man för bara några månader sedan lade fram sitt budgetförslag i Region Stockholm.

Liknande resursbrist ser vi i Västra Götaland, som jag kommer från. Det är Sveriges näst största sjukvårdsregion – också den moderatstyrd.

Hur ska vi kunna locka fler att vilja utbilda sig till sjuksköterskor och barnmorskor med de arbetsförhållanden som våra i dag i huvudsak M- och KD-styrda regioner erbjuder?

Herr talman! Åter till kärnan i den här debatten. Har det varit bra för kompetensförsörjningen att ge riktade utbyggnadsuppdrag för bristyrken inom vård och skola till högskolor och universitet? Och hur har uppföljningen fungerat?

Under åren 2015–2017 ökade antalet programnybörjare på de utbildningar som omfattades med 2 100 studenter. Målsättningen var högre, men en ökning med över 2 000 nybörjarstudenter är ingen liten ökning. Det är ytterligare 2 000 livsdrömmar som går i uppfyllelse.

Det framgår tydligt av Riksrevisionens rapport att lärosätena har använt de medel som inte kunnat användas direkt till de utpekade utbildningarna för att stärka utbildningsplatserna inom andra bristyrken. Det låter i mina öron som ett klokt agerande.

I regeringens skrivelse görs en tydlig genomgång av hur uppdragen till högskolor och universitet följs upp. Riksrevisionen konstaterar också att regeringen regelbundet har följt upp hur utbyggnaderna på lärosätena fortlöper. Uppföljning sker alltså årligen via lärosätenas årsredovisningar och via Universitetskanslersämbetets sammanställning av statistik och uppföljning. Den sker också via myndighetsdialog med lärosätena. Vidare redovisas varje år i budgetpropositionen högskolors och universitets utveckling med detaljerade beskrivningar av hur antalet nybörjare och examinerade utvecklas över tid.

Det är för mig något oklart varför Riksrevisionen i den här fallet lämnar en detaljstyrande rekommendation och varför M och KD väljer att lyfta upp den i sin följdmotion. Vi socialdemokrater vill se mer generell styrning och mindre detaljstyrning. Det brukar ofta låta som att Moderaterna delar denna syn på ledning och styrning. Men det gör de tydligen inte i det här fallet. Här är det plötsligt viktigt att avvika från det samlade sättet att följa upp högskolor och universitet för att rikta en detaljstyrande uppmaning från riksdagen. Det framgår inte heller vilken information det är motiönärerna anser saknas i den omfattande uppföljning som årligen genomförs.

Vi socialdemokrater i utbildningsutskottet delar till fullo regeringens syn. Man bör inte frångå den uppföljningsordning som gäller, och befintlig uppföljning ger omfattande och tydlig information inom området kompetensförsörjning för både skolan och vården.

Herr talman! Frågan om fler platser på bristyrkesutbildningar är bara en del av den viktiga kompetensförsörjningen. Vi socialdemokrater ser varje ytterligare student som väljer att läsa till sjuksköterska, lärare, förskollärare eller barnmorska som oerhört viktig – inte som, som högermotionärerna beskriver det, en meningslös sysselsättningsåtgärd. Men vi ser också att det i grunden är förbättrade villkor för de yrkesverksamma i dessa bristyrken som är en långt viktigare åtgärd för att komma till rätta med kompetensbristen. Här är inte minst de moderatledda regionerna svaret skyldiga.

(Applåder)

I detta anförande instämde Roza Güclü Hedin och Linus Sköld (båda S).

Anf. 15 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M):

Herr talman! Det råder stor brist inom flera legitimationsyrken i vården, egentligen inom alla kategorier. Det skiljer sig mellan regionerna, men en bedömning är att det saknas upp mot 40 000 sjuksköterskor.

I skolan saknas det enligt en undersökning som SCB gjort upp mot 36 000 lärare, vilket gör att det finns risk att en femtedel som jobbar i skolan inte är legitimerade. Samma undersökning visar att det finns en brist på upp mot 45 000 förskollärare. Det finns även en del brister inom olika ingenjörsyrken.

Herr talman! Jag är glad att Riksrevisionen har granskat det riktade utbyggnadsuppdraget under 2014–2019. Möjligen har vi läst granskningen på olika sätt i olika partier.

Vi ser att det är ganska graverande klagomål som framförs. Man har inte lyckats med utbyggnadsuppdraget. Det handlar alltså om att få till utbyggnader i bristyrkena. Det handlar inte om att öka antalet högskoleplatser generellt. Det kan i och för sig vara bra, men det här var ett riktat uppdrag att öka utbyggnaden inom bristyrkena.

Därför skrev M och KD en följdmotion. Jag är mycket glad över att vi nu har två tillkännagivanden, som jag förstås står bakom. Jag ställer mig även bakom reservation nummer 3.

Att vi vill göra en detaljgranskning, som Paula Örn kallar det, är förstås för att man inte lyckats med uppdraget. Hade man lyckats hade vi inte behövt göra så här. Det är viktigt att det görs en uppföljning, så det är märkligt att man inte vill ställa sig bakom vår uppmaning att göra en. Även om man tycker att man är nöjd är det viktigt att man gör en uppföljning för att se om man verkligen är nöjd. Det är märkligt att man inte ställer sig bakom vår uppmaning om en uppföljning, men vi står självklart bakom den i vår reservation.

Om man ska trivas i ett bristyrke är det viktigt att det finns utbildad personal. Det blir en svårighet om det finns utbildad personal, till exempel obehöriga lärare. Att det finns utbildad personal ökar chansen att man stannar kvar på en utbildning.

Ett annat bekymmer är att man inte har fört en diskussion med lärosätena om den här utbyggnaden för att se vilka möjligheter lärosätena har. Det är också viktigt att man får genomströmning, det vill säga att studenterna fullföljer sin påbörjade utbildning. Annars blir de tyvärr inte färdigutbildade för bristyrkena.

Vi tycker att pengarna har satsats på fel saker. Man har byggt ut utbildningen på högskolan men inte inom bristyrkena. Man har inte sett till att det blir ökad genomströmning eller färdigutbildade studenter inom bristyrkena.

Jag hoppas förstås att riksdagen kan ställa sig bakom våra tillkännagivanden och även våra reservationer. Det måste ske en uppföljning av ett så här tydligt utbyggnadsuppdrag.

Anf. 16 PAULA ÖRN (S) replik:

Herr talman! Poängen i mitt anförande är att det görs en väldigt gedigen uppföljning av uppdragen till högskolor och universitet, som även inkluderar det riktade uppdraget. Dessutom görs en samlad uppföljning av kompetensbristen inom olika yrkesområden – skolan, vården och så vidare. Vi förstår inte riktigt varför man då, som ni vill, skulle plocka ut just

det riktade uppdraget gällande förskola, sjukvård och samhällsbyggnad och titta på det isolerat i stället för på den generella, breda uppföljningen, med otroligt mycket information, och den samlade kompetensuppföljningen. Vad är det för information som ledamoten anser inte finns?

Det är inte sant att det inte har förekommit någon diskussion med lärosätena. Det sker årliga lärosätesdialoger och annan uppföljning, och det framgår också av skrivelsen att man har justerat uppdraget över tid för att möta de olika förutsättningarna hos de olika lärosätena. Den dialogen förs och har förts kontinuerligt.

Anf. 17 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M) replik:

Herr talman! Granskningen har skett under fem år. Om man hade varit nöjd under dessa fem år hade man inte behövt göra denna kritiska granskning. Det har säkert skett en uppföljning, men den har alltså inte varit tillräcklig. Det har inte förbättrats under dessa fem år. Fem år är ändå en ganska lång tid för en student, som kanske blir färdig lärare under dessa fem år. Därför vill vi ha en tydligare uppföljning.

Vi tycker att all uppföljning är bra. Men när ett uppdrag inte fungerar måste man fokusera på det uppdraget. Därför vill vi ha en extra uppföljning här, men vi tycker att all uppföljning är bra. Alla uppdrag som ska utföras kostar pengar och ska också leda till något. Vi tycker alltså att det är mycket bra med uppföljningar. Därför är jag förvånad över att S inte vill ha en uppföljning av just detta, där man tyvärr har misslyckats.

När det gäller dialog med lärosäten säger lärosätena själva att de inte har haft möjlighet att utföra detta uppdrag. Då måste man ha en dialog med lärosätena och fråga hur kraven kan uppfyllas. Det handlar om utbildning där man under fem år hela tiden har sett att det har funnits brister. Då måste man titta på hur man kan lösa det.

Anf. 18 PAULA ÖRN (S) replik:

Herr talman! Vi tar det ett varv till. Vi är också för uppföljning, och omfattande uppföljning görs. Ytterligare administrativa detaljpålagor framstår däremot som väldigt onödiga, särskilt i detta fall.

När det gäller varför det här riktade uppdraget och kanske detaljstyrningen är viktig i det fallet handlar det om att öka trycket på lärosätena att prioritera dessa utbildningar. Jag är själv lärarutbildad. Det råder brist på disputerad personal inom lärarutbildningarna. På den tiden tror jag att det var ungefär 1 procent av de fasta fakultetsmedlen som gick till forskning och forskarutbildning för lärarutbildningen, som är universitetens och lärosätenas största professionsutbildning. Jag kan inte de exakta siffrorna i dag, men något säger mig att det inte har ändrats så väldigt mycket. Därför behöver vi skapa ett tryck på lärosätena att prioritera dessa utbildningar.

Anf. 19 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M) replik:

Herr talman! Självklart är vi för att det ska finnas välutbildade och disputerade lärare på lärarutbildningen. Vi är också de första att säga att vi kanske måste förbättra lärarutbildningen och se nya grepp inom utbildningen. Vi kanske även ska ha fristående lärarutbildningar. Vi tycker absolut att det vore bra.

Bekymret är dock att man för en dialog men att det ändå inte leder till resultat. Då tycker jag att man måste fördjupa dialogen, och det är det vi vill göra. Därför vill vi också ha en tydlig uppföljning inom just detta område, men också inom hela det stora området. Det finns ju många andra bristyrken. Här pratar vi om vårdpersonal och läraryrken, men det finns förstås också många andra yrken där vi behöver uppföljning. Men detta uppdrag handlar om just dessa bristyrken, och här behöver vi ha en tydlig, riktad uppföljning.

Anf. 20 PATRICK RESLOW (SD):

Herr talman! Låt mig först och främst yrka bifall till reservation nummer 3.

Regeringens satsningar på utbildningsplatser för bristyrken är i grunden bra. Att utbilda människor till yrken som hela samhället har nytta av och som behövs är i grunden ett välkommet initiativ. Oavsett vad som har antytts här i talarstolen tidigare under denna debatt finns det nog ingen skillnad i synsätt mellan partierna när det gäller detta. Vi tycker alla att det är bra att göra den typen av satsningar.

Men det är inte den generella politiken som Riksrevisionen har att granska utan vissa, särskilda saker. Det handlar om hur effektivt man har lyckats få till dessa utbildningsplatser och hur det har hanterats. Där pekar Riksrevisionen på ett antal allvarliga brister gällande dessa extra utbildningsplatser. Riksrevisionen säger att det inte bara för att man anslår medel och beordrar att några lärosäten ska tillsätta extra utbildningsplatser är givet att de tillsätts över huvud taget eller att det fungerar hela vägen. Det är därför vi måste ha en uppföljning och någon typ av kontroll av att det verkligen fungerar som det ska.

Ett problem man kan stöta på är exempelvis att studenter kanske inte har intresse av att söka platserna. Det ska finnas intresse för att söka platserna för att det ska fungera effektivt. Vi måste ha lärare med rätt kompetens som ska anställas; det kan också vara ett problem. Det är många pusselbitar i hela kedjan som måste fungera för att satsningarna ska vara effektiva. Här har det brustit på ett allvarligt sätt, vilket Riksrevisionen också konstaterar i sin rapport.

Riksrevisionen menar att en trolig anledning till att dessa utbildnings-satsningar inte har fungerat tillfredsställande är att det har brustit i dialogen med berörda lärosäten. Antingen har dialoger inte ägt rum eller så har de varit bristfälliga och alltså inte tillräckliga. När regeringen gör satsningar av denna storlek är det minsta man kan begära att den i förväg kontrollerar att de kommer att fungera och att lärosätena har möjlighet att genomföra utbildningarna samt att det följs upp på ett riktigt sätt. Riksrevisionen menar att så inte är fallet.

De mest framgångsrika satsningarna har enligt granskningen gällt ingenjörsutbildningarna. Detta är kanske en välbehövlig signal till regeringen om att permanent öka antalet platser på just ingenjörsutbildningar. Det finns ett samhälleligt behov av dessa utbildningar, och det finns ett intresse från blivande studenter av att söka utbildningarna.

Regeringen skriver i sitt svar till Riksrevisionen: ”Bristen på lärare i skolan och personal inom ... sjukvården är ... inte möjlig att lösa enbart genom att utbilda fler. Det krävs att yrkenas attraktivitet ökar med goda ... arbetsvillkor.” Detta är helt sant.

Tyvärr kan vi konstatera att regeringens politik har fått helt motsatt effekt. Lärarkretsens status har stadigt sjunkit över tid, och arbetsmiljön är på vissa håll, inte minst i utsatta områden, under all kritik. Här krävs en ny politik av en ny regering för att vända den negativa trenden.

En annan aspekt av den aktuella granskningen är att vårt utbildningssystem inte riktigt är funktionellt. Om vårt system för högre utbildning fungerade bättre skulle dessa särskilda utbildningsinsatser inte behövas. Regeringen har alla verktyg att ta till för att styra antalet platser på högskolorna, men regeringen är tydligen inte tillräckligt effektiv på detta område heller.

Riksrevisionen kritiserar regeringens särskilda utbildningssatsningar speciellt för att uppföljning och utvärdering inte har skett på ett lämpligt sätt. Inte heller har målsättningen varit tillräcklig. Regeringen måste självklart sätta upp tydliga, utvärderbara mål och följa upp och utvärdera de satsningar som görs, speciellt med tanke på de kostnader som det ändå handlar om. Seriosa utvärderingar gör att man kan förbättra framtida satsningar och justera misstag. Det borde vara en självklarhet vid denna typ av tillfälliga satsningar. Vi kan beklaga att det tydligen inte riktigt har gått fram till regeringspartiernas representanter att detta också är nödvändigt.

Anf. 21 PAULA ÖRN (S) replik:

Herr talman! Jag undrar lite om ledamoten och jag har läst samma uppföljning. Jag citerar: ”Enligt Riksrevisionen är utbyggnadsuppdragen till stora delar tydligt utformade.” Ytterligare citat: ”Riksrevisionen konstaterar att regeringen regelbundet har följt upp hur utbyggnaderna på lärosätena fortlöper.”

För mig är det ganska tydligt. Det handlar om att skära korven på andra lednen och göra en specifik utbildning av vissa detaljökningar vid respektive uppföljning. Vi och regeringen menar att det inte är ändamålsenligt. Det är mycket bättre att ha ett brett uppföljningsgrepp och titta på hela utvecklingen inom högskolan. Det är uppdrag som redan finns. Man ska tydligt redovisa hur det går med nybörjarstudenter, antalet examinerade, det vill säga genomströmningen, och så vidare. Att ge ytterligare en pålaga bara för sakens skull är onödigt.

Det är intressant att ledamoten är så orolig för situationen ute i skolorna när Sverigedemokraterna då möjligheten ges här i kammaren regelmässigt röstar på budgetar som ger mindre resurser till kommuner och regioner.

Anf. 22 PATRICK RESLOW (SD) replik:

Herr talman! Det framgår lite grann av det där sista att Socialdemokraterna inte riktigt har förstått hela poängen med skolpolitiken. Bara för att man kastar ut pengar innebär det inte att man får den effekt som man vill ha eller de resultat som behövs. Vi kan lägga hur mycket pengar som helst på skolsektorn, men om vi inte gör något åt innehåll eller följer upp att det fungerar effektivt kan vi fortsätta vräka ut pengar utan att det får något resultat därefter. Detta är en tydlig brist i den socialdemokratiska politiken. Man lyckas inte balansera kraven på innehåll i utbildningen med kostnaderna för den. Det har vi sett i flera år, och här får det bara fortsätta.

Jo, vi har läst samma uppföljning. Problemet jag hör i det som ledamoten säger är att man inte vill ha en specifik granskning av just dessa medel, utan man vill ha en generell uppföljning av utbildningssektorn. Det är väl-

digt anmärkningsvärt. Regeringen slår på stora trumman och säger att man ska satsa pengar på vissa utbildningar inom bristyrken för att få fram fler människor som kan komma i arbete. Det är i sig helt rätt. Men att man inte vill göra en specifik uppföljning av hur dessa pengar använts – hur skatte- medel har använts till just dessa utbildningar – är högst anmärkningsvärt.

I en sådan uppföljning skulle man ju kunna få fram att man inom vissa yrken behöver satsa annorlunda, göra mer och ha mer dialog med universitetet och högskolorna medan man på andra områden redan har en attraktivitet och då kan bygga ut dem ännu mer. Att Socialdemokraterna inte vill ha en sådan uppföljning tycker jag är högst anmärkningsvärt.

Anf. 23 PAULA ÖRN (S) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera två saker.

Den sverigedemokratiske ledamoten anser inte att det behövs mer resurser till skolan. Det håller jag inte med om.

Jag vill också uppmärksamma att Universitetskanslersämbetet sedan 2018 har ett särskilt uppföljningsuppdrag för att ge fördjupad information om dimensionering av vissa utbildningar. Inom ramen för uppdraget följer Universitetskanslersämbetet vilka inriktningar högskolor och universitet ger inom ingenjörsutbildningarna, lärarutbildningarna och specialistsköterskeutbildningarna. Uppdraget redovisas årligen. Det finns alltså all den uppföljning som rimligtvis krävs för att få den information som ledamoten efterfrågar.

Anf. 24 PATRICK RESLOW (SD) replik:

Herr talman! Paula Örn är en ganska ny ledamot i utbildningsutskottet, så jag välkomnar henne till debatten. Men jag ser att hon redan har gått igenom något som jag tror är en obligatorisk socialdemokratisk introduktionskurs för utbildningsdebatter. Man måste i alla sammanhang vända och vrida på de argument som man får.

Nu säger Paula Örn att hon hör att Sverigedemokraterna inte vill satsa mer resurser på skolorna. Det var inte vad jag sa. Jag sa att man inte bara kan slänga ut pengar på skolan om man inte ser till att pengarna används effektivt. Mer pengar löser inte problemen om pengarna inte används på rätt sätt.

Just därför är det viktigt att följa upp att varenda skattekrona som satsas på utbildning också används till det de ska vara till för. Bara för att man ökar kostnaderna och bygger ut antalet utbildningsplatser innebär det inte att det får gynnsamma effekter. Det behöver inte vara så, och därför måste vi ta reda på det. Dessa pengar skulle vi kunna satsa på andra viktiga saker som verkligen ser till att människor får rätt utbildningsnivå och är beredda och redo för ett framtida yrkesliv.

Jag beklagar att Socialdemokraterna efter alla dessa år fortfarande stampar i samma skor och på samma plats och inte inser behovet av uppföljning och utvärdering av hur skattepengar används.

Anf. 25 FREDRIK CHRISTENSSON (C):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation nummer 2, som Centerpartiet står bakom.

Vi debatterar i dag Riksrevisionens rapport om riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor. Den riktar skarp kritik mot den social-

demokratiska regeringens utbyggnadspolitik inom högskolan under den förra mandatperioden.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att regeringens styrning av utbyggnadsuppdragen inte har bidragit till någon avsevärd ökning av högskoleutbildade inom de utpekade bristyrkena. På de områden och utbildningar som omfattades av utbyggnadsuppdrag under 2015–2017 har antalet programnybörjare ökat med drygt 2 100 i stället för drygt 4 800 nybörjare som uppdragen sammanlagt avsåg.

Riksrevisionen anser att utbyggnadsuppdragen i de flesta fall har avsett utbildningar där det primära problemet inte är ett otillräckligt utbildningsutbud. I stället har det funnits för få sökande till utbildningarna, ett begränsat utbud av platser för verksamhetsförlagd utbildning, VFU, eller brist på disputerade lärare. Riktade utbyggnadsuppdrag kan enligt Riksrevisionen vara en relevant och effektiv åtgärd i de fall där det finns många behöriga sökande samtidigt som lärosätena har en kapacitet att bygga ut. Men på de utbildningar där det finns strukturella hinder, till exempel lågt söktryck, anser Riksrevisionen att regeringen bör överväga andra åtgärder eller en annan utformning av utbyggnadsuppdragen.

I rapporten är dessutom bristen på dialog med lärosätena slående. Till exempel visar Riksrevisionens granskning av lärosätenas underlag inför 2017 års utbyggnad att åtta lärosäten hade lämnat önskemål om att bygga ut andra utbildningar, till exempel utbildningar för yrkeslärare, speciallärare eller specialpedagoger, men det tillgodosåg regeringen inte. För 2018 års utbyggnad av samhällsbyggnadsutbildningar konstaterar Riksrevisionen däremot att några av de lärosäten som uttryckligen hade svarat att de på grund av för lågt söktryck eller lärarbrist inte önskade bygga ut ändå fick ett utbyggnadsuppdrag.

Riksrevisionen har även studerat utbyggnaden av de lärarutbildningar där vissa lärosäten fick utökade uppdrag 2017 och kan konstatera att i vissa fall har lärosäten fått utökade uppdrag på samma utbildning utan hänsyn till lärosätenas uppenbara svårigheter att nå upp till föregående års mål.

Herr talman! Det är anmärkningsvärt att det från regeringens sida i så låg utsträckning har funnits en dialog med lärosätena och att man i vissa fall dessutom har gett uppdrag i strid med deras önskan.

Att vi får en väl genomförd måluppfyllelseanalys av regeringens utbyggnadsuppdrag är välkommet, och det är en förutsättning för att garantera att detta får en faktisk effekt. En sådan analys bör delges riksdagen. I utskottets betänkande finns därför ett tillkännagivande om detta.

Jag vill passa på och säga att det därtill behövs mer åtgärder framöver. Riksrevisionsrapporten är en viktig del för att komma vidare i den fortsatta högskolepolitiska debatten. Hur möter vi de utmaningar som finns i och med flera bristyrken inom olika sektorer? I denna stora utmaning måste lärosätena få möjlighet att bidra framgent utifrån sina förutsättningar, som beror på söktryck, tillgång till disputerade lärare och andra delar. På så vis kan man skapa förutsättningar att möta den stora utmaning vi har med matchningsproblematiken på arbetsmarknaden samt företags och offentlig sektors behov av personal. Detta måste kunna ske med minskad detaljstyrning.

Det handlar om att göra utbildningar men också arbeten där det i dag finns en stor brist mer attraktiva för människor att söka sig till. På så vis kan man bidra till att öka söktrycket. Det handlar också om att få fram fler

Prot. 2021/22:29
17 november

*Riksrevisionens
rapport om riktade
utbyggnadsuppdrag
till universitet och
högskolor*

disputerade lärare som kan bidra till att utbilda fler inom dessa sektorer. Och inom ramen för den forskningspolitiska proposition som också Centerpartiet deltog i förhandlingarna till görs flera behjärtansvärda och viktiga satsningar inom denna del så att lärosätena kan få förutsättningar att utbilda fler i den mån det är möjligt.

Det handlar också, avslutningsvis, om att se till att genomströmningen inom den högre utbildningen förbättras så att de som startar en utbildning även fullföljer utbildningen och kan komma ut på arbetsmarknaden, där man skriker efter kompetens och där fler människor behövs. Det handlar då om att lärosätena får bättre förutsättningar att arbeta med genomströmningen så att fler kommer ut på arbetsmarknaden.

Anf. 26 ILONA SZATMARI WALDAU (V):

Herr talman! I dag har vi brist på utbildade inom flera yrkesgrupper, inom skolan och hälso- och sjukvården. Men det gäller också andra samhällsviktiga utbildningar, till exempel ingenjörsutbildningar. För flera av dessa yrkesgrupper behöver arbetsvillkoren bli bättre så att utbildade stannar kvar i yrket. I dag är det alltför många som lämnar både vården och skolan på grund av löneläge eller arbetsmiljöproblem. Barnmorskorna är det senaste exemplet. Många menar att det inte råder någon brist på barnmorskor, men deras arbetssituation är inte hållbar, och på sikt riskerar vi en brist även här. Det finns ingen brist nu, men många lämnar yrket. Det finns också en reell brist när det gäller många andra yrken som är kopplad till att för få har utbildats tidigare eller till att för få har valt att söka utbildningarna, vilket i sin tur också är kopplat till arbetsmiljö och löneläge.

Vi i Vänsterpartiet kan se att många utbildningar behöver spridas över landet för att studenter som har svårt att flytta långt för studier ska få möjlighet att studera och också för att man inte ska dränera landet på utbildade – många väljer att stanna kvar på den studieort där de har studerat eller i närheten av den. Utbildningar i hela landet är viktigt för att vi ska kunna få fler utbildade inom skolan och vården. Här är, vilket även denna rapport visar, problemet att hitta lärare.

Lärosätena har stor frihet att själva styra sitt utbildningsutbud. Därför görs det regelbundna satsningar på riktade utbyggnadsuppdrag. Riksrevisionen har nu granskat de riktade utbyggnadsuppdrag som beslutades år 2015–2019. Alla uppdrag har inte varit lyckade. Delar av utbyggnadsuppdragen har varit inom områden där det primära problemet inte är ett otillräckligt utbildningsutbud från lärosätenas sida utan för få sökande, ett begränsat utbud av platser för verksamhetsförlagd utbildning eller brist på disputerade lärare.

Riksrevisionen ger flera förslag på hur de riktade utbyggnadsuppdragen ska kunna förbättras. Det är förslag som regeringen till stor del har tagit till sig. För Vänsterpartiet är det prioriterat att det ska gå att utbilda sig till exempelvis lärare eller sjuksköterska i hela landet och att högskolor har den kompetens som behövs för att utbildningarna ska bli bra. Bristen på disputerade lärare måste avhjälpas och snedrekryteringen måste brytas så att fler söker sig till högre utbildning. Inga sådana förslag finns dock i denna rapport eller i utskottets betänkande.

När utbildningsutbudet vid universitet och högskolor styrs av regering eller riksdag är det, precis som det påpekas i rapporten, viktigt att hänsyn tas till lärosätenas förutsättningar och behov och att lärosätena verkligen

har möjlighet att genomföra det uppdrag de har fått. Inom områden där arbetsmarknadens behov av utbildade är stort kan det även i framtiden finnas behov av riktade satsningar.

Herr talman! I betänkandet har utskottet tillstyrkt två förslag i en följd-motion, dels om en samlad måluppfyllelseanalys vid utbyggnadsuppdrag, dels om att utbyggnadsuppdraget riktat mot samhällsbyggnad ska förtydligas.

Jag vill här särskilt lyfta fram reservation 2, då utbyggnadsuppdraget riktat mot samhällsbyggnad har utformats i enlighet med Riksrevisionens bedömning och därför inte behöver förtydligas ytterligare. Jag yrkar alltså bifall till reservation 2.

Anf. 27 MATS BERGLUND (MP):

Herr talman! Den rödgröna regeringen, Miljöpartiet och Socialdemokraterna, har haft ett starkt fokus på utbildning och på kunskap sedan den tillträdde för drygt sju år sedan. Det gäller hela utbildningskedjan, från förskolan till doktorsgrad, för dem som står långt från arbetsmarknaden med korta utbildningar och för högtbildade. Det handlar om det nya lärandet och det livslånga lärandet.

Utbildningsplatserna på alla nivåer har byggts ut mycket kraftigt – det måste man väl säga. Man kan räkna på detta på lite olika sätt. Något som nämns i handlingarna till dagens debatt är att det har tillförts resurser motsvarande 45 000 helårsstudenter i högskolan. Underlaget för Riksrevisionens granskning, som vi debatterar i dag, handlar om platser motsvarande 17 000 helårsstudenter i riktade utbyggnadsuppdrag i högskolan.

Detta är en historisk satsning, en succé, som behöver fortsätta. Tyvärr har den obstruerats – vi kan läsa om det i utredningen också – vid två tillfällen av den politiska oppositionen. Men vi fortsätter självklart oförtrutet att bygga ut antalet platser, för det är viktigt.

Det råder brist i flera yrkeskategorier. Lärare, vårdpersonal och ingenjörer är några som nämns här, men det är också en rad andra yrken. Regeringens satsning har inneburit att vi har ökat antalet studenter väldigt kraftigt inom dessa utbildningar. Det är en framgång; det kommer vi inte ifrån.

Riksrevisionen pekar på att vi inte har nått hela vägen. Målen är inte uppfyllda. Men pengarna har kommit väl till pass oavsett detta. I de flesta fall då lärosätena inte haft möjlighet att svara upp mot målen har resurserna använts för att utbilda inom andra bristyrken.

Jag tycker att detta är bra. I grunden är det så, precis som Riksrevisionen påpekar, att dimensioneringen av utbildningarna är ett uppdrag som lärosätena ska ta ansvar för, utifrån studenternas ambitioner och utifrån ett samhällsansvar. Det ansvaret har lärosätena visat att de är beredda att ta, och de tar det också.

Herr talman! Jag tycker att regeringen har väldigt bra och tydliga svar på Riksrevisionens rekommendationer – det har också Paula Örn, Socialdemokraterna, redogjort för på ett väldigt bra sätt i debattens inledning. Inte desto mindre har den politiska oppositionen enat sig kring några förslag till tillkännagivanden. Jag tycker att det är problematiskt.

Riksrevisionens rapport är, tycker jag, på det hela taget väldigt bra och väl genomförd. Jag förstår att de, utöver sin granskning, måste komma fram till några slutsatser och rekommendationer. Men jag kan tycka att

man som politiker också behöver ta lite ansvar för de förslag till beslut som man lägger fram för riksdagen.

Vi återkommer ständigt till den forskande och undervisande personalens arbetsituation på lärosätena. Den administrativa bördan behöver minska. Två av förslagen till tillkännagivanden innebär i realiteten en ökad administrativ överbyggnad för universiteten. Även om rekommendationen är riktad till regeringen kommer detta naturligtvis att falla ned på lärarna, och kvaliteten i undervisningen äventyras när man ökar den administrativa bördan på det här sättet.

Det är sådana här små nålstick, denna typ av extrautvärderingar och extrarapporter som ska lämnas in, som vi behöver plocka bort, inte lägga till. Vi ska inte tillföra nya uppdrag. Vi ska, tvärtom, ta bort gamla.

Som regeringen skriver i sitt svar görs redan dessa uppföljningar och analyser av till exempel UKÄ men också i budgetpropositionerna. Vill man hitta dem kan man läsa i litteraturlistan i den utredning som Riksrevisionen har gjort. Det finns i källförteckningen där.

Det här var två av förslagen. Det tredje förslaget till tillkännagivande handlar om att förtydliga utbyggnadsuppdragen, vilket dels faktiskt har gjorts, precis som regeringen säger, dels skulle innebära en ytterligare inskränkning av lärosätenas autonomi – just det som har gjort att lärosätena på ett mycket bra sätt har kunnat förhålla sig ganska fritt till de tilldelade medlen och kunnat använda dem på det sätt som har fungerat bäst lokalt. Vi behöver inte mer av detaljstyrning.

Herr talman! Jag vill därför yrka bifall till Miljöpartiets reservationer 1 och 2, som vi har tillsammans med S och V, den andra också tillsammans med Centerpartiet, och avslag på reservation 3 från Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna.

Herr talman! Innan jag avslutar mitt anförande vill jag återkomma till att vi har en allmän brist på arbetskraft med bred akademisk utbildning i Sverige. Det kunskapslyft som regeringen har genomfört och kommer att fortsätta att genomföra får effekten att många fler kommer in på arbetsmarknaden och får jobb.

Arbetsmarknaden är dynamisk och föränderlig. Vi vet inte vilka jobb och vilka utbildningar som vi kommer att behöva i morgon, och därför är det livslånga lärandet så oerhört viktigt. Här har regeringen varit väldigt tydlig: Vi tar denna utmaning på allvar. Lärosätena har fått ett uppdrag i högskolelagen att ta ansvar för det livslånga lärandet, och det ansvaret börjar den här terminen.

Miljöpartiet gick in i regering med löfte om att genomföra det vi kallar för utvecklingstid, ett studiestöd särskilt riktat till personer mitt i arbetslivet som ger en möjlighet att ställa om för den som har behov av att göra det när den dynamiska arbetsmarknaden förändras. Det är ett stöd för den som håller på att bli utbränd, för den som har ett tungt arbete där kroppen håller på att slitas ut – för ett långt och hållbart arbetsliv.

Det här förslaget tyckte den samlade oppositionen med Vänsterpartiet, Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna var så förfärligt och så hemskt att de samlade sig och gemensamt strök det ur en budgetproposition som redan var framlagd. Jag har väldigt svårt att förstå det, något som jag har återkommit till flera gånger.

Nu kommer dock förslaget tillbaka, dessutom i utökad form, som ett omställningsstudiestöd. Här finns en väldigt bred uppslutning, inklusive arbetsmarknadens parter, arbetsgivarna och nu även LO. Det är bra och viktigt och kompletterar regeringens arbete med breddad rekrytering, med hög kvalitet i utbildningen och med riktade utbyggnadsuppdrag inom bristyrken.
(Applåder)

Anf. 28 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M) replik:

Herr talman! Ledamoten Mats Berglund talar om att de har tagit ett stort ansvar i skolan och att man vill höja kvaliteten. Det finns också det som är negativt: Vi ser minskade resultat på flera områden och fler elever som inte ens är godkända på sina utbildningar.

Ledamoten talar även om att man som politiker måste ta ansvar. Självklart ska man göra det, och det är just därför som vi tar ansvar när det inte fungerar och när ett uppdrag brister. Det vill säga vi har inte sett någon utveckling när det gäller bristyrken, tvärtom.

Jag inledde mitt anförande med ett scenario som visar på att det saknas 40 000 sjuksköterskor, 36 000 förskollärare och 30 000 lärare i Sverige. Vi riskerar därmed att var femte lärare är obehörig. Jag tycker att detta är att ta ansvar, och då måste vi givetvis även ta Riksrevisionens utlåtande på stort allvar. Riksrevisionen har ändå ett uppdrag att säga till när det inte fungerar. Då ska vi politiker reagera, vilket vi har gjort här.

Anf. 29 MATS BERGLUND (MP) replik:

Herr talman! När det gäller skolresultaten tycker jag väl ändå att de internationella mätningarna har visat att den negativa trenden har vänt. Man kan naturligtvis diskutera kvaliteten i mätningarna, men det är en ganska tydlig trend att det har vänt och att det går bra i skolan.

Det är bristyrkena som vi motverkar genom att fortsätta att utbilda, och den utredning som vi har i dag visar att vi har fler nybörjare i bristyrkesutbildningarna och att vi har byggt ut högskolan motsvarande 45 000 nya helårsplatser. Det är helt enkelt så vi långsiktigt måste börja försörja arbetsmarknaden med högt utbildad arbetskraft.

Vi måste också ta ansvar för det livslånga lärandet så att vi möter arbetsmarknadens behov när arbetsmarknaden ställer om och förändras med nya digitala utmaningar och allt vad som kommer. Precis som jag sa i mitt anförande vet vi inte hur arbetsmarknaden kommer att se ut i framtiden, och därför är de breda akademiska utbildningarna oerhört viktiga, liksom yrkesutbildningar. Yrkeshögskolan har väldigt positiva resultat, och även där bygger vi ut antalet platser. Här är det viktigt att vi inte bygger ut antalet platser för fort utan att vi bibehåller kvaliteten, och det tycker jag verkligen att regeringen har tagit ansvar för. Utbyggnaden i antalet platser kommer också med resurser.

Anf. 30 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M) replik:

Herr talman! Bedöma resultat kan man göra på olika sätt. Man kan också undanta många elever när man gör undersökningar för att inte få fram att det var ett negativt resultat. Att vi ser många elever redan i sexan gå ut med icke godkända betyg talar väldigt mycket för en väldigt allvarlig situation som tyvärr fortsätter senare och vidare.

Vi har en utbildningsminister som säger att man kan börja i gymnasiet även om man inte klarar nian. Där har vi ett stort, stort ansvar att klara grundskolan. Sedan kommer man från gymnasiet till högskolan och behöver till exempel göra ett basår för att man inte har klarat gymnasiet.

Vi har alltså ett stort bekymmer som börjar väldigt tidigt, och jag tycker tyvärr inte att ledamoten tar det på så stort allvar.

När vi kommer till den fråga som det egentligen handlar om skulle vi ju inte ha stått här i dag om den riktade utbyggnaden hade gjorts på ett väldigt bra sätt. Då hade ju inte Riksrevisionen haft någon kritik utan sagt att bra, det här har skötts på ett utmärkt sätt.

Nu har man ganska kraftig kritik, och det tar vi på stort allvar. Som ledamoten säger måste vi politiker ta ansvar, vilket vi gör. Av det följer att när Riksrevisionen har kritik vill vi att det ska tas på allvar. Då ska man inte säga att vi har gjort en generell utbyggnad av högskolan. Det var de riktade utbildningarna det handlade om, där vi har stor brist.

Jag tycker därför inte att man har tagit det på stort allvar. Jag hoppas naturligtvis att kunna övertyga ledamoten om att följa vårt förslag till tillkännagivande.

Anf. 31 MATS BERGLUND (MP) replik:

Herr talman! Jag tycker att vi tar det här på stort allvar, både gällande skolresultaten och att elever går ut utan godkända betyg. Det är naturligtvis oerhört viktigt att ta hand om det, men vi tar också ansvar för att vi inte har uppfyllt målen. Det är klart att vi ska göra det, men det är också viktigt att se de framgångar som vi har haft i utbildningsuppdraget. Jag tycker verkligen att det är det som ska framhållas.

Vad gäller bristande skolresultat och bristande resultat i gymnasieskolan är det också viktigt att både skolelever och andra personer genom hela livet får nya chanser. Det är inte ovanligt att man hamnar i en dipp med psykisk ohälsa eller vad som helst i gymnasiet. Det är en svår period i livet. Man kan gå ut med dåliga betyg men ändå återkomma. De här nya chanserna är otroligt viktiga.

Vad gäller rapporten har Riksrevisionen riktat ett antal rekommendationer till regeringen. Som jag sa håller jag inte riktigt med om dessa rekommendationer. Jag tycker naturligtvis att Riksrevisionen ska ha möjlighet att rikta rekommendationer också till myndigheterna. Man skulle även ha kunnat rikta en rekommendation till lärosätena, för det är faktiskt de som inte riktigt har uppfyllt sina åtaganden eller de krav vi har ställt.

Riksrevisionen kan inte rikta rekommendationer till SKR att till exempel skaffa fram fler VFU-platser. Det hade vi gärna sett. Mellan raderna riktar de en skarp rekommendation till oppositionen att inte hålla på och obstruera genom att rycka ut saker ur budgetar och så, för det har verkligen stört. Det står väldigt tydligt i rapporten att det har stört högskolornas planeringshorisont, och nu ser jag att oppositionen fortsätter att hålla på så.

Anf. 32 MARIA NILSSON (L):

Herr talman! Som sist på talarlistan kommer man med många upprepningar. Jag kan initialt säga att jag delar den kritik som Riksrevisionens granskning visar på. Som tidigare talare har konstaterat är det en allvarlig kritik, och vi behöver vara självkritiska kring utformningen av utbyggnaden. Fattar vi rätt beslut vid rätt tillfälle? Har vi identifierat rätt lösningar

på givna problem? Finns rätt förutsättningar? Gavs det tillräckligt med tid för att säkerställa att rätt förutsättningar kunde uppstå? Det är uppenbart av Riksrevisionens rapport att så inte är fallet fullt ut.

Högskole- och forskningspolitik handlar mycket om avvägningar och om balansgång. Det handlar om balansen mellan frihet och autonomi å ena sidan och styrning å andra sidan – balansen mellan nyttan i forskningen och nyfikenheten i forskningen.

Men när regering och även riksdag styr måste den styrningen vara ändamålsenlig, precis och tydlig. Här finns förbättringsområden. Det visar Riksrevisionens rapport.

Fru talman! Utbyggnaden sker inte i ett vakuum, utan här finns ett försök till svar. Ambitionen är att hitta svar på den kompetensbrist som råder inom en rad yrken i Sverige just nu. Det råder inte en tillräckligt bra matchning på arbetsmarknaden. Det saknas sjuksköterskor, och det saknas lärare. Detta rör många fler yrken.

Vi utbildar fler, är svaret. I teorin låter det helt rätt. Tyvärr är utfallet inte helt rätt, även om tanken är riktig. Framför allt finns ett antal steg mellan att fatta beslut om ett riktat utbyggnadsuppdrag och att ha tagit hänsyn till alla de hinder som finns så att nödvändiga beslut kan fattas för att det ska stå färdiga sjuksköterskor, lärare och ingenjörer redo att ta sig an arbetsuppgifterna. Det handlar om ett antal faktorer, till exempel VFU-platser, disputerade lärare och så vidare. Det är alltså fråga om att de delar som säkerställer hög kvalitet i de utbildningar som ska byggas ut inte fullt ut har fungerat.

I likhet med det Riksrevisionen lyfter fram är det helt enkelt inte alltid tillräckligt många studenter som söker till de utbyggda platserna. Det är inte heller tillräckligt många studenter som går hela utbildningen. Av olika skäl hoppar de av.

Liberalerna har tidigare varit, och vi är fortfarande, kritiska till att en utbyggnad av lärarutbildningen skulle vara svaret på lärarbristen. Vi ser att det finns andra orsaker till lärarbristen som i dag är alldeles för utbredd och framför allt andra lösningar till att motverka bristen. Fler studenter måste välja att bli lärare. Läraryrkets attraktivitet måste öka, och så vidare. Ni kan det här. Det är inte första gången vi pratar om detta från Liberalernas sida. Vi tror inte att detta görs i första hand, så som situationen är, genom att antalet platser byggs ut.

Jag läste på inför den här debatten. Då hittade jag ett exempel som visar på en annan del av problemet, nämligen det som Sveriges Ingenjörer skrev om i samband med att Riksrevisionen publicerade sin granskning. Sveriges Ingenjörer konstaterade att närmare 20 procent av alla nybörjare på ett högskoleprogram går en ingenjörsutbildning. Den är näst störst efter lärarutbildningen. Problemet är att många som väljer att påbörja en ingenjörsutbildning inte har tillräckliga kunskaper i framför allt matematik.

Sveriges Ingenjörer har tagit fram ytterligare rapporter om just matematik som ämne. Det är det ämne som har lägst genomsnittsbetyg i grundskolans årskurser 6 och 9. Det finns saker som vi måste jobba vidare med för att målen ska uppfyllas om en utbyggnad som leder till fler sjuksköterskor, fler lärare och fler ingenjörer.

Vi ska vara ärliga från Liberalernas sida. Vi är självklart inte emot ett utökande av de generella platserna per se. Vi har varit med och fattat sådana beslut, inte minst under pandemin. Vi är inte emot riktade utbyggnads-

Prot. 2021/22:29
17 november

*Riksrevisionens
rapport om riktade
utbyggnadsuppdrag
till universitet och
högskolor*

*2019 års riks-
dagsöversyn*

uppdrag, men då måste det finnas kunskap som gör att de riktade uppdragen styrs rätt så att det blir det önskade utfallet. Där behöver vi lära oss mer.

Det är därför vi yrkar bifall till utskottets förslag under punkterna 2 och 3.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 9 2019 års riksdagsöversyn

Konstitutionsutskottets betänkande 2021/22:KU3
2019 års riksdagsöversyn (framst. 2020/21:RS5)
föredrogs.

Anf. 33 KARIN ENSTRÖM (M):

Fru talman! Jag ska i dag tala för hela konstitutionsutskottet. Jag har fått det uppdraget av mitt utskott, och vi lägger fram ett enigt betänkande för debatt och beslut i dag. Jag börjar med att yrka bifall till förslaget i betänkandet.

Vad betyder den spännande rubriken ”2019 års riksdagsöversyn”? Betänkandet behandlar förslag från den parlamentariska kommitté som beslutades av riksdagsstyrelsen i juni 2019, bland annat med anledning av tillkännagivanden som kom från konstitutionsutskottet.

Det är talmannen som har lett kommittén, och den antog namnet 2019 års riksdagsöversyn. Betänkandet från kommittén överlämnades i oktober förra året till riksdagsstyrelsen. Konstitutionsutskottet har behandlat förslagen som kommer från riksdagsstyrelsen med grund i kommitténs betänkande.

Konstitutionsutskottet ställer sig i huvudsak bakom riksdagsstyrelsens överväganden och förslag, men vi lämnar förslag på några mindre ändringar. Jag återkommer till dem.

Det är ett omfattande betänkande, och det är många förslag. Men jag ska försöka gå igenom huvudförslagen.

Riksdagsstyrelsens förslag innebär bland annat följande. Sista dag för att lämna budgetpropositionen de år det är val till riksdagen i augusti eller september kopplas till den obligatoriska statsministeromröstningen. Om regeringen sitter kvar efter statsministeromröstningen ska budgetpropositionen lämnas inom tre veckor. Om riksdagen i stället väljer ny statsminister ska den nya regeringen, liksom i dag, lämna budgetpropositionen inom tre veckor efter att den har tillträtt.

Ytterligare ett förslag handlar om krigsdelegationens verksamhet. Här föreslås att det ska vara möjligt att besluta om tystnadsplikt i krigsdelegationens förberedande verksamhet på samma sätt som i utskotten och i EU-nämnden.

Det finns också två förslag som rör riksdagsledamöter. Det första handlar om att en ledamot som lämnar sin partigrupp också ska lämna de uppdrag i utskott och andra riksdagsorgan som ledamoten har valts till av kamraren i kraft av sin partigruppstillhörighet.

Det föreslås också att en ledamot som inte deltar i riksdagsarbetet kan bli skyldig att återbetala ledamotsarvodet. Omfattningen av deltagandet ska avgöras av närvaron vid voteringsstillfällena i kammaren.

Det finns också ett förslag om att riksdagsstyrelsen ska inhämta Lagrådets yttrande innan den föreslår en lag eller ändring i en lag som faller inom området för Lagrådets granskning. Riksdagsstyrelsen, Riksbanken, Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen ska inhämta behövliga upplysningar och yttranden innan de gör en framställning hos riksdagen. Det här är vad riksdagsstyrelsen föreslår.

Talmannen ska få besluta att dela ut riksdagens medalj till ledamöter som lämnar riksdagen efter minst sex års tjänstgöring i följd. Det föreslås också att riksdagens medalj ska få delas ut till andra än ledamöter för särskilt eller synnerligen förtjänstfulla insatser för riksdagen. Vidare ska konstitutionsutskottet och finansutskottet föreslå val till riksdagens råd för Riksrevisionen med gemensam lista.

Detta var alltså förslagen, och de ändringar utskottet föreslår innebär följande.

Det ska även i fortsättningen vara möjligt för riksdagsstyrelsen att avstå från att inhämta yttrandet från Lagrådet om styrelsen bedömer att ett sådant yttrande i stället bör inhämtas av berört utskott inom ramen för beredningen av styrelsens framställning.

Skyldigheten att inhämta behövliga upplysningar och yttranden innan en framställning görs hos riksdagen ska gälla för riksdagsstyrelsen men inte för övriga riksdagsorgan, det vill säga Riksbanken, Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen.

Vi föreslår också att det regleras att nomineringen av ordförande och en eller flera vice ordförande i riksdagens råd för Riksrevisionen ska göras med minst en person från konstitutionsutskottet respektive finansutskottet.

En del av detta kan tyckas vara tekniska och administrativa ändringar, men det är så att man behöver göra den typen av ändringar ibland. Det bygger på behov.

Jag skulle vilja kommentera några av dessa förslag, som också har väckt intresse.

Det första är kanske mer internt för riksdagen men ändå en förändring, och det handlar om ett grundlagsförslag som innebär inhämtande av yttrande från Lagrådet och förslag om beredningskrav. Detta föreslår vi att riksdagen ska anta som vilande, med vissa ändringar, eftersom det är ett grundlagsförslag.

Jag vill också kommentera förslaget om åtgärder mot ledamöter som inte deltar i riksdagsarbetet. Riksdagsstyrelsens förslag innebär att en ledamot som inte deltar i riksdagsarbetet ska kunna krävas på återbetalning av arvodet. Genom förslaget ska en ledamot som under ett kvartal har varit frånvarande vid minst 60 procent av voteringsstillfällena i kammaren under vissa förutsättningar betala tillbaka ledamotsarvodet för den tiden. Detta gäller inte om man har varit sjukskriven eller föräldraledig, och det finns en mängd villkor som ska vara uppfyllda.

Från utskottets sida vill vi ändå betona vikten av riksdagsledamotens roll. All offentlig makt i Sverige utgår enligt regeringsformens portalparagraf från folket, och den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statskick. Riksdagsledamöterna har en central och mycket betydelsefull roll som det svenska folkets representan-

ter i riksdagen. Att vara ledamot av riksdagen är därmed förenat med ett mycket stort ansvar.

Vi vill framhålla – och detta har utskottet betonat flera gånger – att en riksdagsledamot är förtroendeväld, inte anställd av riksdagen eller Riksdagsförvaltningen. Han eller hon är mot den bakgrunden fri att under eget ansvar och inom vissa ramar själv bestämma hur uppdraget ska utföras. Man får också själv bestämma sin arbetsinsats; det finns inga formella krav på hur stor arbetsinsatsen ska vara. Uppdraget som riksdagsledamot utförs ju inte bara i riksdagens verksamhet i formell mening utan även utanför riksdagen, inte minst i den egna valkretsen. Det är ledamotens ansvar att leva upp till det givna förtroendet – och i nästa val avgör väljarna om förtroendet ska förnyas.

Vi vill alltså framhålla vikten av att värna den enskilda riksdagsledamotens ställning. Att en ledamot som under en längre tid och utan godtagbar anledning väljer att inte delta i riksdagsarbetet ändå uppbär fullt arvode riskerar dock att skada väljarnas förtroende inte bara för den ledamoten utan för hela riksdagen och det demokratiska systemet. Detta är mycket ovanligt, men om det ändå inträffar innebär förslaget att man som ledamot under vissa förutsättningar och med upprepad frånvaro under en längre tid kan bli återbetalningsskyldig.

Den andra frågan som berör riksdagsledamöter handlar om den som väljer att lämna sin partigrupp. I folkmun kallas det ibland att bli vilde; här kallar vi det partilös. Om man väljer att lämna sin partigrupp är det rimligt att man också behöver lämna de uppdrag man har i kraft av sin partigruppstillsättning, det vill säga platser i utskott, EU-nämnd och annat. Tanken med dessa platser är nämligen att man, inte minst i arbetet med att förbereda ärenden för kammarbeslut, ska spegla hur de politiska majoritetsförhållandena i kammaren ser ut. Då blir det en snedfördelning om man sitter kvar som partilös.

Det är dock samma sak här: Det gäller att vara varlig, för man är fortfarande vald. Det kan finnas tillfällen som vi kanske inte är vana vid i vår riksdag men där det blir sådana förändringar i partiets både program och organisation att man väljer att lämna partiet. Att man då behöver lämna sina uppdrag som man har i kraft av medlem av det partiet kan utskottet acceptera.

Ytterligare förslag som finns i det här betänkandet handlar som sagt om tystnadsplikt i krigsdelegationens verksamhet. Tyvärr har ju omvärldsutvecklingen gjort att krigsdelegationen har behövt bedriva mer förberedande verksamhet under de senaste mandatperioderna, och det är rimligt att det finns möjlighet att kräva tystnadsplikt när det gäller förberedande verksamhet.

Jag har även beskrivit en ny reglering när det gäller budgetpropositionens avlämnande, utdelande av riksdagens medalj och val av riksdagens råd för Riksrevisionen.

Det jag ska säga slutligen, fru talman, är att utskottet föreslår att riksdagen antar förslagen till ändringar i regeringsformen och i 9 kap. 17 b § riksdagsordningen som vilande. Det föreslås även andra ändringar i huvudbestämmelser i riksdagsordningen, och utskottet föreslår att dessa ändringar antas och beslutas enligt 8 kap. 17 § första stycket andra meningen regeringsformen. Utskottet föreslår vidare att behandlingen av riksdags-

styrelsens förslag till lag om ändring i lagen om Lagrådet skjuts upp till riksmötet 2022/23.

Därmed, fru talman, yrkar jag återigen bifall till förslaget i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

Prot. 2021/22:29
17 november

2019 års riks-
dagsöversyn

§ 10 Sekretess hos den kommission som fått i uppdrag att granska arbetet med att uppnå frigivning av två svenska medborgare utomlands

Konstitutionsutskottets betänkande 2021/22:KU8

Sekretess hos den kommission som fått i uppdrag att granska arbetet med att uppnå frigivning av två svenska medborgare utomlands (prop. 2021/22:30)

föredrogs.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 11 Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU5

Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet (prop. 2021/22:17)

föredrogs.

*Slopad straffrabatt för
unga myndiga vid
allvarlig brottslighet*

Anf. 34 ANNA WALLENTHEIM (S):

Fru talman! I sju år har jag suttit som ledamot i riksdagens kulturutskott. I sju år har jag fått debattera idrottsfrågor, kultur för alla, spel-frågor, folkbildning och civilsamhället. I dag befinner jag mig dock i kam-maren för att för första gången gå upp i talarstolen gällande ett betänkande från justitieutskottet, nämligen 2021/22:JuU5 *Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet*.

Det är såklart en stor kontrast, men det är också en viktig ingång för att se att ungas brottslighet måste diskuteras i större och fler sammanhang än detta. Alla, framför allt vuxna, har ett ansvar för den situation som råder i samhället. Vi måste prata om unga som människor, som ansvariga och som offer för den kriminalitet som råder och se hur vi på alla sätt kan förändra och förebygga den.

Fru talman! Vi ska vända på alla stenar. Så sa min och Socialdemokra-ternas nya partiledare Magdalena Andersson i sitt installationstal efter att hon blivit vald. Det är också ord vi tänker leverera på.

Vi socialdemokrater blundar inte för det våld som hotar samhällsge-menskapen. Vi är beredda att göra det som krävs för att bryta den grova brottsligheten och, framför allt, för att komma till rätta med de orsaker som gör att människor hamnar snett i livet och hamnar utanför samhällets

gemenskap, utanför arbetsmarknaden och utanför de sociala skyddsneten. Jag kommer att få ta upp dessa saker i andra debatter, men just i dag väljer jag att fokusera på det första: hur vi bryter den organiserade och grova brottsligheten här och nu.

Regeringens 34-punktsprogram med förslag på åtgärder mot gängkriminaliteten är just ett sådant exempel. Detta är det största paket mot gängkriminalitet som har presenterats i Sverige. Paketet omfattar åtgärder både på kort och på lång sikt och innehåller flera nya verktyg för myndigheter att använda, hårdare straff och bättre brottsförebyggande arbete.

Detta är åtgärder som redan har gett effekt och som påverkar den grova brottsligheten redan i dag. Fler grovt kriminella nyckelpersoner sitter i dag bakom lås och bom, och det är bra. Men tyvärr tar allt yngre personer över deras platser, och detta är såklart oroväckande.

I 34-punktsprogrammet finns därför bland annat punkt 11, Avskaffa straffreduktionen för unga vuxna vid grov brottslighet. Detta förslag debatteras i dag i kammaren, för vi är beredda att vända på alla stenar.

Fru talman! I dag har vi ett straffsystem där vi särbehandlar personer i åldern 18–20 år som begår allvarliga brott. I praktiken innebär detta att personer som är 18 år och som begår grova brott får sina straff nedsatta till hälften. Detta handlar om allvarliga brott som stärker och befäster gängkriminaliteten och som oftast grundar sig i organiserad och planerad brottslighet i stället för i ungdomliga missöden.

Det här är såklart inte rimligt. Den 18-åring som å ena sidan fortfarande klassas som tonåring och ung är å andra sidan myndig och ansvarig för sitt eget liv och sitt eget agerande. Här har samhället en viktig roll att spela. Vi ska reagera kraftfullt, dels för att tydligt markera att vi aldrig kommer att acceptera den grova brottslighet som råder i samhället, dels för att se till att bryta en kriminell livsstil som är en följd av att gängen och äldre medlemmar använder straffrabatten för att utnyttja unga och för att utnyttja vårt straffsystem.

Därför har regeringen lagt fram förslag till ändringar i brottsbalken och lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Dessa förslag innebär bland annat slopad straffreduktion för 18–20-åringar för brott med minimistraff på ett års fängelse. Detta omfattar exempelvis brott som mord, rån, grov misshandel, våldtäkt, grov utpressning, grovt narkotikabrott och grovt vapenbrott. Sådana brott kommer med regeringens förslag att leda till både längre och fler fängelsestraff.

Detsamma ska gälla för brott som i det enskilda fallet bör straffas med fängelse i minst ett år även om minimistraffet är lägre. Det kan till exempel handla om allvarligare fall av narkotikabrott, grov stöld, misshandel, grovt olaga hot eller oaktsam våldtäkt.

Vidare föreslås att de särskilda ungdomspåföljderna i princip bara ska gälla dem som inte har fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Det föreslås också att allvarliga brott såsom mord och våldtäkt mot barn inte ska kunna preskriberas om brottet begåtts av någon som fyllt 18 år.

Fru talman! Jag kommer aldrig att försvara våldet, men trots detta är jag lyhörd för den forskning som finns kring unga och brottslighet samt för den kritik som remissvaren pekar på. Här tar jag med mig den erfarenhet jag som utbildad gymnasielärare har när det gäller unga människors utvecklade ansvarsförmåga och mognad. Jag anser inte att vi ska eller kan ta bort straffrabatten helt för alla brott, utan här måste vi ta hänsyn till

det faktum att det är svårare för en person att leva ett hederligt liv ju tidigare i livet personen blir dömd. Ett oplanerat slag i krogkön eller på skolgården får därför inte resultera i att vi försvårar livet för den 18-åring som inte kunde hantera situationen. Däremot ska vi vara tydliga med att vi aldrig accepterar grov brottslighet.

Vi socialdemokrater väljer därför att rikta in oss på allvarlig kriminalitet bland unga myndiga som till exempel kan begås i gängmiljöer. Det är ett bättre och mer träffsäkert förslag än ett totalt slopande av straffrabatten för alla former av brottslighet.

Här måste vi politiker ha perspektiv och kunna skilja mellan olika typer av brottslighet. De flesta unga lagöverträdare i vårt land begår ett eller några få mindre allvarliga brott och slutar oftast med detta när de blir äldre. Ett slopande av straffreduktionen även i de mindre allvarliga fallen skulle riskera att göra mer skada än nytta och i stället locka in unga på den kriminella bana som vi vill att de ska hålla sig borta från.

Det finns en diskussion om var gränsen för straffrabatten ska gå. Detta kommer att märkas i debatten här i kammaren, då vi faktiskt tycker olika här i riksdagen.

Det finns partier som tycker att regeringen går för långt och att vi måste väga in den omognad och outvecklade förmåga att tänka på konsekvenser och ansvar som unga har, enligt forskning. Men det finns också partier som tycker att regeringen inte går tillräckligt långt och som tycker att vi ska slopa straffrabatten för alla brott. De vill dessutom se över straffrabattens utformning i åldern 15–17 år.

Just därför – för att vissa partier tycker att regeringen går för långt och andra tycker att vi inte går tillräckligt långt – är kanske regeringens vägval rätt.

Vi socialdemokrater har lovat att vända på alla stenar för att ta itu med brottsligheten. Nu tar regeringen ännu ett steg för att uppnå detta mål.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag yrka bifall till reservation 4.

(Applåder)

Anf. 35 ELLEN JUNTTI (M):

Fru talman! I dag ska vi debattera regeringens förslag om slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet. Jag börjar med att yrka bifall till reservation 2.

Sedan 2016 har riksdagen vid ett flertal tillfällen riktat tillkännagivanden om skärpningar gällande straffrabatten. Det har tagit många år för regeringen att komma med lagförslag. Man kan anklaga regeringen för mycket men inte för att vara snabb. Medan regeringen varit senfärdig har det begåtts många grova brott som troligtvis hade kunnat undvikas om regeringen inte dragit ärendet i långbänk.

Ungdomsreduktionsutredningen tillsattes och föreslog att personer i åldersgruppen 18–20 ska behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätning och när det gäller val av straff. Utredningens förslag var alltså att alla myndiga lagöverträdare ska behandlas lika och att ingen myndig person ska få straffrabatt på grund av sin ålder. Regeringen har förkastat förslaget genom att presentera ett nytt förslag som bibehåller ett system med straffrabatt upp till 21 års ålder.

Fru talman! I propositionen föreslår regeringen att straffrabatten ska tas bort om någon som är 18–20 år begått ett brott för vilket det inte är

föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller om brottets straffvärde överstiger fängelse i ett år.

Vidare ska det inte krävas särskilda skäl för att utdöma fängelsestraff för denna åldersgrupp. De särskilda ungdomspåföljderna ska, om det inte finns särskilda skäl, användas för personer som vid tidpunkten för brottet var under 18 år.

Det ska inte heller ställas särskilda krav på inhämtande av yttrande från socialnämnden för att kunna döma unga lagöverträdare till fängelse i mer än tre månader.

Det ska också vara möjligt att döma 18–20-åringar till livstids fängelse. Dessa förslag är steg i rätt riktning, men vi anser att de inte räcker.

Fru talman! Regeringens förslag innebär att straffrabatten avskaffas för vissa typer av brott. Den avskaffas dock inte för andra brott som är synnerligen allvarliga, till exempel att någon hotar ett vittne och därigenom gör sig skyldig till övergrepp i rättsak. Andra exempel på sådana brott är misshandel, hot och våld mot tjänsteman.

Det finns inga bra skäl till att myndiga personer ska få straffrabatt för dessa brott. I princip alla människor som jag har pratat med ute i samhället anser att det är fel att man får straffrabatt. I våra nordiska grannländer finns inte straffrabatt för myndiga personer på det sätt som vi har i Sverige.

Fru talman! Under flera års tid har våldet i den gängkriminella miljön trappats upp, och mord och mordförsök med skjutvapen har blivit vardagsbrott i Sverige. Unga män skjuts ihjäl i Sverige i en utsträckning som sticker ut bland jämförbara länder. För ett tag sedan skrev en tysk tidning att Sverige är det farligaste landet i Europa – Sverige, det farligaste landet i Europa!

Det grova våldet har ökat kraftigt de senaste åren. Utvecklingen är skrämmande, och gärningsmännen blir allt yngre. Till exempel har de så kallade ungdomsrånen ökat kraftigt. Dessa rån begås ofta av flera unga gärningsmän som angriper ett ensamt chanslöst offer, som de avkräver värdesaker och sedan misshandlar. Ofta ingår förnedrande inslag i rånen. Det räcker alltså inte att råna personer längre, utan man måste misshandla dem också. Dessa unga gärningsmän är helt enkelt fega ynkryggar som förstör livet för många. I Stockholm har denna typ av rån mer än dubblats under perioden 2015–2019, och i Linköping har antalet fall ökat med över 700 procent på fem år.

Fru talman! Som sagt är det inte bara gängkriminella som drabbas av det grova våldet. Också laglydiga människor drabbas, särskilt i utsatta områden där våld och hot tillhör vardagen och där människor skräms till tystnad. Människorna där måste alltså anpassa sina liv efter brottsligheten. Under det senaste året har flera oskyldiga människor mördats, bland annat en tolvårig flicka.

Straffrabatten innebär också att unga rekryteras av äldre gängkriminella för att utföra grova brott eller för att ta på sig skulden för brott som andra begått. Anledningen är att om de åker fast får de alltså straffrabatt.

Att lagföra personer är många gånger en svår uppgift, då det råder en stark tystnadskultur i dessa miljöer. Därför är det mycket viktigt att straffrabatten för samtliga brott tas bort för personer som har fyllt 18 år. Det kommer att innebära att tröskeleffekterna blir större än i dag mellan en 17-åring och en 18-åring. För att balansera upp detta har vi moderater föreslagit i vår kommittémotion att straffen för 15–17-åringar ska ses över.

Fru talman! I Sverige anser man att personer som har fyllt 18 år är tillräckligt mogna för att ha anställning, att driva företag, att rösta i allmänna val, att sitta i riksdagen som riksdagsledamot och stifta lagar och att försvara landet i händelse av krig. När myndighetsåldern är uppnådd behandlar vi med andra ord dem som fyllt 18 år som vuxna i de allra flesta fall men inte när det gäller brott. Detta är ju helt fel. Regeringen verkar mena att personer är tillräckligt mogna oftast när det gäller fördelar för dem, men att de är för omogna för att ta ansvar när det är till nackdel för dem.

Vi moderater anser att den nuvarande straffrabatten har inneburit att brottsoffer fått utstå oerhörda kränkningar när deras vuxna utövare fått straff som står i stark kontrast mot det allmänna rättsmedvetandet. Att avskaffa straffrabatten helt är ett beslut som innebär att den som är myndig ska ha samma ansvar som en vuxen även när det gäller brott. Detta tycker inte regeringen. Regeringen vill även i fortsättningen ge straffrabatt till myndiga personer.

Justitieminister Morgan Johansson och Mikael Damberg har vid flera tillfällen sagt att gängkriminaliteten ska krossas. Som vi hörde nyss av den socialdemokratiska ledamoten lovade Magdalena Andersson, Socialdemokraternas nya partiledare, nyligen att vända på alla stenar för att röka ut våldet som hotar hela vår samhällsgemenskap. Men det är faktiskt tomma ord.

Regeringens förslag i det här ärendet innebär alltså att en 20-åring som hotar ett vittne och begår övergrepp i rättsak även i fortsättningen får straffrabatt. Regeringens förslag innebär att en 20-åring som misshandlar sin flickvän även i fortsättningen får straffrabatt. Regeringens förslag innebär att en 20-åring som angriper, hotar eller begår våld mot en polisman också i fortsättningen får straffrabatt. Det är helt obegripligt att regeringen anser att 20-åringar inte fullt ut kan ta ansvar för brott som de har begått.

Fru talman! Vi moderater anser att straffrabatten ska avskaffas helt och hållet för samtliga brott, så som utredningen föreslår. Vi finansierar förslaget fullt ut i vår budgetmotion. Kostnaden beräknas till 1,1 miljard kronor.

Tyvärr verkar det som att vi inte får bifall till vårt skarpa lagförslag. Det är mycket synd att Centerpartiet inte stödde vårt förslag. Men vi får i alla fall igenom ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att straffrabatten för unga myndiga lagöverträdare slopas för samtliga brott. Det är bra, för 20-åringar som hotar vittnen och poliser ska inte ha straffrabatt, inte heller en 20-åring som misshandlar sin flickvän.

(Applåder)

Anf. 36 TOBIAS ANDERSSON (SD):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till vår reservation 3 under punkt 2, Slopad rabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet.

Åtskilliga är de exempel på hur unga lagöverträdare kommit undan trots att de begått grova brott. Det handlar om grova brott begångna av personer som lämnat offer, inte sällan unga offer, efter sig. Dessa offer kan på intet sätt anses ha fått upprättelse för det som de utsatts för. Offer har fått se sina gärningsmän tilldömas påföljder som ligger långt ifrån såväl straffvärdet som det allmännas rättsuppfattning. Påföljderna är helt utan

förankring i den proportionalitetsprincip som vi sverigedemokrater håller så kär.

Bland de brott som unga lagöverträdare begår har sannolikt ungdomsrånen tillhört dem som uppdagats mest de senaste åren, och vi har i närtid sett en ökning.

Under förra året rapporterades att det 2013–2019 skedde en 250-procentig ökning av antalet anmälda ungdomsrån, från 1 002 till 2 489.

Vi har dessutom alla kunnat läsa om hur rånarna i dag inte alltid nöjer sig med offrets värdesaker, märkeskläder och andra tillhörigheter. Trots att de inte behöver bruka våld gör de det, och våldet präglas inte sällan av ren förnedring. Ibland filmas vålds- och förnedringshandlingar och sprids i sociala medier. Förövarna vill säkerställa att så många som möjligt tar del av deras övergrepp. På detta sätt etablerar de dominans och sprider skräck, samtidigt som offrets lidande blir än större. Förödmjukelsen är total.

I denna råa verklighet har ungdomsrabatten förvägrat brottsoffer rimlig upprättelse, samtidigt som den fått unga lagöverträdare att skratta åt sina påföljder. Det finns gott om exempel på detta att lyfta fram, och jag tänker endast beröra en handfull.

I kväll modererar jag ett seminarium för unga rånoffer. Bland de tre medverkande rånoffren finns det ingen som har fått se sin gärningsman tilldömas en rimlig påföljd. I ett fall har rånoffret rånats, misshandlats och hotats i över sex timmar. Gärningsmannen dömdes för två fall av misshandel, en misshandel av rånoffret och en av gärningsmannens gravida flickvän, olaga hot mot såväl rånoffret som den gravida flickvännen, stöld, rån och övergrepp i rättssak. Straffvärdet uppgick till två och ett halvt års fängelse, men påföljden blev sex månaders sluten ungdomsvård. Det är sannolikt ett straff som absolut ingen finner rimligt, sett till de gärningar som gärningsmannen dömts för. Även om påföljden hade utgjorts av hela straffvärdet skulle det finnas fog för kritik.

I närtid har vi kunnat ta del av andra fall som är värda att lyfta fram i denna kontext. I somras dömdes en 17-åring för mord efter att ha satt eld på ett hus i vilket en kvinna brann inne. Straffet blev fyra års sluten ungdomsvård.

Tål att nämnas gör även den syriska medborgare som kidnappade, torterade och våldtog en kvinna i nästan ett dygn i Malmö. Tidigare hade han gjort inbrott i en lägenhet och där våldtagit en annan kvinna.

I detta fall bedömdes straffvärdet vara tio års fängelse – även det ett lågt straff enligt många. Men med ungdomsrabatt, mängdrabatt, nedskrivna ålder och ytterligare en ungdomsrabatt blev straffet efter resning två år. Det hela mynnade ut i att han tjänade 840 000 kronor på våldtäkten då justitiekanslern, trots möjlighet att inte göra så, valde att betala ut skadestånd för den tid han enligt den sista domen inte skulle ha suttit inne.

I veckan väntas domen falla mot den 17-åriga misstänkta polismördaren. Även i detta fall kan vi vänta oss kraftiga ungdomsrabatter, och det är inte omöjligt att påföljden också här landar på fyra års sluten ungdomsvård.

I förra veckan anhölls en 13-åring misstänkt för mordförsök. Personen skulle om han visar sig vara skyldig inte kunna straffas alls.

Fru talman! Ingen av dömda eller misstänkta unga förövare jag hittills berört skulle på något sätt ha träffats av den tandlösa proposition som rege-

ringen har presenterat. Inget av deras offer hade fått en rimlig upprättelse, och aldrig hade det faktiska straffvärdet för handlingarna också utgjort den faktiska påföljden om regeringens förslag redan varit verklighet.

Regeringen vågar nämligen endast beröra vissa brott begångna av unga, myndiga lagöverträdare i åldern 18–20 år. Man blundar med andra ord helt för såväl behovet av en sänkt straffmyndighetsålder som en översyn av ungdomsrabatten för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år.

Vi i Sverigedemokraterna såg dessa brister i regeringens förslag och gick längst i vår följdmotion genom förslag om skarp lagtext för att åtgärda delar av bristerna och förslag om tillkännagivanden för att åtgärda andra delar av bristerna. Tyvärr fick vi inte stöd i utskottet för vårt förslag att omgående slopa straffreduktionen för alla myndiga lagöverträdare och att kraftigt sänka ungdomsrabatten för de i åldern 15–17, mycket på grund av Centerpartiet. Men vi lyckades åtminstone rikta ett tillkännagivande till regeringen om att slopa straffreduktionen för dem över 18 år, vilket är en bra början och bättre än inget.

Anf. 37 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Låt mig uppmärksamma ledamoten på att innehållet i domstolars domar inte får kritiseras eller debatteras i kammaren. Innehållet i myndigheters beslut i enskilda ärenden får inte heller kritiseras eller debatteras i kammaren.

Anf. 38 LINDA WESTERLUND SNECKER (V):

Fru talman! Oavsett vem som begår brottet drabbas brottsoffret lika hårt. Brottsoffret bryr sig inte om ifall gärningsmannen är gammal eller ung, mörkhårig eller ljushårig, man eller kvinna.

Jag vill understryka att oavsett vem som begår en brottslig handling är det fruktansvärt. Ett liv kan inte komma tillbaka. Ett slag kan inte bli ogjort. En våldtäkt är inget annat än ett patriarkalt övergrepp. Åldern är ingen ursäkt som gör brottet mindre grovt.

Men när vi lagstiftar måste vi göra det med mer klokhet än känslor. Det är vår plikt som folkvalda, även om det kanske går emot mycket av det vi varje dag känner när våldsbrott begås, när poliser mördas, när unga kvinnor försvinner och när gängen skjuter. Vi måste vara ansvarsfulla och blicka framåt mot vilket samhälle som vi faktiskt vill ha och se vad forskningen säger om vad som händer när unga personer låses in i tidig ålder.

Fru talman! Det är ingen lätt fråga. Vi i Vänsterpartiet har diskuterat detta mycket och länge och landat i att vi vill behålla nuvarande system med straffreduktion för unga.

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare är utformat utifrån att barn och ungdomar som har begått brott i första hand ska hållas utanför kriminalvården och i stället bli föremål för insatser inom socialtjänsten.

Unga lagöverträdare, alltså personer upp till 21 år, särbehandlas både när det gäller valet av påföljd och vid straffmätningen. Skälet till detta är främst att unga typiskt sett inte har nått sådan mognad att de bör behandlas som vuxna. Unga lagöverträdare kan också ofta ha särskilda behov av hjälp och stöd för att inte återfalla i brott.

Unga kan dömas till särskilda ungdomspåföljder såsom ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning.

Prot. 2021/22:29
17 november

*Slopad straffrabatt för
unga myndiga vid
allvarlig brottslighet*

Den utredare som har sett över frågan om straffrabatten drar slutsatsen att det inte finns något empiriskt, erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. Utredningen visar att resultat från den mest aktuella hjärnforskningen, utvecklingspsykologin och kriminologin bara går att tolka som ett stöd för att behålla ett hänsynstagande till gärningspersoners unga ålder. Denna inställning delas av ett flertal kriminologer. Risken är att en borttagen straffrabatt leder till att ungas brottslighet ökar.

Forskning visar bland annat att brottsligheten ökar mycket bland män när de är i 20-årsåldern för att sedan minska drastiskt.

Ju tidigare i livet en person blir dömd, desto svårare blir det att leva hederligt, och personer som sitter länge i fängelse har svårt att komma tillbaka ut i samhället igen.

Forskning visar att det är svårare att bryta kriminella mönster och en kriminell identitet om den etableras i ung ålder, och en sådan identitet etableras starkt i fängelse.

Flera remissinstanser har invändningar mot regeringens förslag, och det är detta Vänsterpartiet lutar sig mot. Statens institutionsstyrelse, Sis, framför att unga i åldern 18–20 år ofta har en bristande förmåga att förstå vilka konsekvenser deras handlande kan få.

I dag vet vi att konsekvenstänkandet inom de kriminella nätverken är mycket kort och att man lever dag för dag. Det är en mycket destruktiv livsstil.

Enligt Sis talar inget för att långa frihetsberövanden leder till minskad brottslighet. Tvärtom visar den samlade internationella och svenska forskningen på inlåsningens negativa effekter.

I går meddelade socialutskottet att regeringen ska återkomma med en ny skrivelse om hur bristerna vid Sis särskilda ungdomshem ska åtgärdas, och det är bra.

Remissinstansen Allmänna Barnhuset är oroad över den tröskeleffekt som regeringens förslag innebär vad gäller påföljd vid grövre brott som utförs före respektive efter 18-årsdagen. Det finns en risk att barn som ännu inte fyllt 18 i högre grad rekryteras till att utföra grövre brott om de som fyllt 18 år riskerar avsevärt hårdare straff för samma brott.

Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet påpekar att det faktum att deltagande i gängrelaterade skjutningar medför en påtaglig risk att själv bli skjuten till döds varken påverkar antalet skjutningar eller verkar avskräckande. Straffskärpningarna har inte heller haft någon avskräckande effekt.

Fru talman! Det finns många goda skäl för att särbehandla unga när det kommer till straffmätning. Det finns inte heller några bevis för att längre straff minskar kriminaliteten. Längre straff ger inte heller tillbaka alla de liv som kriminaliteten har tagit. Våldtäkten blir inte till samtycke, och pistolskotten åker inte tillbaka in i loppet.

Straffet finns när det redan är för sent. Ändå fokuserar politiken enbart på straffet i stället för att minska kriminaliteten. Fokus bör ligga på att förhindra brottsligheten. Fokus bör ligga på att det ska finnas färre brottsoffer, för det är då brottsoffret får riktig upprättelse.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 39 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Jag tänkte fråga Linda Westerlund Snecker något när det gäller myndighetsåldern, som är 18 år i Sverige. Som jag sa i mitt anförande får 18-åringar driva företag, rösta i allmänna val och sitta i Sveriges riksdag och stifta lagar, men de är tydligen inte tillräckligt mogna för att följa de lagar som de har stiftat. Detta tycker jag är motsägelsefullt.

Det är likadant med att 18–20-åringar kan kallas ut i krig om de ingår i försvaret. Då är de tydligen väldigt mogna, men de är inte mogna att ta ansvar för brott som de har begått. Jag tycker att det är väldigt motsägelsefullt att 18–20-åringar till och med kan skickas ut i krig men inte ta ansvar för sina brott.

Kan Linda Westerlund Snecker förklara för mig varför man är mogen i det ena fallet men inte i det andra?

Anf. 40 LINDA WESTERLUND SNECKER (V) replik:

Fru talman! Jag tänker att det handlar om vilket samhälle vi vill ha. Vi ser att det är just i åldern 18–20 som kriminaliteten är som allra högst, särskilt bland män, och att den sedan minskar drastiskt.

Ja, vi har gett 18-åringar väldigt mycket frihet, och på alla sätt och vis är de vuxna personer. Det håller jag helt med om. Visst kan det verka lite motsägelsefullt att 18-åringar, som Ellen Juntti säger, får stifta lagar men att de å andra sidan inte behöver följa dem. Men jag håller inte riktigt med. När det kommer till straffreduktion är det så att om vi låser in unga personer inom kriminalvårdens ram i ung ålder kommer den kriminella identiteten att stärkas. Om de blir inlåsta under ganska lång tid kommer de att komma ut med en kraftig och stark kriminell identitet. De kommer att komma ut som gängledare, och jag vill göra allt för att motverka kriminalitet.

Både forskning och erfarenhet och myndigheter landar gemensamt i att längre straff inte påverkar kriminaliteten, och då tycker jag att det blir kontraproduktivt att låsa in personer och ge dem långa straff i stället för att se till att de rehabiliteras inom den ungdomsvård som vi har i dag. Därför har Vänsterpartiet landat i att vi vill behålla den särbehandling som i dag sker mellan unga och vuxna.

Anf. 41 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Det inte bara verkar inkonsekvent, utan det är inkonsekvent att man får göra vissa saker när man är 18 år och att man då räknas som myndig men att man inte räknas som myndig när man gör andra saker.

Med regeringens förslag får 20-åringar som hotar ett vittne straffrabatt. Hur kommer detta att hjälpa till att bekämpa gängkriminaliteten? Hur kommer det att minska våldet i hemmet att en 20-åring som misshandlar sin flickvän får straffrabatt? Linda Westerlund Snecker sa att ett brottsoffer inte bryr sig om vad det är för ålder på gärningsmannen. Det gör de troligtvis inte i de flesta fall, men vad brottsoffer bryr sig om är vad det blir för konsekvenser av det brott som de utsatts för, oavsett vilken ålder gärningsmannen har.

Vänsterpartiet säger till exempel att de gör allt de kan för att bekämpa våld i hemmet, men hur kan det vara rimligt att en 20-åring som misshandlar sin flickvän får straffrabatt? Förklara det för mig!

Anf. 42 LINDA WESTERLUND SNECKER (V) replik:

Fru talman! Jag noterar att det återkommande i denna debatt sker ett missbruk av brottsoffer. Man motiverar sitt eget politiska ställningstagande med olika enskilda fall och vad som kan hända för brottsoffret. Det är ett missbruk av brottsoffer. Det är precis så lagstiftning inte ska gå till, att man upprepade gånger tar upp olika fall och säger att om just det egna förslaget inte går igenom kommer det eller det hända. Vi måste höja nivån över lagstiftaren, fru talman.

Vi måste se vilket samhälle vi vill ha och hur vi kan minska kriminaliteten. Den samlade erfarenheten och forskningen säger att om vi låser in unga personer under lång tid i tidig ålder kommer den kriminella identiteten att befästas. Kriminaliteten kommer inte att minska. Då föredrar jag, fru talman, att landa i erfarenhet och forskning i stället för att använda mig av det konsekventa missbruket av brottsoffers olika status, vilket definitivt inte är att ge upprättelse för brottsoffer. Upprättelse för brottsoffer är att se till att kriminaliteten minskar. Detta gör vi inte genom att låsa in personer under väldigt lång tid. Då kommer de att komma ut som gängledare, och det tycker jag är en dålig utveckling.

Anf. 43 ANDREAS CARLSON (KD):

Fru talman! Läget i Sverige är synnerligen allvarligt. Samtidigt som vi står här och debatterar straffrabatter för unga pågår en rättegång mot en 17-åring som är misstänkt för att ha mördat en polis. Han är sedan tidigare dömd för mordförsök på offentlig plats men är redan släppt eftersom påföljderna för unga mördare är upprörande låga i dagens Sverige till följd av lagstiftningen.

Detta är bara toppen av ett isberg. I flera uppmärksammade fall i Sverige har barn agerat torpeder åt kriminella gäng. Det gäller bland annat en avrättning på en pizzeria i Rinkeby. Det är en djupt destruktiv utveckling. I Sverige ska barn inte uppfostras till mördare, men enligt såväl åklagare som poliser har grovt kriminella satt i system att utnyttja unga eftersom straffen blir så låga. Samtidigt har uttryck som att brösta en fyra för att bli en hundragubbe fått fäste, det vill säga att man begår det allra grövsta brottet och får fyra års slutna ungdomsvård för att bli hundra procent antagen i det kriminella gänget. Gärningsmännen är ofta unga, och det är tydligt och uppenbart att straffrabatterna är en viktig komponent när gängen rekryterar.

Fru talman! Det är oroväckande att se hur förnedringsrånen har ökat lavinartat de senaste åren. Ofta är måltavlorna barn och kränkningarna oerhört grova. Denna trend måste brytas, och det är tydligt för de flesta att den sittande regeringen varken kan eller vill se vad som krävs för att vända utvecklingen.

Regeringen har övergett Ungdomsreduktionsutredningens förslag till förmån för en lagstiftning som innebär att man får fortsatt straffrabatt om man exempelvis hotar vittnen i en rättegång eller om man angriper en polis och därigenom gör sig skyldig till våld mot tjänsteman. Det finns inga godtagbara skäl för det allmänna att signalera att ålder skulle vara en för mildrande omständighet vid sådan brottslighet.

I betänkandet ligger ett skarpt lagförslag om att ta bort straffrabatten helt och hållet, som är berett och som skulle kunna genomföras. En majoritet i riksdagen är också för detta, men tyvärr saknas majoritet i betänkandet och troligen även majoritet vid omröstningen i eftermiddag. Men det finns fortfarande möjlighet att trycka ja till förslaget och få igenom ett förslag som det finns en majoritet bakom.

Tyvärr har Centerpartiet förklarat att de inte kommer att stödja vårt skarpa lagförslag. I stället vill de att regeringen lägger fram samma förslag så småningom, i en odefinierad framtid. Vi menar att handling krävs här och nu.

Ett avskaffande av den nuvarande straffrabatten är också viktigt för att brottsoffret ska få den upprättelse som kränkningen innebär.

Fru talman! Detta handlar inte om ett missbruk av brottsoffren, som vi hörde i replikskiftet tidigare – tvärtom. Brottsoffer förtjänar upprättelse. Gärningsmän ska sona sina brott för att rättvisa ska kunna skipas. Det är detta samhälle som Kristdemokraterna vill se – ett samhälle där det offentliga konsekvent och uthålligt står på brottsoffrens sida och ser till att utmäta rättvisa straff för att brott som har begåtts ska sonas.

Fru talman! Vi hörde tidigare i debatten att det talades om var myndighetsgränsen ska gå. Det har rått konsensus under ganska lång tid om att om man är 18 år är man tillräckligt gammal för att rösta, arbeta, driva företag, delta i krig för Sverige och också sitta i riksdagen och stifta lagar. Då menar vi att det också är rimligt att man tar konsekvenserna av det fulla straffet om man begår brott och inte följer lagarna.

Fru talman! I detta betänkande finns det också ett förslag från Kristdemokraterna tillsammans med Moderaterna i reservation 6 om att förändra straffrabatten för 15–17-åringar. Tar man bort straffrabatten för 18–21-åringar inträffar en ny tröskel vid 17–18-årsåldern. Vi är oroliga och bekymrade över att detta skulle skapa ett nytt incitament att utnyttja ännu yngre barn i kriminell miljö. Därför pekar vi i betänkandet på förslagen från Ungdomsreduktionsutredningen som också tar hänsyn till detta för att det ska bli en konsekvent straffskala. Vi menar i reservation 6 att man behöver jobba vidare med detta och att detta bör tillkännages för regeringen. Vi står förstas bakom detta. Men för tids vinnande vid voteringen yrkar vi bifall endast till reservation 2.

Anf. 44 JOHAN PEHRSON (L):

Fru talman! Vi är inne på ett kärt ämne för justitiekottet, nämligen brott och straff. Vad ska följa? Så här långt har vi, fru talman, hört en skön blandning av teser om allmänprevention, individualprevention, inkapacitering, proportionalitet och vedergällning. Det är kända teorier.

Sanningen är att vi tillämpar allt detta. Vi tror att vi ska ha en prövning av brottet i skuldfrågan och sedan en lämplig påföljd där olika faktorer ska påverka. Det som dock föranleder detta betänkande är att man ska slopa de automatiska straffrabatterna för myndiga personer enligt ett givet schema. Det har Liberalerna otroligt lätt att ställa sig bakom.

Vi menar dessutom att det är tydligt att man bör ta bort automatiken för alla brott. Vi tycker dock fortfarande, vilket framgår av vår reservation 5, som jag yrkar bifall till, att ungdom förvisso är någonting som är övergående men som innebär att ungdomar inte är fullt utvecklade i huvudet och att man faktiskt bör ta hänsyn till detta i straffmätningen. Detta är

Prot. 2021/22:29
17 november

*Slopad straffrabatt för
unga myndiga vid
allvarlig brottslighet*

viktigt för Liberalerna. Detta var Linda Westerlund Snecker också inne på. Detta kanske man kan göra en gång och se att detta är en tydlig förmildrande omständighet. Men i förlängningen är detta naturligtvis inte hållbart.

I en annan reservation menar vi att man bör se över detta för dem som är straffmyndiga men under 18 år. Det gläder mig att till och med Sverigedemokraterna i detta hänseende noterar att de inte helt vill ta bort detta med ungdom som en förmildrande omständighet.

Vägen till att unga människor hamnar i brottslighet är inte särskilt konstig. Vi vet att det handlar om misslyckade skolresultat, trasiga hemförhållanden och kanske egna konstitutionella problem som leder dit.

Med detta sagt är det ändå värt att nämna att vi måste göra mycket mer. Även om vi, som Liberalerna vill, helt avskaffar de automatiska straffrabatterna för personer mellan 18 och 21 år, och egentligen också för dem som är mellan 15 och 17 år, måste ungdom rimligen ses som en förmildrande omständighet i alla vettiga länder. Till och från diskuterar vi straffmyndighetsålder. Och det finns länder där 6-åringar kan straffas. Hand upp här inne för den som tycker att det verkar vettigt. Jag ser att ingen tycker det, och det gläder mig. Några länder har en straffmyndighetsålder från 10 eller 12 år. Några har i och för sig en ännu högre straffmyndighetsålder än Sverige, som har 15 år. Där är straffmyndighetsåldern 16 eller till och med 17 år.

Min poäng är att vi måste se på annat. Vi måste prata ännu mer här om socialtjänsten, men det ligger inte på vårt utskott. Det måste bli tidigare och tydligare insatser. Det måste bli en konsekvens redan vid det första brottet. Det är så vi hindrar att dessa ungdomar blir bärare, utförare och skjutare åt den grova brottsligheten som är ett reellt problem.

Liberalerna ser ingen motsättning i att göra detta samtidigt som vi styr upp socialtjänstlagen eller lyssnar på hur det ser ut i skolan. En rapport från Lärarförbundet, *Håll käften kärring*, visar hur allvarlig situationen är i de svenska skolorna och att det händer alltför lite. Det finns andra rapporter om att lärare misshandlas, hur våldet sprider sig och att det inte blir några konsekvenser där och inte heller hos socialtjänsten. Vi väntar fortfarande på detta i landet Sverige, och flera har här tidigare talat om barnets bästa. Men fortfarande har föräldrar rätt att säga nej till insatser tills barnet blir föremål för ett tvångsomhändertagande och behandlingshem i Medelpad eller ett familjehem. Då går det minsann. Vi måste se till att vi hindrar små olyckor från att bli stora katastrofer.

Som flera har beskrivit är läget mycket allvarligt. Vi kan räkna upp enskilda händelser som vi kan avidentifiera så att vi kan prata om dem här inne. Men vi har också alla dessa rapporter om skjutningar, bristen på upplärning vid skjutningar, rånrappporter, trygghetsundersökningar och polisens egen statistik om hur ungdomar dras allt längre in i ett elände och en misär som skadar dem själva och andra om vi inte avbryter detta.

Därför är det väldigt viktigt att detta steg tas. Men för Liberalerna är det viktigt att se till att man går vidare. Det ska inte finnas några automatiska rabatter. Men ungdom måste alltid tidigt betraktas som en förmildrande omständighet. Allt annat är helt orimligt ur ett humanistiskt perspektiv.

Det finns någon sorts dröm om att vi befinner oss antingen i Bullerbyn eller i filmen *Flykten från New York*. Och vi befinner oss säkert någonstans

däremellan. Jag vet inte om ni har sett filmen *Flykten från New York*, men den är en dystopi över utvecklingen i ett samhälle.

För många unga människor är det uppenbart en mental istid som är väldigt tragisk och där man lätt dras in i mycket grov brottslighet. Därför är dessa förändringar helt nödvändiga och viktiga att genomföra. (Applåder)

Anf. 45 RASMUS LING (MP):

Fru talman! Vi debatterar frågan om straffreduktion för unga myndiga vid allvarlig brottslighet, det som kallas ungdomsrabatten, och som har varit en omdiskuterad politisk fråga under de senaste åren.

Att vuxna straffas hårdare för samma brott än barn är rimligt. Den ordningen har gällt i Sverige åtminstone sedan 1734 års missgärningsbalk. I den utredning som ligger till grund för det här betänkandet och som riksåklagaren Petra Lundh ledde beskrivs hur barn historiskt har hanterats vid brottslighet. Det var så långt som man gick tillbaka där, men kanske gällde det innan också. På den tiden när Sverige fortfarande tillämpade kroppsbestraffning och var långt ifrån ett demokratiskt land såg man det alltså som förmildrande när det var barn som begick brott.

Det här är en ordning som gäller i de allra flesta länder i världen än i dag. Mig veterligen har alla länder någon gräns för vid vilken ålder man kan dömas för brott.

Partierna i Sveriges riksdag har olika inställning till det här. Det har vi hört under debatten, men det är viktigt att komma ihåg att alla är för någon typ av skillnad när det gäller barn och vuxna. Vissa partier vill sänka straffmyndighetsåldern, men man vill fortfarande ha en åldersgräns för när straff ska kunna ges, vilket är naturligt men ändå värt att påpeka.

Jag kan i det här sammanhanget uppskatta anförandet alldeles före mitt, fru talman, som nyanserade den här frågan på ett sätt som inte alltid görs i kortare debatter då det är mer av oneliners som dras rörande den här frågan.

Fru talman! I dag är det inte frågan om barn som det ska ta beslut om, utan det handlar om unga vuxna i åldern 18–20 år. Förslaget från regeringen är att de som begår brott som har minst ett års samlat straffvärde och döms för det inte kommer att få någon reduktion, eller rabatt, för de brotten.

Det här är en rimlig förändring att göra, tycker vi från Miljöpartiet. Det är en bra avvägning som har gjorts. Det innebär att de brott som inte är lika grova och allvarliga kommer att bedömas mildare. Anledningen till det är att en ung person som begår ett brott inte genom straffet ska bli mer och djupare insyltad i de kriminella miljöerna.

De allra flesta unga som begår brott begår inte många brott. De flesta begår *ett* brott, och när man döms för det ångrar man sig och gör inte om det.

Fru talman! Det finns förslag från andra partier om att ta bort det här helt för unga vuxna. Men det finns också förslag om att göra om det kraftigt för barn, det vill säga 15–17-åringar. Som sagt är det också några som vill sänka straffmyndighetsåldern.

Prot. 2021/22:29

17 november

Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

När det gäller 15–17-åringar behöver det ske förändringar jämfört med hur det fungerar i dag. Det har nyligen tillsatts en utredning om det, vilket jag välkomnar. Vi har varit pådrivande för det från Miljöpartiets sida när det gäller dem som begår allvarliga brott i dag och döms enligt lagen om slutna ungdomsvård. Det behöver förändras. Det behövs längre påföljder för de grövsta brotten än vad som ges i dag, men det förutsätter naturligtvis också att kvaliteten på institutionerna där de här barnen befinner sig blir bättre än i dag. Bara längre påföljd kommer inte att göra någon skillnad, utan kvaliteten och hur man arbetar för att barnen ska komma ut och bryta sin kriminella bana behöver förbättras markant.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation nummer 4.
(Applåder)

Anf. 46 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik:

Fru talman! Delar av debatten har hitintills präglats av en diskussion om när man är ansvarig för sina handlingar – när man är mogen, när man är vuxen, när frontalloben utvecklats fullständigt eller vad det nu går att hänga upp sig på. Jag tycker att det är en intressant diskussion, för det här skiljer sig något åt mellan de olika ställningstaganden som Miljöpartiet har.

I den här propositionen och det här betänkandet har vi hanterat frågan om att avskaffa ungdomsrabatten för vissa typer av brott för dem som har blivit myndiga, får rösta, får värvas till militären och så vidare. Det är bra. Det är en bra början. Från Sverigedemokraternas sida tycker vi att alla som är 18 år ska kunna ta fullt ansvar för sina handlingar. Det är ju faktiskt då man bedöms som myndig.

Lyssnar man på Miljöpartiet hör man att de inte vill ha en sådan ordning. De vill inte att en 20-åring som begår misshandel ska straffas som vuxen trots att den är myndig. Samtidigt önskar Miljöpartiet sänka röståldern. Det kom nyligen ett utspel om att de vill att det ska vara rösträtt i de allmänna valen för dem som har fyllt 16 år. Man vill också från regeringens sida gå vidare med ett förslag om att 12-åringar ska få byta juridiskt kön.

Det är ganska intressant, tycker jag, att det kan skilja åtta år mellan att man kan få byta juridiskt kön och att man ska ta fullt ansvar för de brott man begår. Jag tror att det är svårt för många väljare att få ihop den logiken. Är jag verkligen mogen vid tolv års ålder, eller dröjer det till jag fyller 21 år? Det är väldigt oklart när man kollar på Miljöpartiets och regeringens politik.

Mot den bakgrunden, fru talman, tänkte jag ställa en fråga. Hur landar man från Miljöpartiets sida i dessa definitioner? Jag tror att det är en fråga som många med mig vill ställa.

(Applåder)

Anf. 47 RASMUS LING (MP) replik:

Fru talman! Även om den här debatten egentligen rör sig om något annat än rösträttsåldern tillåter jag mig att göra en liten utvikning för att svara på frågan, för den är intressant och förtjänar att diskuteras.

Demokratin firar ju 100 år i år – eller demokratins genombrott, ska man säga, för den var inte fullständig vid tillfället men fick då ett stort genombrott. Vid det tillfället var det 23-årsgräns för att få rösta i allmänna val.

Den sänktes så småningom. Där har konservativa krafter motsatt sig. I dag är åldersgränsen för att rösta 18 år. Eftersom det är val vart fjärde år i Sverige är genomsnittsåldern när man röstar första gången 20 år. Straffmyndighetsåldern är 15 år. Sverigedemokraterna vill sänka den till 13 år.

Min motfråga, fru talman, är: Var är logiken i det här? Varför ska man straffas när man är 13 år men inte få rösta första gången förrän man är 20 år?

Anf. 48 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik:

Fru talman! Tack för det delvisa svaret, Rasmus Ling!

Det är klart att vi kan föra en diskussion om olika ålderskategorier. Jag tror att vi framför allt behöver se att vi har haft en utveckling där man i allt lägre åldrar begår allt grövre brott. Då måste vi kunna föra en debatt om straffmyndighetsåldern, som redan är skild från rösträttsåldern. Det tycker jag är rimligt.

Däremot har jag jättesvårt att förstå argumentationen kring att en 20-åring inte skulle kunna ta fullt ansvar för sina handlingar samtidigt som man på andra områden tycker att personer i än yngre åldrar ska kunna göra detta, i detta fall när det gäller rösträtt eller när man ska få byta juridiskt kön.

Den fråga som jag skulle vilja ha svar på och som föranleds av den diskussion som vi nu har är huruvida Rasmus Ling tror att offer värderar sin upplevda kränkning, det man har utsatts för, sitt lidande, de men man får därefter, den potentiella posttraumatiska stressen etcetera olika beroende på om en 20-åring eller en 21-åring begår brotten – eller om någon som är mellan 15 år och 17 år gör det. Som det är nu vägrar Miljöpartiet att se över rabatterna för dem mellan 15 och 17 år.

Om man har blivit utsatt för en misshandel av någon som är 20 år – gör det mindre ont då? Berörs man mindre än om gärningsmannen hade varit 21 år? Och om man drabbas av ett brott som begås av någon som är 13 år, tänker man då: Ja, om två år hade den här personen straffats, men nu förtjänade personen det inte.

Jag tror inte att offer resonerar i de banorna. Jag tror inte att man över huvud taget bryr sig om vilken ålder som gärningsmannen har. Jag tror att man bryr sig om vilken gärning man utsattes för, och då är det också rimligt att vi i större utsträckning än i dag går fram med den typen av förslag som Sverigedemokraterna och andra har gjort i det här betänkandet så att vi i större utsträckning på riktigt kan straffa dem som förtjänar att straffas.

Anf. 49 RASMUS LING (MP) replik:

Fru talman! Jag tror inte heller att åldern på gärningsmannen är det avgörande för den som blir utsatt för brottet. Det jag tror att de flesta tycker är viktigt är att de brott som begås klaras upp, att de som begått dem ställs till svars för dem och att så många brott som möjligt förebyggs så att de över huvud taget aldrig händer.

De problem vi har i dag när det gäller kriminella miljöer, gängmiljöer, är att väldigt få brott över huvud taget klaras upp. Det har inte att göra med vad påföljden blir för de brott som väl klaras upp, utan det är ett enormt problem. Uppklaringsnivån måste upp markant, inte minst för brottsoffrens skull men också för att förebygga brott.

Fru talman! När det gäller Tobias Anderssons beskrivning av yngre som begår grövre brott är det ett enormt problem i samhället att det har krupit ned i åldrarna på det sättet. Men om man tror att lösningen är att sänka straffmyndighetsåldern till 13 år och markant höja straffen för andra upp till 18 år kommer man att gå in i en spiral där gängen använder ännu yngre personer. Man kommer inte att lösa problemen på det sättet. Ifall det är på det sätt som Tobias Andersson säger, att de använder 14-åringar för att de inte är straffmyndiga, kommer de bara att använda ännu yngre personer. Att sänka är alltså ingen lösning på det problemet.

Fru talman! Jag tycker att vi i den här kammaren borde vara överens om att en 13-åring är ett barn. De 13-åringar som begår brott behöver hjälp, stöd och vård – inte straff.

Anf. 50 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Jag tänkte också ta upp det här med när man är mogen och inte mogen att ta ansvar för sina handlingar. Jag tycker inte att Rasmus Ling svarade på det. I stället för att svara ställde han en motfråga till Tobias Andersson.

Jag sa i mitt anförande att en 18-åring kan driva företag, rösta, sitta i Sveriges riksdag och stifta lagar, men man är tydligen inte tillräckligt mogen för att följa de lagar man har stiftat. Man kan också skickas ut i krig, om man är med i försvaret. Det blir väldigt motsägelsefullt att man är mogen för att till och med skickas ut i krig men inte tillräckligt mogen för att ta ansvar när man begår brott.

Jag får inte riktigt ihop det. Jag skulle gärna vilja att Rasmus Ling förklarar varför man vid 18 års ålder är mogen för att till exempel skickas ut i krig men alltför omogen för att ta ansvar för brott man har begått.

Anf. 51 RASMUS LING (MP) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Ellen Juntti egentligen var missnöjd med mitt svar. Jag tror att hon hade förberett sin fråga och därför ville ställa den, men jag kan gärna svara en gång till.

Vi har olika åldersgränser för olika saker i Sverige. Man har rätt att arbeta med enklare sysslor redan från 13 års ålder och tjäna sina egna pengar. Vi har skolplikt under hela grundskolan. Vi har pratat i kammaren om att ha skolplikt under hela gymnasiet. Vid 18 års ålder blir man myndig och kan ta körkort. Inte förrän vid 20 års ålder får man handla alkohol på Systembolaget. Det finns även fler åldersgränser. Vi har inte en och samma. Det kommer aldrig att en gång för alla vara hugget i sten och givet vad som ska gälla för alla olika saker i samhället.

Jag tycker att 18 år är en rimlig myndighetsålder. Jag skulle gärna se att rösträttsåldern sänktes till 16 år. Det hade varit en bra och inkluderande reform. På det sättet har man det bland annat i flera tyska delstater och i Schweiz i de omröstningar man använder sig av där. Det finns andra åldersgränser som kanske borde höjas eller förändras på olika sätt.

Med det beslut som ska fattas nu kommer 18-åringar att dömas precis som äldre för den allvarligaste brottsligheten. Det tycker jag är väl avvägt när det är minst ett års samlat straffvärde. Det är en rimlig förändring att göra. Men att vi har lägre straff för dem som är yngre är också rimligt. Den som är vuxen har ett större ansvar än ett barn, som inte är vuxen.

Fru talman! Min motfråga till Ellen Juntti är: Tycker du att det ska göras skillnad på barn och vuxna när det gäller vilket ansvar man har för brott man har begått?

Anf. 52 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Ja, man ska göra skillnad, beroende på hur gammalt barnet är. Det är klart att man ska göra skillnad på ett barn som är 8 år och en vuxen som är 23 år. Det fattar väl vem som helst. Det behöver man inte ens fråga om. Här pratar vi om myndiga personer, 18-, 19- och 20-åringar, och inte om små barn.

Rasmus Lings parti sitter i regeringen, och regeringens förslag innebär alltså att en 20-åring som hotar ett vittne och begår övergrepp i rättsak får straffrabatt även i fortsättningen. Hur kommer det att hjälpa till med att bekämpa gängkriminaliteten när det redan råder allvarlig tystnadskultur i de utsatta områdena?

Regeringens förslag innebär också att en 20-åring som misshandlar sin flickvän får straffrabatt i fortsättningen. Miljöpartiets minister Stenevi har ofta talat om att våld i nära relationer ska bekämpas med all kraft. Hur kan regeringen då godkänna och tycka att det är ett bra förslag att en 20-åring som misshandlar sin flickvän får straffrabatt? Hur kommer det att hjälpa till att bekämpa våld i hemmet?

Anf. 53 RASMUS LING (MP) replik:

Fru talman! Den 20-åring som begår ett brott med ett års straffvärde kommer inte att få någon rabatt i och med det här förslaget. När vi höjer till exempel straffet för grov kvinnofridskränkning till minst ett års fängelse kommer alla 20-åringar som gör sig skyldiga till det att dömas precis som den som är 21, 22 eller ännu äldre. Den förändring vi nu gör är som sagt rimlig, men den är också väl avvägt.

Fru talman! Jag är glad att Ellen Juntti erkänner att man ska göra skillnad på barn och vuxna och att vuxna ska ha ett större ansvar för sina handlingar än barn ska ha.

Vi kommer säkert att återkomma till frågan om omyndiga, barn och unga, i kriminalitet. Det är en angelägen diskussion. Jag hoppas, fru talman, att vi kan hålla den på en högre nivå än ibland är fallet i de debatterna när Ellen Juntti och andra kommer med sina oneliners utan att nyansera de här svåra frågorna på ett sätt som de förtjänar.

Anf. 54 JOHAN HEDIN (C):

Fru talman! Brottsligheten ser inte längre ut som den brukade för bara några år sedan. Under flera decennier ökade tryggheten, och de flesta brottskategorier minskade i omfång. Vi kände att vi huvudsakligen kunde leva i trygghet, utan särskilt stor rädsla att drabbas av brott. Naturligtvis gällde det inte alla. Och för dem som drabbades av brott hjälpte det föga att brottsligheten sammantaget minskade.

Sedan några år tillbaka är utvecklingen en annan. Tre brottskategorier gick emot den positiva utvecklingen och gav oss mycket oroande signaler – bedrägerierna, sexualbrotten och gängvåldet.

Prot. 2021/22:29

17 november

Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

Underlåtenhet att snabbt agera på sådana signaler och faktiskt, fru talman, en allvarlig brist på ledarskap, långsiktighet och en tydlig linje för vad man ville med rättspolitikerna i Sverige har släppt fram en mycket allvarlig brottslighet, framträdande främst genom skjutvapenvåldet. Allvarligt är också att denna typ av brottslighet utförs av allt yngre personer.

En del av de partiöverskridande samtal som ledde fram till 34-punktsprogrammet mot gängvåldet blev också att ta bort den generella nedskrivningen av straffen för personer mellan 18 och 21 år. Detta fattar vi beslut om i dag.

Riksåklagaren som utredde detta landade i att reformen antagligen inte skulle leda till ökad trygghet, men från politikens sida måste vi se till den större bilden. Man är på hal is om man ifrågasätter riksåklagarens analyser på området; hon är en av landets allra främsta på sitt område. Men det finns en poäng i att möta utvecklingen med lagstiftning utifrån en helhetsbild.

Dessutom är kriminalvården i dag inte riktigt vad den var förr i världen. De jobbar enligt min uppfattning väldigt proffsigt med bra och evidensbaserade program för att förebygga återfall i brott. Längre verkställighetstid ger längre tid att arbeta med en dömd för exempelvis våldsbrott.

Fru talman! Lagstiftningen är normalt bäst när den får vila på principer. Det gör det mer sannolikt att den blir begriplig, lättare att tillämpa och möter acceptans i enlighet med en allmän rättsuppfattning. Centerpartiets uppfattning är att den generella nedskrivningen ska avskaffas för samtliga brott. Det finns flera skäl till det, både principiella och praktiska.

Alla seriösa lagstiftare har dock en verklighet att förhålla sig till. Allt vi vill göra på rättsområdet är resurskrävande i olika grad, och hur vi prioriterar kommer att vara avgörande för hur vi lyckas.

Att börja med de allvarligaste brotten är viktigt. Vi vill som sagt gå vidare även med övriga brott, men vi ska veta att det är ganska kostsamt. Frågan vi alla måste ställa oss är hur vi bäst använder skattebetalarnas pengar, hur vi får störst brottsbekämpande effekt för pengarna.

Att införa hela reformen här och nu skulle kosta ytterligare närmare 700 miljoner. På frågan om det i detta ansträngda läge är det bästa och mest ansvarsfulla sättet att använda skattepengarna måste jag konstatera att svaret antagligen är nej.

Det finns även andra praktikaliteter än de rent budgetära som alla seriösa lagstiftare måste ta hänsyn till. Jag tänker främst på läget i kriminalvården. Vi hade i justitieutskottet nyligen besök av Kriminalvårdens generaldirektör, som kunde berätta om den ansträngda situationen med en överbeläggning som äventyrar både säkerheten och den återfallsförebyggande verksamheten.

Ambitionen att få fler brottsdömda i fängelse under längre tid är i grunden någonting som Centerpartiet delar. Men att gå fram med skarp lagstiftning för att få det på plats i dag skulle skapa stora problem. Det kan vi gilla eller inte gilla, men så är det, fru talman.

Det har nämnts i debatten att brott som exempelvis övergrepp i rätts-sak, det vill säga att man hotar ett vittne, inte inkluderas i det här, och det stämmer. Men vi har också en bred samsyn om att vi ska skärpa straffen för just övergrepp i rätts-sak. Där vill jag påminna om Centerpartiets idé på den punkten, att det ska vara minst två år i fängelse eftersom det ger polis och åklagare fler instrument att jobba med. Dessutom har vi föreslagit, fru talman, att just brottet övergrepp i rätts-sak ska undantas från den så kallade

aspirationsprincipen, så att det döms ut en ytterligare påföljd alldeles oavsett vilken påföljd den tilltalade döms till i övrigt.

Prot. 2021/22:29
17 november

Anf. 55 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik:

Fru talman! Sverigedemokraterna och Centerpartiet har gemensamt i detta betänkande lyckats få på plats ett tillkännagivande till regeringen. Där talar vi om för regeringen att vi inte är nöjda med hur tandlös propositionen är, att vi inte är nöjda med att det endast är de som är över 18 och begår grova allvarliga brott som ska straffas fullt ut och att vi vill att samtliga brott begångna av gärningsmän över 18 år ska leda till att man får de påföljder som förväntas.

Detta hade dock kunnat bli verklighet omgående. Sverigedemokraterna har på liknande sätt som Moderaterna egna förslag kring hur vi med skarp lagtext hade kunnat gå fram omgående. Vi tar del av de förslag som finns i utredningen och implementerar dem. Vi hade kunnat få en rimlig lagstiftning på plats avsevärt snabbare än ett tillkännagivande. Detta hade Centerpartiet möjligheten att följa upp. Om andra partier också hade gjort det hade det inneburit att det varit det vi skulle fatta beslut om i denna kammare i eftermiddag i stället för det tillkännagivandeyrkande som nu kommer att riktas mot regeringen.

Jag tycker att detta är beklämmande, och jag tycker att det finns fog för att ta del av en debatt om det i denna kammare. Frågan jag vill ställa till Johan Hedin är varför Centerpartiet, som ändå delar andemeningen, inte valde att skrida till verket omgående i stället för senare.

Anf. 56 JOHAN HEDIN (C) replik:

Fru talman! Jag tycker nog att jag redogjorde för det ganska väl i mitt anförande, men jag kan återkomma till det.

Fru talman! Det måste vara lätt att vara sverigedemokrat. Det finns enkla svar på precis alla frågor. Det finns alltid skarp straff, mer repression och mer pengar till polis och åklagare. Ibland är det rätt. Men, fru talman, även en klocka som står still visar rätt två gånger per dygn. Lite så ser jag på Sverigedemokraterna.

Jag kan också konstatera att jag blev ganska orolig när jag hörde Tobias Anderssons huvudanförande. Han kommenterade enskilda rättsfall och domar och bedömde domstolarnas verksamheter. Men det är en absolut grund i den liberala demokratin att vi särskiljer den lagstiftande makten från den dömande.

Vi har hört folk ursäktat Sverigedemokraterna när den här oron framhållits. Man kan titta på Sverigedemokraternas systerpartier ute i Europa, till exempel i Polen och Ungern. Steg för steg försöker de montera ned domstolarnas oberoende och påverka dem politiskt. Folk har sagt: Nej, nej, nej, Sverigedemokraterna är inte alls sådana. Visst har de lite bruna rötter, men de är ett helt annat parti nu. De kan ta ansvar, och vi kan ha en gemensam budget tillsammans med dem.

Lyssna bara, kära kollegor och vänner, på Tobias Anderssons anförande! Han tar upp ett stort antal enskilda rättsfall och enskilda domar och kommenterar dem. Det, fru talman, gör mig mörkrädd.

(Applåder)

*Slopad straffrabatt för
unga myndiga vid
allvarlig brottslighet*

Anf. 57 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik:

Fru talman! Om debatten började i den ena änden en gång i tiden tror jag att Johan Hedins replik avslutades någonstans i andra änden. Det var väsensskilt från vad frågan de facto gällde.

Men en sak ska jag ge honom rätt i, och det är att det stundvis just är lätt att vara sverigedemokrat. Det säger jag mot bakgrund av att Sverigedemokraterna sedan decennier tillbaka har landat just rätt. Det blir ofta lätt när man har rätt.

I denna fråga instämmer Centerpartiet. Man valde att ansluta sig till ett tillkännagivandeyrkande där man ansåg att Sverigedemokraterna hade rätt i sak. Men man hade inte ryggrad att gå vidare omgående med det förslag som man ansåg vara rätt. Det är klart att det då blir lätt att som sverigedemokrat vara kritisk till att Centerpartiet avstår.

Men jag tror inte att det bara är Sverigedemokraterna som blir kritiska till Centerpartiets agerande. Jag tror också att de framtida offer som kommer att drabbas av gärningsmän som befinner sig i ålderskategorierna 18, 19 och 20 år de kommande åren fram till dess att tillkännagivandet kanske faktiskt burit frukt – om det nu kommer att göra det – kommer att vara besvikna på Centerpartiet, besvikna över att Centerpartiet inte omgående gick med på skarp lagtext och säkerställde rimliga påföljder. De kommer att undra hur det kom sig att Centerpartiet inte såg till att de fick den upprättelse som de hade kunnat få för till exempel misshandel eller övergrepp i rättssak. De kommer att undra varför Centerpartiet valde att lägga fokus i debatten på Polen och Ungern. De kommer att undra varför Centerpartiet inte omgående valde att stå upp för det man påstår sig stå bakom och faktiskt lagstifta i den lagstiftande församlingen.

Anf. 58 JOHAN HEDIN (C) replik:

Fru talman! Jag kommer att tänka på ett roligt och kanske lite nedsättande talesätt om oss politiker: En politiker är en person som har så tjock hud att den kan stå upp utan ryggrad. Tobias Andersson anklagar mig för att sakna ryggrad. Det här beslutet har vi inte fattat med ryggraden. Vi har fattat det en liten bit högre upp i kroppen, i huvudet, där man måste ta hänsyn till verkliga förhållanden och praktikaliteter.

Kriminalvårdens generaldirektör besökte oss nyligen i justitieutskottet och berättade om den ytterligt ansträngda situationen. Man tvingas flytta in flera intagna och ha två intagna i ett rum som egentligen är anpassat för en intagen. Frågan man måste besvara när man vill införa detta med skarp lagstiftning i dag här och nu är hur vi ska skapa plats i våra fängelser. Ska de intagna sova skavfötters? Vad har Tobias Andersson för lösning på detta?

Det är beklämmande att man kan stå i talarstolen och bara veva på – säga en massa saker och dra ut oneliners som om det vore något slags politisk bondfångeri. Vi har en verklighet att förhålla oss till. Det är en verklighet som alla seriösa lagstiftare måste ta hänsyn till. Det finns budgetära förhållanden, och det finns praktiska förhållanden. Det finns en lång rad exempel på att Sverigedemokraterna frångår de principerna, men med tanke på risken för att anklagas för ämnesflykt stannar jag där.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under § 15.)

§ 12 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Justitiekammarens betänkande 2021/22:JuU6

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör (prop. 2020/21:209)
föredrogs.

Anf. 59 GUSTAF LANTZ (S):

Fru talman! Att vara riksdagsledamot i justitiekammaren är lite grann som att cykla. Man får aldrig sluta trampa och jobba på. Och precis som cykelkedjan måste rättskedjan vara i ständig rörelse för att omvärlden runt oss förändras.

I dag finns kriminalitet som inte existerade när brottsbalken trädde i kraft 1965. Det optimala för *en* tid kan vara hopplöst passé i en annan. Det är den uppgift vi har att jobba med. Den moderna tekniken kommer även åklagare, polis och domstol till del, och därför måste vi ställa oss frågan hur vi ska använda den på bästa möjliga sätt för att bekämpa brottsligheten.

Om kriminaliteten är i ständig förändring är principerna om en rättvis rättegång grundade i en människosyn som tagit form långt innan kameror, datorer och appar fanns. Upplysningens idéer om allas likhet inför lagen och rätt till en rättvis rättegång blir aldrig ointressanta och omoderna, som en vhs-spelare blir. De är tidlösa och måste hedras och värnas av dem som tror på demokrati.

Häri ligger vår utmaning i justitiekammaren att effektivt och rättssäkert bekämpa brottsligheten och att i vår tid hitta rätt balanspunkt mellan rätts-säkerhet, modernitet, flexibilitet och effektivitet.

Vi har i dag omfattande brottmål med mycket teknisk bevisning, flera tilltalade och ett stort antal vittnen. När trycket ökar på rättssystemet måste effektiviteten bli bättre. Här kan domstolars och andra myndigheters ljud och videoinspelningar utanför huvudförhandlingen tillsammans med skriftliga redogörelser från vittnen spela en viktig roll. Möjligheten att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör utökas med regeringens förslag. Bevisningen kan därmed i större utsträckning tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall.

Nu föreslås en utökning av möjligheten att tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis i domstol. Kravet som ställs är om det är lämpligt. Nu föreslås också att möjligheterna utökas att ta upp bevis i domstol före huvudförhandling, till exempel vid stora brottmål, och om det kan antas få betydelse för frågan att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner. Detta är självklart en välkommen åtgärd för att Kriminalvården ska kunna använda sina resurser på bästa sätt.

Nu föreslås vidare en utökning av möjligheterna att använda skriftliga redogörelser från vittnen som bevis. I lagtexten kallas de vittnesattester. Redan i dag finns situationer där vittnesattester kan tillåtas av domstol. Detta gäller till exempel när ett vittnesförhör inte kan hållas under huvudförhandlingen.

Vittnesattester kan i dag användas i fler fall i tvister mellan enskilda. Nu ges även möjligheten att åberopa vittnesattester som bevisning i brottmål. Man ska då ha samma krav för detta. Samma krav ska gälla som för civilrättsliga mål om att parterna måste acceptera det och att det inte är uppenbart olämpligt.

Prot. 2021/22:29

17 november

*Utökade möjligheter
att använda tidiga
förhör*

Alla dessa förslag gör att material som upptagits före huvudförhandling kan återopas som bevisning i större omfattning. Observera att vi har inslag av detta även i dag men att vi nu utökar möjligheterna. Flera reformer på detta område har redan gjorts. Bland annat kan nämnas möjligheten för hovrätt att spela upp vittnesförhör från tingsrätten. Denna reform gjordes under 2000-talet och gick under namnet En modernare rättegång.

Föreslagen som regeringen nu gått fram med är väl avvägda så att domstolar inte måste hantera bevisupptagning, vittnesattester och annat som i slutändan kommer att sakna betydelse, därav de begränsningar som en del av motionerna berör.

Rättskedjan blir starkare om den är effektiv i alla länkar. Detta lagförslag stärker rättskedjan och bibehåller rättssäkerheten. Det håller fokus utan att tappa helheten. Det är helt enkelt ett exempel på bra lagstiftning på ett viktigt politikområde.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 1.
(Applåder)

Anf. 60 MALIN BJÖRK (C):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 1 samt i övrigt till utskottets förslag.

Den som blir utsatt för brott eller den som blir vittne till ett brott får i de flesta fall snart berätta för en polis om vad hon eller han har drabbats av eller faktiskt sett. Och förhoppningsvis är bevisningen så pass bra att förövaren sedan kan åtalas. Men för att gärningspersonen ska straffas krävs mer än så, nämligen att den bevisning som presenteras i domstol är tillräcklig för en fällande dom. Och ofta är de berättelser som lämnas av brottsoffer och av vittnen under rättegången helt avgörande.

Ofta hinner det gå lång tid efter det att brottsoffret eller vittnet har hörts av polis innan det är dags för förhandling i domstol. Den åklagare som har bestämt sig för att väcka åtal har gjort det utifrån de berättelser som lämnats under förundersökningen. Åklagaren har sedan bara att hoppas på att brottsoffret och vittnet kommer att berätta samma sak i domstolen som de har gjort tidigare. Tyvärr sker detta långt ifrån alltid.

Fru talman! I Sverige måste domstolarna följa en rättegångsbalk som är skriven på 1940-talet. Ingen av oss kan väl med hedern i behåll påstå att samhället i stort, och brottsligheten i synnerhet, ser likadan ut i dag som den gjorde för 80 år sedan. Ändå måste dagens domare förhålla sig till samma regelverk som dennes mormor hade att följa, om hon var domare. Det här är inte rimligt, och detta är något som riksåklagaren påpekat vid upprepade tillfällen. Rättegångsbalkens omedelbarhetsprincip är förlegad och måste förändras.

I dag räknas bara det som utspelar sig under själva rättegången. Det är bara vad som händer då som rätten tillåts ta hänsyn till när den ska komma fram till om den åtalade ska dömas eller inte. Allt som har hänt före förhandlingen, däribland ofta otaliga förhör under förundersökningen, är inte vatten värda i domstolens ögon. Så ligger det till för att vi lagstiftare har bestämt det.

Vi kan föreställa oss en kvinna som misshandlats av sin make och som berättat om det för polis, som kommit till lägenheten efter att grannar larmat om skrik och bråk. Kvinnan hörs igen dagen efter händelsen, och polisen videofilmar kvinnan när hon berättar utförligt om att hon utsatts för

brott. Men när det väl är dags för förhandling i domstol är hon plötsligt mycket fåordig och lämnar en helt annan förklaring till sina skador.

I ett sådant fall och med dagens regelverk måste åklagaren helt sonika acceptera att kvinnan inte längre vill stå fast vid sin tidigare berättelse och att hon i stället säger att blåmärkena hon fått beror på att hon har ramlat. Domstolen har inte annat att göra än att fria den åtalade mannen, eftersom kvinnan inte längre säger sig ha blivit utsatt för något brott.

Fru talman! I propositionen *Utökade möjligheter att använda tidiga förhör* har flera goda förslag lagts fram för att äntligen luckra upp omedelbarhetsprincipen och göra det möjligt för domstolen att ta hänsyn till mer än det som sägs under själva rättegången när den ska fatta sitt avgörande. Ett utmärkt förslag är att förhör som polis har spelat in under förundersökningen ska få spelas upp vid själva domstolsförhandlingen. Det är bra. Men tyvärr är det långt ifrån tillräckligt.

Regeringen har dessvärre valt en skrivning som gör att den tilltalades försvarare kommer att ha stora möjligheter att stoppa en uppspelning av ett tidigt förhör från att spelas upp inför rätten. I regeringens proposition återfinns nämligen den juridiskt svaga skrivningen att tidiga förhör bara ska få spelas upp i de fall domstolen finner det lämpligt.

Svenska domstolar är sällan villiga att tillämpa lagtext extensivt, och så ska det vara ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Därför är det oerhört olyckligt att regeringen, när man nu går fram med lagändringar på detta område, väljer en skrivning som öppnar upp för en rad invändningar från försvararhåll, som i många fall kommer att sätta stopp för en uppspelning av tidiga förhör.

Fru talman! Vi i Centerpartiet vill ha en mycket skarpare skrivning om inspelade förhör, nämligen att domstolen måste tillåta ett sådant förhör i samtliga fall utom när det är uppenbart olämpligt. Vi har drivit det i utskottet och även lyckats få en majoritet med oss för ett tillkännagivande om detta, vilket är mycket glädjande.

Om rättegångsbalkens regler ändras på det sätt vi vill kommer domstolen i de allra flesta fall att kunna spela upp tidiga förhör när sådana åberopas. Då skulle berättelser från kvinnor som blivit misshandlade av sina män, men där kvinnan inte längre vill berätta om händelsen när det väl är dags för rättegång, kunna bli del av domstolens processmaterial. Det gäller också vittnesutsagor om en gängmedlem som setts råna närbutiken i området, men där vittnet inför rättegången blivit utsatt för påtryckningar som gör att denne inte längre vill kännas vid sin tidigare berättelse.

Med regeringens förslag är risken påtaglig att dessa tidiga förhör fortsätter att ligga kvar i förundersökningen och skvalpa och aldrig når rättens öron för att kunna bli del av domstolens beslutsunderlag. I dessa tider, när vi alla pratar om hur viktigt det är att beivra allvarlig brottslighet, är det faktiskt helt obegripligt och även oansvarigt av regeringen att välja den kraftlösa formulering som den gjort. Det är nu bara att hoppas på att regeringen snarast återkommer med en sådan skarp skrivning som vi förespråkar.

(Applåder)

Anf. 61 GUDRUN NORDBORG (V):

Fru talman! Det är en väldigt intressant proposition som vi nu ska behandla om hur bevisupptagning och bevisvärdering kan ske i domstol på

ett bättre sätt. Det är principiellt väldigt intressant. Vänsterpartiet är i stort positivt till propositionen och vill ibland gå ännu lite längre. Vi stöder reservation 1.

Detta är, som några har pekat på, ett skifte från den rättegångsbalk som antogs på 40-talet och som då var en väldig vändning. Man hade en starkt reglerad form för hur man skulle presentera och värdera bevis. Det som man då gjorde som nytt – och det ska ni hålla i minnet som en basprincip – var att det skulle vara fri bevisprövning och fri bevisvärdering.

Detta innebär ändå förstås att vi kommer att kunna ha vissa regler om bevisningen. Men det är samtidigt en ganska stor frihet både för parter och för domstol. Gränserna ligger egentligen på nivåerna om mänskliga rättigheter. Det får inte vara kränkande, framkallat under tortyr, eller liknande. Vi ska förstås också i Sverige följa Europakonventionen. Där är det artikel 6 som reglerar en rättvis rättegång.

Det man då gjorde i rättegångsbalken, som några har pekat på, var att man markerade att det i domstolen skulle bygga på muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Det skulle i princip vara en huvudförhandling där alla personer var närvarande och bevis och förhör kunde framföras muntligt inför domstolen och där all annan presentation av bevisningen också skedde.

Man har redan lagstiftat om en hel del undantag. Detta med en modernare rättegång har redan nämnts. Där kan hovrätten bygga på en bevisupptagning i tingsrätten genom att man spelar upp videoförhör. Men om någon ger ett vittnesmål i domstolen, till exempel i tingsrätten, och avviker från vad man har berättat i förundersökningen har jag en helt annan erfarenhet av och insikt i hur domstolen då hanterar det än vad som framfördes från Centerpartiet.

Man har rätt att återropa vad som skedde under förundersökningen. Det är inte alls ovanligt att man då spelar upp ett videoförhör från polisen. Det var en av de reformer man ville ha i samband med att kvinnofridsbrodden infördes. Men det sker också i andra typer av mål. Man kan också lyfta fram vad som har skett under förundersökningen i förhör om någon vägrar att säga något men kanske har pratat tidigare.

Där har vi en praxis i domstolarna. Men den räcker inte. I den här reformen vill man att man ytterligare ska utveckla detta och öka kvaliteten i vad som sker i de förberedande momenten innan målet kommer till domstol så att man kan använda skickligt genomförda videoförhör och därmed avlasta en del av de påfrestningar som kan komma.

Det som har föranlett propositionen är framför allt att stora brottmål orsakar jättemycket problem för många. Det är problem i de stora målen. Där kan det vara väldigt lämpligt att man går fram successivt med bevisupptagningar eller till exempel kan bygga på videoförhör.

När det blir en anhopning av de stora målen påverkar det också alla andra case. Det gör att det som har skett med bedrägeribrotten, våldsbrotten och annat som vi ofta debatterar också påverkar andra typer av mål. Det gäller inte minst våld i nära relationer, som man talar om i propositionen. Jag skulle i klartext vilja säga att det väldigt ofta handlar om mäns våld mot kvinnor och barn.

Det man kan uppnå genom att tillåta och mer öppna för den annorlunda bevisupptagningen är att man får ett bättre bevismaterial. Bevis är egent-

ligen en färskvara. Det gäller att komma så nära brottet som möjligt för att få en fullödig berättelse i skickligt genomförda förhör.

Det avlastar förstås påfrestningar för såväl vittnen som målsägande och brottsoffer, och man undviker trakasserier och hot. Har du redan levererat en berättelse blir den giltig på ett liknande sätt som om du förhörs i domstolen. Det måste också vara tillåtet med ytterligare frågor från till exempel försvarare eller finnas möjlighet att ibland senare komplettera bevisning i domstol. Men du har ändå levererat en berättelse som befriar dig från att bli utsatt för trakasserier eller hot.

Det är också så att vi ibland bör undvika att parterna och de som är aktiva i en process träffas i domstolen. Då kan bevisupptagningarna fungera eller att man oftare än i dag tillåter att förhör som skett i annan domstol spelas upp i domstolslokalen.

Detta handlar egentligen om principer för hur vi ska få bästa möjliga bevis för en så rättssäker rättegång som möjligt men också för så korrekta och materiellt riktiga domar som möjligt. Där måste vi kunna bygga på de fördelar som modern teknik innebär.

Det är också viktigt att se att utredningen från början och propositionen har fått stöd ganska brett av viktiga instanser. Det gäller till exempel Brottsofferjourernas Riksförbund, Brottsoffermyndigheten och Barnombudsmannen, där man dock varnar för hur man har inställningen till barn i texterna. Men i stort har man uppskattat att reformen nu kommer. Det kan innebära mycket för vår rättssäkerhet och bättre rättegångar.

Anf. 62 RASMUS LING (MP):

Fru talman! Betänkandet som vi nu debatterar innebär en ganska stor förändring. Det är också en viktig och en bra förändring. Det kan låta lite torrt, det här att öka möjligheten till tidiga förhör, men det är något som kan komma att få stor betydelse.

I Sverige har förfarandet i rättegångsförhandlingen utgått från den så kallade omedelbarhetsprincipen. Parterna lägger fram sina bevis och sin framställning inför domstolen muntligen och omedelbart, och domstolen avgör på basis av vad som kommer fram där och då i rummet.

Det har gjorts förändringar i det här tidigare. Det handlar om möjlighet att vara med på distans och annat, och detta är ytterligare ett sådant steg. Det här innebär att ett tidigt förhör ska kunna spelas upp inför rätten. Fördelen är att en del brott kan få en högre uppklaringsgrad. Ett syfte är också att öka effektiviteten. Ett exempel kan vara våld mot kvinnor i nära relationer när ett förhör genomförs på plats när polisen har kommit till hemmet. I dag kan det vara så att kvinnan av olika skäl, hot eller annat, inte vågar vittna när rättegången sker ett antal månader efter det att händelsen har inträffat.

Fru talman! En annan fördel det här kan leda till är att de som sitter häktade för brott med restriktioner kan avge ett vittnesmål i ett förhör om sin berättelse. Därmed behöver man inte sitta med fulla restriktioner. Det här är bra för Kriminalvården, som är ansvarig myndighet. Men det är också bra ur perspektivet att ingen mår bra av att sitta isolerad på det sätt som häkte med restriktioner faktiskt innebär. Det här är också någonting som Sverige har fått kritik för i många sammanhang och något som det finns ett brett stöd för att man inte ska behöva göra längre än nödvändigt.

Prot. 2021/22:29

17 november

*Utökade möjligheter
att använda tidiga
förhör*

Om ett sådant tidigt förhör genomförs och kan användas är också möjligheten mindre att man är tyst och sedan lägger fram en historia som är anpassad efter vad som har framkommit.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 1.
(Applåder)

Anf. 63 ELLEN JUNTTI (M):

Fru talman! Jag tänkte börja med att reflektera lite över vad socialdemokraten Gustaf Lantz sa i början av debatten. Att vara ledamot i justitieutskottet är som att vara ute och cykla, sa han. Det må kanske gälla Gustaf Lantz. Men det gäller inte hos moderater, för vi vet vad vi gör i justitieutskottet. Då var det sagt!

I dag ska vi debattera regeringens proposition *Utökade möjligheter att använda tidiga förhör*. Förslagen syftar främst till att handläggningen i stora brottmål ska bli modernare, flexiblare och effektivare.

Antalet stora brottmål har ökat betydligt de senaste åren med tanke på alla de stora gängättegångarna, där många personer ska förhöras. Det är tilltalade, målsägande, vittnen och sakkunniga.

Dessa brottmål är ofta omfattande. Det är ett stort antal olika brott. Utredningarna är komplexa, och utredningsmaterialet är mycket omfattande. Enligt nuvarande huvudregel kan endast uppgifter som förekommit vid huvudförhandlingen ligga till grund för en dom i målet. Det som har sagts och framkommit under förundersökningen används i normalfallet inte som bevisning. Det finns undantag, men dessa undantagsregler är väldigt snäva.

Stora brottmål kräver ofta omfattande utredningsresurser, och handläggningstiderna är mycket långa. Det innebär att bevisläget försämrats, och det blir svårare att lagföra brotten. Det är viktigt att säkra bevis tidigt, och det gäller främst att hålla förhör med förhörspersoner innan de helt enkelt har glömt olika detaljer från brottsplatsen eller har hunnit påverkas av andra eller av medierna. Det har också blivit vanligare att målsägande och vittnen hotas att ändra sina berättelser längre fram i brottmålet.

Möjligheten att i större utsträckning använda tidiga förhör innebär mindre press på både målsägande och vittnen. Det är särskilt viktigt i utredningar när det gäller gängbrottslighet och våld i nära relationer. Användningen av tidiga förhör innebär att det blir lättare att planera huvudförhandlingar. Häktningstiderna kan bli kortare, och restriktionerna kan tas bort. Fler brott kommer att klaras upp, och antalet inställda huvudförhandlingar kommer att minska.

Det finns med andra ord starka skäl att anpassa straffprocessen till dagens brottslighet och skapa bättre förutsättningar att använda de tidigare förhören som bevisning. Detta har riksdagen tidigare tillkännagivit.

Fru talman! Justitieminister Morgan Johansson och inrikesminister Mikael Damberg har vid flera tillfällen sagt att gängkriminaliteten ska krossas. Socialdemokraternas nya partiledare Magdalena Andersson lovade nyligen att vända på alla stenar för att röka ut våldet, som hotar hela vår samhällsgemenskap.

Stämmer det, eller är det tomma ord? Låt oss se hur det ser ut i propositionen.

Enligt förslaget i den utredning som ligger till grund för propositionen bör bevis kunna tas upp i domstol om det inte är olämpligt med hänsyn till utredningens eller målets beskaffenhet.

Regeringens förslag skiljer sig från utredningens förslag. Regeringen vill införa skarpare krav än vad utredningen föreslår. Det första kravet är att rätten under förundersökningen endast ska få ta upp bevis om det finns någon som har underrättats om skäligen misstanke. Det andra är att regeringen föreslår att det införs ett högre krav för att kunna ta upp bevis under förundersökningen genom att frånga utredningens presumptionsregel till förmån för ett krav på lämplighet.

Det ska med andra ord bli svårare att få använda tidigare förhör som bevis. Det kan ibland vara lite svårt att förstå det juridiska språket, men regeringen föreslår alltså högre krav för att få använda de tidiga förhören vid rättegång.

Vi moderater anser att utredningens förslag bör genomföras, för det skulle skapa bättre förutsättningar för en effektivare brottmålsprocess.

Fru talman! Utredningen föreslår att ljud- och bildupptagning av en berättelse inför åklagare eller polismyndighet eller annars utom rätta ska få åberopas om det inte är olämpligt. Regeringen föreslår högre krav genom att detta ska få åberopas om det är lämpligt.

Vissa remissinstanser vill gå längre än utredningen. Åklagarmyndigheten anser att berättelser som lämnats utom rätta ska få åberopas som bevis om det inte är uppenbart olämpligt. Utgångspunkten är alltså att det alltid ska få användas.

Det är mycket bra att vi får ett tillkännagivande om att berättelser från förhör som spelats in med ljud och bild inför en brottsbekämpande myndighet får användas som bevis vid rättegång om det inte är uppenbart olämpligt. Det är alltså betydligt lägre krav än vad regeringen föreslår.

Fru talman! Möjligheten att lägga fram skriftliga vittnesattester bör utökas. Enligt regeringens förslag ska en berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång eller en uppteckning av en berättelse som någon lämnat utom rätta få åberopas som bevis om båda parter godtar det och det inte är uppenbart olämpligt. Samma sak ska gälla i fråga om en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning.

Kravet på att båda parterna ska vara överens om detta avser att skydda en part från de nackdelar det kan innebära i bevishänseende att en skriftlig berättelse åberopas mot den åtalade.

Det här är väldigt konstigt. Jag läser det igen: Kravet på att båda parterna ska vara överens om detta avser att skydda en part från de nackdelar det kan innebära i bevishänseende att en skriftlig berättelse åberopas mot den åtalade. Det ska alltså inte vara till nackdel för den åtalade, men det får tydligen gärna vara till nackdel för ett brottsoffer.

Enligt regeringen bör en part kunna hindra att vittnesattesten används som bevisning. En åtalad ska alltså kunna säga: Nej, det här får inte användas som bevisning. Bland annat Åklagarmyndigheten har haft synpunkter på kravet på att båda parter måste godta användningen. Även Hovrätten för Västra Sverige har uttryckt tveksamhet till detta.

För att förstå hur dåligt regeringens förslag är måste man sätta sig in i vad en vittnesattest är. Jag vet inte om alla förstår det eller vet om det, men majoriteten av alla förhör med brottsoffer och vittnen är vittnesattester, till

exempel när poliser åker till en brottsplats och håller förhör med brottsoffer och vittnen. Poliserna tar då upp uppgifter, skriver ned dem på papper, åker till polisstationen och skriver en sammanfattning av förhöret. Det är en vittnesattest.

Det är ungefär samma sak när ett brottsoffer eller ett vittne kommer till polisstationen och berättar vad som har hänt. Då skriver poliserna en sammanfattning av förhöret. Det är en vittnesattest.

Många förhör med brottsoffer och vittnen hålls per telefon. Dessa spelas aldrig in. Poliserna skriver ned dem på en förhørsblankett – alltså en vittnesattest.

Sammanfattningen är att majoriteten av förhören med brottsoffer och vittnen inte spelas in, varken med ljud eller med bild.

Enligt poliser i Göteborg som jag har pratat med är det oerhört viktigt att dessa vittnesattester kan användas vid rättegång, inte minst med tanke på att många brottsoffer och vittnen tar tillbaka sina uppgifter på grund av rädsla eller hot. Chansen att en åtalad ska godkänna att en vittnesattest som talar för hans skuld ska få läggas fram som bevis vid rättegången är mikroskopisk. Inte kommer en åtalad att säga: Javisst, ni kan använda de fem vittnesattester som pekar ur mig som mördare. Det kommer aldrig att hända. De åtalade kommer att säga att den inte får användas vid rättegången. Det kommer att innebära att många brottslingar går fria och att färre brottsoffer får upprättelse.

Därför är jag mycket nöjd med att vi kommer att få igenom ett tillkännagivande om att det bör övervägas om inte kravet på att båda parterna måste godta att en vittnesattest används som bevis vid rättegång ska tas bort.

Fru talman! Sammanfattningsvis vill regeringen ha högre krav än vad utredningen föreslår för att tidiga förhör ska få användas i brottsbekämpningen samt alltför höga krav för att vittnesattester ska få användas. Regeringens ord om att krossa gängkriminaliteten ekar tomma, det har den här propositionen visat med tydlighet. Även om det är steg åt rätt håll är det långt ifrån tillräckligt.

Anf. 64 GUSTAF LANTZ (S) replik:

Fru talman! Det blir lätt väldigt tekniskt när vi diskuterar de här frågorna. Jag hade en fråga som jag skulle vilja ha ett litet förtydligande i. Jag uppfattade det som att Ellen Junttis definition av vittnesattester är väldigt bred. Min uppfattning om vittnesattester är att man i syfte att åberopa dem som bevisning i stället för ett vittnesförhör nedtecknar eller spelar in en utsaga. Det som Ellen Juntti nämnde i sitt anförande var vad som kan betecknas som förhör. Det finns också separat upptaget i propositionen.

Jag tänkte att det är bra att vi reder ut detta så att vi vet vad vi fattar beslut om senare i eftermiddag. Vad är egentligen Ellen Junttis definition av vittnesattest?

Anf. 65 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! En vittnesattest, så som det står i propositionen, är en berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse som någon lämnat utom rätta. Då har de alltså lämnat berättelsen inför polisen, och då blir det en vittnesattest.

Anf. 66 GUSTAF LANTZ (S) replik:

Fru talman! Kravet på att det ska vara ömsesidig acceptans för vittnesattesten är till för att vi ska ha en process där vi kan reda ut vad som har hänt. Det är väldigt viktigt för att ha en rättssäkerhet i det svenska rättssystemet.

I en rättegång måste den som är tilltalad, om vi pratar brottmål, ha möjlighet att ställa motfrågor. Som nämndes tidigare i debatten har vi en fri bevisprövning i svensk rätt, och det gör att vittnesattester sällan åberopas även om möjligheten finns. De får då inte en större påverkan på när rätten ska fatta sitt beslut.

När jag har agerat ombud i det svenska rättssystemet har det varit väldigt tydligt när det är en vittnesattest, det vill säga när den är upptecknad för att användas i domstol. Det har inte varit alla uppgifter i en förundersökning som har varit en vittnesattest. Jag tror att det är viktigt att vi håller reda på vad vi talar om.

Jag skulle avslutningsvis i den här debatten vilja vara tydlig med vikten av att vi belyser frågor ordentligt i våra domstolar. Den som är anklagad för någonting ska ha möjlighet att ställa motfrågor, men det ska också finnas möjlighet att i vissa fall åberopa vittnesattester när detta inte är möjligt av det ena eller andra skälet. Nu sänker vi trösklarna för detta, och det är bra. Det gör att vi får en motsvarande ordning på straffrättens område som på civilrättens område. Det tycker jag är bra. Men jag värjer mig mot den, som jag upplever det, väldigt förenklade, yviga och ibland lite vulgära retoriken att varje ifrågasättande och varje krav på rättssäkerhet är någonting som är av ondo. Det är det inte, enligt min uppfattning.

Anf. 67 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Jag har sagt ganska många gånger i den här salen att jag har jobbat som polis i Göteborg i 30 år. Jag har hållit otroligt många förhör med både brottsoffer och vittnen. Väldigt många av de förhören håller man exempelvis via telefon. Då spelar man aldrig in dem. Jag ringde till mina kollegor i Göteborg inför den här debatten och frågade: Spelas de in? Nej, telefonförhör spelas aldrig in, utan poliserna skriver ned dem. Det blir en vittnesattest. Ska man sedan inte få använda den vid rättegången?

När regeringen säger att båda parterna ska godkänna detta värnar man mer om den åtalade än om brottsoffret. Låter man en part bestämma att detta ska få användas är det sedan upp till rätten och domstolen att avgöra och döma efter vad som har framkommit där. Men att en åtalad ska kunna stoppa förhör med vittnen och målsägare är helt fel.

Anf. 68 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Jag hör också till dem som reagerar på definitionerna här. När jag själv hade ordet ville jag kommunicera hur man faktiskt gör i domstolen med exempelvis videoförhör, något som polisen ofta ska göra, till exempel när det handlar om våld i nära relation. Man kan då få väldigt bra bevismaterial om man har kamera med sig, vilket man ska ha enligt direktiv och manualer, och brottsoffret kan själv ge sin berättelse medan den är färsk. Man kan också få ytterligare bevismaterial genom att filma inne i lägenheten eller villan, som det också kan handla om, men då krävs det lite ytterligare beslut. Detta kan vara oerhört viktigt bevismaterial.

När det gäller vad vi ska kalla vittnesattester tror jag att också den definitionen tyvärr är vag. Det skulle bli problematiskt om vi sa att nu räcker det, att polisen frångår de här rutinerna, och så har man ett förhör och skriver ned det. I bästa fall får man bekräftat att texten i förundersökningen var riktig, men där kommer ju en annan spärr in. Det menar inte jag är en vittnesattest, utan det är en förberedelse. Då kommer personen sedan att behöva vara muntligen i domstolen.

En vittnesattest är mer precis. Det handlar om vissa faktiska omständigheter som man kanske bekräftar eller en kort beskrivning därför att man inte kan filmas och heller inte kan komma till domstolen, och detta är det enda som finns.

Vi måste också hålla i den ytterligare principen, förutom att vi har fri bevisföring och bevisfördelning, att ta fram bästa bevis.

Anf. 69 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Gudrun Nordborg säger här att man ska filma och ska ha med kameror och ska och ska och ska. Ja, jag kan hålla med om att det vore väldigt bra. Men så ser inte verkligheten ut.

Inför den här debatten ringde jag och pratade med en polischef i nordöstra Angered. Jag frågade om när poliserna blir kallade till en brottsplats. Ibland har de kroppskameror på, till exempel om det är en misshandel. Då berättar ju brottsoffret och kanske flera vittnen vad som har hänt. Ibland har poliser kroppskameror, men alla har inte det. Långt ifrån alla har det. Då tar de uppgifterna och åker till polisstationen och skriver ned dem på en förhørsblankett. Det blir en vittnesattest.

Det är jätteviktigt att de uppgifterna får användas vid rättegången, för det kan gå flera månader mellan brottstillfället och rättegången. Då hinner det hända väldigt mycket. Bland annat händer det att många ångrar sig eller blir hotade till att vara tysta, så det är jätteviktigt att de får användas.

Det kommer inte att hända många gånger att en åtalad går med på att en vittnesattest får användas om den talar för hans skuld. Det skulle inte jag heller göra om jag var åtalad. Så dum är man ju inte att man säger: Använd de vittnesattester som kommer att innebära att jag åker i fängelse i fem år! Det kommer de inte att säga.

Anf. 70 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Nu tror jag att vi är inne på villovägar igen.

Den situation som vi har redan i dag är att om vittnet inte kommer till domstolen eller om den målsägande säger något annat än den gjort under förundersökningen, då går man tillbaka till det andra och konfronterar personen med det. Men det är inte förhöret i förundersökningen som blir det fullödiga beviset, utan det är fortfarande vad som sker i huvudförhandlingen.

Vittnesattester är ju något som ska kunna användas självständigt. Det kan vara faktaupplysningar som kan vara viktiga att få av en expert eller annat. Men det är inte beskrivningar av ett förlopp vid brott och sådant. Det är mycket mer konkreta och kortare berättelser än så.

Annars ska vi ju använda den teknik som vi pratar om nu. När vi bäddar för en reform där man ytterligare ska få använda videoteknikerna, då är det ju den som ska användas. Det har egentligen varit norm och direktiv från polisen och politiken långt tidigare.

Sedan är det tyvärr som ledamoten säger här: Det är inte alltid som polisen har kameror med sig. Men då borde vi diskutera hur det här fungerar egentligen. Det måste vara den här goda tekniska bevisningen om vi ska få bästa bevis, som ju är det som vi måste syfta till för att få rättssäkra processer.

Anf. 71 ELLEN JUNTTI (M) replik:

Fru talman! Vad vi ska diskutera här är nog verkligheten. Jag önskar också att alla poliser ute på ordningen – eller IGV, som det heter nu – hade kroppskameror. Jag önskar att varenda polisstation där man förhör vittnen och målsägande hade den tekniska utrustningen för att spela in och använda allting. Men så ser inte verkligheten ut.

Inför den här debatten ringde jag också en kollega som är förundersökningsledare på brott i nära relationer i Göteborg. Det var ganska många år sedan jag jobbade där, så jag ville bara kolla om det har ändrats eller inte. Hon sa att majoriteten av alla förhör som hålls med brottsoffer och vittnen inte spelas in. Vi kan önska att det vore så att allt spelas in, men det är inte så. Det är långt ifrån så.

Därför är det otroligt viktigt att vittnesattesterna får användas vid rättegång. Ett brottsoffer hinner ändra sig många gånger under vägen dit, och därför är det viktigt.

Så här står det i propositionen: ”Kravet på att parterna ska vara överens avser att skydda en part från de nackdelar det kan innebära i bevishänseende att en skriftlig berättelse åberopas mot honom eller henne.” Enligt regeringen bör en part ”kunna hindra att vittnesattesten används som bevisning”.

Om man går på regeringens förslag innebär det att en åtalad kan stoppa alla dessa viktiga vittnesattester. Det är helt fel.

Anf. 72 ADAM MARTTINEN (SD):

Fru talman! Vi debatterar betänkandet om utökade möjligheter att använda tidiga förhör.

För Sverigedemokraternas del är det välkommet att vi nu har en debatt om en proposition som går i rätt riktning, även om vi här inne har något skilda uppfattningar om balanspunkter för lämplighet att använda just tidiga förhör.

Jag tog mig friheten att titta i motionsbanken och såg att Sverigedemokraterna motionerade om att kunna använda tidiga förhör i huvudförhandlingar så tidigt som 2014, om inte tidigare. Historiskt sett har vi alltså varit ett parti som drivit på i den här frågan. Vi har sett en problematik som kanske blivit mer debatterad på senare år.

Det är välkommet med en proposition i frågan. Det är ju inte en ny problematik, fru talman, att det finns en diskrepans mellan vad vittnen säger i förhör och i upptagningar från poliser och vad de sedan står för i domstol.

Exempelvis nämns i den här debatten mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och givetvis också tystnadskultur kring gängbrottslighet som tydliga exempel på när det här utgör ett ganska stort problem. Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ju inte ett nytt fenomen i Sverige, utan den här diskrepansen har funnits i väldigt många fall. Kvin-

nor har tystnat under rättegången eller under tiden som förundersökning och rättegång processas.

För Sverigedemokraternas del är det därför välkommet att vi har en debatt i de här frågorna och att vi har en proposition som utgångspunkt.

Vi har också en utredning som har landat i olika förslag, och de går i samma riktning som de slutsatser Sverigedemokraterna med flera under beredningens gång har landat i är väl avvägda. Men, fru talman, vi har en regering som faktiskt frångår utredningens förslag och som inte bejaktar exempelvis synpunkter från Åklagarmyndigheten om vad som kan anses vara rimligt.

Det här är – tyvärr, får jag väl säga – lite symptomatiskt för hur konfliktlinjen går. Jag uppfattar inte att det i den här frågan är en ideologisk konfliktlinje som gör att vi landar i olika slutsatser, utan det här är ett symptomatiskt problem för en rödgrön regering. När man väl har en möjlighet att göra något som kan vara till stor fördel för exempelvis brottsoffer, som kan vara utsatta för hot och känna sig svaga i en utsatt position, väljer man ändå att frånga utredningens förslag och köra med handbromsen i högsta hugg.

Det här är en röd tråd i många andra fall genom hela den rödgröna regeringens regeringstid. Vi har pratat om straffrabatter tidigare i dag. Där vill man inte ta bort straffrabatterna helt för samtliga myndiga individer, utan man gör det lite grann. Man gör det lite mer sparsamt. Man gör det lite för lite, och det får också konsekvenser.

Jag tror, precis som många andra här inne förtjänstfullt har påpekat i debatten, att om man exempelvis har rätt att invända mot användning av vittnesattester och andra bevis i tidiga förhör kommer man givetvis att ta den möjligheten. Det finns ju ingen åtalad individ som anser att all typ av bevisning är till fördel för en och därmed också ska kunna användas som bevis i huvudförhandling. Dessa invändningar kommer givetvis att komma, och finns möjligheten att ge dem avgörande betydelse finns en uppenbar risk för att detta påverkar utfallet.

Om man ska prata om en röd tråd har det för Sverigedemokraternas del varit en röd tråd att värna brottsoffrens möjligheter att få upprättelse. Det tror jag inte är obekant för någon i denna debatt eller i denna församling. Därför har vi landat i de slutsatser som vi har kommit fram till gemensamt med många partier i opposition.

Jag noterar att det endast är Miljöpartiet och Socialdemokraterna som väljer att reservera sig i två tillkännagivanden. Där går skiljelinjen – tyvärr, får jag väl säga. Men glädjande nog har vi en ganska bred samsyn i riksdagen kring två av de tillkännagivanden som ligger i de handlingar som vi fattar beslut om senare i dag.

Med detta sagt, fru talman, blir det ingen reservation att yrka bifall till eftersom vi har majoritet för de tillkännagivanden vi går fram med. Jag vill yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 73 GUSTAF LANTZ (S) replik:

Fru talman! Jag tänkte haka på lite där Adam Marttinen slutade. Det pratades om att det måste finnas en ömsesidighet mellan den tilltalade och brottsoffret när det gäller om tidiga förhör får läggas fram. Det är inte så jag har läst betänkandet, utan det gäller vittnesattester. Adam Marttinen pratade om de tidiga förhören. Jag var inne på det även i det senaste replik-

skiftet med Ellen Juntti. Är vi överens om att kravet på ömsesidighet inte gäller tidiga förhör inför en brottsbekämpande myndighet? Jag vill gärna att vi reder ut detta så att det inte finns oklarheter.

Anf. 74 ADAM MARTTINEN (SD) replik:

Fru talman! Jag kan inte exakt minnas hur jag lade fram orden i talarstolen – det får väl utvisas om man kollar på debatten i efterhand. Men givetvis finns det skillnader där, och jag kan ha rört ihop det.

Men det finns likväl en skild uppfattning kring just vittnesattester och hur man ska få använda dem i huvudförhandlingar. Om jag har råkat blanda ihop det i talarstolen och det är korrekt som Gustaf Lantz påstår får jag backa på den punkten, men vi står givetvis fast vid de tillkännagivanden som det redogörs för i betänkandet.

Anf. 75 GUSTAF LANTZ (S) replik:

Fru talman! Tack så mycket, Adam Marttinen, för klargörandet! Jag skulle bara för tydlighetens skull vilja säga följande till dem som tittar: Att ett förhör nedtecknas på ett papper betyder inte att det per automatik blir vittnesattest. Vittnesattest upprättas i syfte att ersätta ett vittnesförhör i domstol. Anledningen till att det ska finnas en ömsesidig acceptans är att det då saknas möjlighet att ställa motfrågor.

Tidigare har också andra krav berörts, till exempel att det ska finnas en skälig misstanke för att ett tidigt förhör ska få åberopas inför en brottsbekämpande myndighet. En brottsbekämpande myndighet, till exempel polisen, kan välja att höra någon som vittne. Sedan upparbetas en skälig misstanke, och ett förhör som har gjorts med någon som vittne åberopas mot någon som tilltalad. Denna typ av juridiska aspekter måste vi hantera i utskottet så att vi inte efter diskussion lämnar efter oss lagstiftning som innebär tillämpningsproblem i domstol. Vi måste också värna rättssäkerheten.

Tack, Adam Marttinen, för klargörandet!

Anf. 76 ADAM MARTTINEN (SD) replik:

Fru talman! Jag behöver kanske inte nödvändigtvis förlänga detta replikskifte ytterligare. Vår utgångspunkt bottnar som sagt i de synpunkter som har kommit från bland annat Åklagarmyndigheten och som grundar sig i utredningens förslag. Jag tror inte att de synpunkter som vi lämnar i vårt tillkännagivande på något sätt skulle urholka rättssäkerheten i domstolarna.

Men vi har en i viss mån skild uppfattning om när och hur och vilken balans som ska vägas in. Så får det väl vara i en demokrati, kan jag tänka.

Anf. 77 INGEMAR KIHLESTRÖM (KD):

Fru talman! Gustaf Lantz sa i sitt anförande: Att jobba i utskottet och med rättspolitik är som att cykla. Om man tar en cykeltur eller jobbar med rättspolitik är det viktigt att man vet vart man ska och också har orken att ta sig fram till målet. Frågan är om dagens regeringspartier har dessa egenskaper.

Vi ser nämligen, fru talman, tyvärr en trend av ökad brottslighet i vårt land, ofta med koppling till olika kriminella gängkonstellationer. Detta gör

också att utredningarna i många fall blir omfattande och komplicerade, och för att möta denna utveckling behöver vårt rättssystem också genomgå nödvändiga förändringar för att ge polis och rättsväsen möjlighet att utreda och lagföra dem som utför denna typ av brottslighet.

Riksdagen har, som nämnts här i debatten, tidigare gjort tillkännagivanden i linje med denna inriktning, till följd av förslag från bland annat oss kristdemokrater. Inriktningen är att tidiga förhör ska kunna användas i svensk rätt. Regeringen lämnar nu en proposition mot bakgrund av bland annat dessa tillkännagivanden. Syftet med förslagen är att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv. Förslagen innebär att möjligheterna att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör utökas. Bevisning kan därmed i större utsträckning tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligt i varje enskilt fall.

Kristdemokraterna delar regeringens bedömning om det nödvändiga i förändringar av rättegångsbalken. Ett viktigt skäl att förändra lagen är att möjligheten att spela in ljud och bild väsentligt har förbättrats på senare år. Tidig bevisning är också bättre rent kvalitetsmässigt. Gäller det våld i nära relation kan ett omedelbart inspelat förhör när polisen anländer till en plats påvisa skador och trauman som målsäganden upplevt. Likaså kan omedelbara förhör av vittnen anses vara mer tillförlitliga ju närmare brottet de hålls. Det kan också förhindra att vittnet påverkas av ryktesspridning, medieuppgifter eller påtryckningar. Ett annat viktigt skäl är att tidiga förhör kan minska häktningstiderna i Sverige, något som också är av stor vikt.

Fru talman! Som vanligt innebär propositionen steg i rätt riktning, men vi och andra i utskottet har synpunkter på utformningen av förslaget. Kristdemokraterna anser, precis som Åklagarmyndigheten, att ljud- och bildupptagning som inhämtats utom rätta ska få åberopas som bevis såvida det inte är uppenbart olämpligt. Utgångspunkten är alltså att det alltid ska vara tillåtet, om det inte är uppenbart olämpligt.

Kristdemokraterna och också en majoritet i utskottet anser att det är viktigt att undvika att invändningar mot lämpligheten i att åberopa ljud- och bildupptagningar av berättelser framförs sent i processen eftersom risken då är att huvudförhandlingen måste ställas in och förhörspersonen i stället kallas att inställa sig personligen. Vi anser därför, tillsammans med utskottets majoritet, enligt tillkännagivandet att en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska få åberopas som bevis i rättegången om det inte är uppenbart olämpligt med hänsyn till sakens prövning.

Fru talman! Vidare anser vi att regleringen bör ändras så att skriftliga attester kan lämnas även om båda parter inte godkänner det. Det skulle bli ett hinder för effektivitetsvinsterna med förslaget om båda parter godkännande krävs. En skriftlig vittnesattest har lägre bevisvärde än andra vittnesuppgifter, och därför bedömer vi att riskerna för eventuellt missbruk är låga. Därför anser vi inte att båda parter ska behöva godkänna åberopandet av skriftliga attester.

Det bör därför, som tillkännagivandet från utskottets behandling anger, övervägas om inte kravet på att parterna måste godta en vittnesattest för att den ska få läggas fram som bevis ska tas bort.

Fru talman! Vi kristdemokrater ger också vårt stöd till det tredje tillkännagivandet i detta ärende. Enligt detta tillkännagivande skulle SOU-utredningens förslag skapa bättre förutsättningar för en effektivare brottmålsprocess utan att tumma på rättssäkerheten. De förslag om bevisupptagning i domstol under förundersökningen och förberedelsen i brottmål som läggs fram bör därför genomföras.

Vi kristdemokrater ser att den utveckling som skett av både utökad grov brottslighet och annan brottslighet kräver en uppdatering av dagens rättssystem. Dagens proposition möter till viss del dessa behov, men som jag har lyft fram finns det behov av ytterligare åtgärder. Bara detta ärende föranleder i utskottet tre uppdrag till regeringen. Ännu återstår arbete för att göra så att rättssystemet får de verktyg som behövs för att återskapa tryggheten. Vi kristdemokrater är beredda att genomföra ytterligare nödvändiga förändringar. Vi vet vart turen ska gå, och vi lovar att ta oss ända fram till målet. Frågan är om den nuvarande regeringen också har samma intentioner.

Anf. 78 JOHAN PEHRSON (L):

Fru talman! När jag gick juristlinjen för 30 år sedan hade jag en professor i processrätt som talade om den ”nya” rättegångsbalken. De tyckte fortfarande att den var ny då, även om den var från 1940-talet. Det går inte så fort, åtminstone inte i Uppsala. Men det fanns också en rättegångsbalk innan dess som innebar den stora skillnaden. Det var då vi fick den processordning som vi i allt väsentligt tillämpar i dag.

Nu har vi tankar på att vi ska frågå den något vad gäller detta med att allt ska hända just vid rättegången. Det är tyvärr nödvändigt. Det fanns en tid då vi vilade i tanken om den goda brottslingen. Det fanns en så kallad tjuvheder. Det handlade om att man skulle svara på frågor och inte hota någon annan. Och man skulle ha rätt till en god försvarare, något som min företrädare i kammaren Karl Staaff drev igenom för ungefär 100 år sedan. Man skulle ha en försvarare, och man skulle ha en motpart som var åklagare och som också skulle vara helt objektiv, till skillnad från försvarsadvokaten.

Detta måste vi nu frågå lite. För vi har en helt annan verklighet. Direkt efter ett brott sätter hot och terror igång för att förstöra möjligheten till en rättvis och opartisk rättegång. Människor skräms till tystnad.

Här i kammaren talar vi om en hel del andra saker, alltifrån kronvittnen till anonyma vittnen. Vi talar om vittneskydd och så vidare. Allt detta behövs också. Men den fråga som vi nu har på bordet är väldigt viktig och kommer att göra skillnad i arbetet för rättvisare domar, där människor faktiskt kan dömas på sådant de sagt tidigt.

Som det har påpekats tidigare ligger den fria bevisprövningen och bevisvärderingen fast oavsett diskussionen om vad som når en vittnesattestnivå eller om man avser ett annat dokument. Där har väl Gustaf Lantz vissa poänger, trots allt.

För Liberalernas del är det solklart. Vi stöder detta. Vi stöder också tillkännagivandet. Vad gäller vittnesattester gäller tillkännagivandet att man ska överväga att ta bort kravet på att båda ska ha godkänt det inför rättegången, inte att man omedelbart genomför det. Det går ju aldrig att, som regeringen i propositionen hävdar, helt jämföra vittnesattester i ett

Prot. 2021/22:29
17 november

*Utökade möjligheter
att använda tidiga
förhör*

tvistemål med vittnesattester i ett brottmål. Det kommer att ha lite olika karaktär.

Med detta sagt är det här ett viktigt steg. Vi kommer att få se fortsatta reformer när det gäller rättegångsbalken, tror jag. Jag tror att det är dags för en helhetsöversyn, faktiskt. Inte minst kommer vi att få se mer av möjligheter till videoupptagningar och videoförhör, vilket vi nu under pandemin har lärt oss fungerar relativt bra. Det var inslag i Sveriges Radio om detta i dag, där det handlade om möjligheten att få effektivitet vid till exempel häktningar, där ny teknik kan användas på ett annat sätt än när den så kallade ”nya” rättegångsbalken trädde i kraft 1948. Den antogs av riksdagen 1942.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag med de tillkännagivanden som ges.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 13 Utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna i allmän domstol

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU7

Utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna i allmän domstol
(prop. 2020/21:214)
föredrogs.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 15.)

*Skärpta straff för våld
och andra kränkningar
i nära relationer*

§ 14 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU8

Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer (prop.
2020/21:217)
föredrogs.

Anf. 79 MARIA STRÖMKVIST (S):

Fru talman! Detta betänkande, *Skärpta straff för våld och kränkningar i nära relationer*, är ytterligare ett steg i arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Även om den mediala debatten när det gäller detta har svalnat har vårt arbete fortsatt framåt och inte alls svalnat.

Vi socialdemokrater har två tydliga prioriteringar i kriminalpolitiken: mäns våld mot kvinnor och gängkriminalitet. Dessa båda prioriteringar är likvärdiga. Tyvärr är det svårare att få uppmärksamhet för den första frågan, men arbetet pågår oavbrutet.

De 25 senaste åren har en rad straff på området skärpts. Allt fler inom rättsväsendet arbetar med mäns våld mot kvinnor. Men mer behöver göras.

Det här betänkandet innehåller straffskärpningar när det gäller fridskränkingsbrott och överträdelse av kontaktförbud. Men det är inte en

särslagstiftning för våldsbrott. Om man misshandlar en kvinna grovt ska man dömas för grov misshandel, som om offret hade varit en man.

Fridskränkningarsbrott handlar om misshandel och andra brott som var för sig har ett lågt straffvärde men som utifrån att det upprepas och sker i nära relation ska bedömas hårdare. Vidare innehåller lagförslaget förändringar som gör att fler ska få kontaktförbud samt att elektronisk övervakning, så kallad fotboja, oftare än i dag ska förenas med kontaktförbudet.

Regeringen har tagit fram ett 40-punktsprogram för att jobba mot mäns våld mot kvinnor. Åtgärdsprogrammet innehåller ett flertal åtgärder som förebygger våldet, ger ett starkare skydd och ett stöd för våldsutsatta kvinnor och barn, effektivare bekämpar brotten och förbättrar kunskapen om och metoderna mot mäns våld mot kvinnor.

Det här programmet har en bredd utan like. Det är ett paket av åtgärder som spänner över så gott som alla perspektiv på frågan – från det förebyggande till skydd, straffrätt, vårdnadsfrågor och brottsbekämpning. Som ett exempel gav regeringen för några veckor sedan en utredare i uppdrag att lämna förslag på hur det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld kan stärkas. Psykiskt våld kan vara muntliga kränkningar, hån, ekonomiskt våld eller andra former av kontrollerande beteende.

De satsningar som vi har gjort på polisen har också möjliggjort rekrytering av 350 nya utredare som inriktar sig särskilt på sexualbrott, våld i nära relationer, våld mot barn och hedersrelaterade brott. Vi har också gett kvinnojourerna ökade resurser. Den proposition som vi behandlar i dag är ytterligare en del i det arbetet.

Fru talman! Det står bortom allt tvivel att mer behöver göras. Vi ska ha en nollvision mot dessa brott. Då måste vi bekämpa och förebygga att de sker. Mäns våld mot kvinnor och pojkars våld mot flickor är ett av vårt samhälles största problem. Det är inget som vare sig är nytt eller har kommit hit. Vår uppgift som samhällsmedborgare måste vara att göra allt vi kan för att det ska få ett slut.

Jag är övertygad om att alla vi här inne och många med oss vill att våldet ska upphöra. Det finns en bred samsyn kring de frågorna. Det är bra. Vi måste göra allt för att få ett slut på mäns våld mot kvinnor. Och vi måste alla förutom att se den drabbade kvinnan också se den man som slår och reagera på det.

Vi behöver på riktigt ha en diskussion om mäns ansvar. Vilka värderingar för vi över till nästa generations pojkar? Det är ju män som begår i stort sett alla brott mot kvinnor. Det är också män som begår i stort sett alla brott mot andra män. Det är faktiskt så att det är män som begår i stort sett alla brott. 94 procent av alla som sitter i fängelse är just män.

Måste det vara så här? Naturligtvis inte. Men vi måste våga säga som det är. Om mäns våld mot kvinnor ska upphöra måste mäns beteende förändras.

Jag tror att vi här är överens om att det bästa slaget är det som aldrig sker och att vi inte ska behöva ha mer kontaktförbud, mer fotboja och mer begränsningar för utsatta kvinnor. Men, fru talman, där är vi inte än. För att det inte ska vara några som helst oklarheter om var vi socialdemokrater står vill jag slutligen säga: Samhället ska finnas för varenda en som behöver skydd och stöd, och den som slår, misshandlar och förtrycker eller som på annat sätt begränsar en annan människa ska dömas för det brottet.

Prot. 2021/22:29
17 november

*Skärpta straff för våld
och andra kränkningar
i nära relationer*

Med detta sagt, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 10. I propositionen menar man just att utvidgat kontaktförbud ska kunna förenas med elektronisk övervakning som en förstahandsåtgärd. Och den övergripande översynen, som utskottet föreslår, kommer även att omfatta frågan om elektronisk övervakning.
(Applåder)

Anf. 80 LOUISE MEIJER (M):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till Moderaterna med fle-
ras reservation 14.

Våld i nära relationer måste bekämpas med samhällets största kraft. Magdalena Andersson säger att hon vill vända på alla stenar, men i dag röstar Socialdemokraterna nej till viktiga reformer för att motverka mäns våld mot kvinnor.

Att motverka våld i nära relationer är en prioriterad fråga för Moderaterna. Den största delen av mäns våld mot kvinnor begås av någon som kvinnan har eller har haft en nära relation till. Under 2020 konstaterades 17 fall av dödligt våld där offer och förövare hade en parrelation vid tidpunkten för brottet eller tidigare. Och i våras dödades fem kvinnor inom loppet av tre veckor.

Mäns våld mot kvinnor börjar med killars våld mot tjejer. Nästan var fjärde ung tjej har utsatts för brott i sin relation, enligt Brå. Att förhindra våld och kontroll i nära relationer är en del av lösningen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Det är därför mycket välkommet att våld i nära relationer när det gäller unga personer får en allt större plats på den politiska dagordningen.

I dag röstar riksdagen om skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer. Det är välkommet att minimistraffet för grov kvinnofridskränkning skärps och att en del förbättringar införs när det kommer till kontaktförbud. Samtidigt saknas många viktiga reformer för att ge samhället bättre verktyg för att bekämpa relationsvåldet. Moderaterna har flera olika förslag. Jag väljer att lyfta fram några av dem.

Det första förslaget handlar om att Moderaterna vill att kontrollerande beteende kriminaliseras. Vid våld i nära relationer förekommer det inte sällan kontrollerande beteende. Det kan handla om att partnern inte få gå ut själv, inte får umgås med familj eller vänner eller inte får ha mobiltelefon eller sociala medier. Våldet och kontrollen normaliseras, inte minst i just unga relationer. Ett särskilt brott, olaga frihetsbegränsning, bör därför införas, som kriminaliserar tvång och otillbörliga påtryckningar som syftar till att kontrollera en annan person. Det brottet ska leda till fängelse i tre år. Detta tycker Moderaterna.

Det andra förslaget handlar om att vistelseförbud borde kunna utdömas vid brott mot närstående. Den dömde ska då förbjudas att vistas i exempelvis en kommun eller ett helt län där brottsoffret bor. Vistelseförbudet ska samtidigt innebära ett förbud för gärningsmannen att kontakta brotts-
offret. Detta tillsammans med tillkännagivandet om att ett utökat geografiskt område för kontaktförbud ska införas skulle på allvar innebära att det är gärningsmannen och inte offret som ska flytta på sig.

Jag kan stanna lite vid det här förslaget. Jag vill berätta för er här inne i kammaren och för er som lyssnar digitalt att jag i går pratade med en kvinna som har haft en stalker efter sig i 14 år. När det var som allra värst

hade hon en laminerad bricka med sitt namn och sitt personnummer i fickan när hon gick ut. Om personen, mannen, som var efter henne skulle hitta henne när hon var tvungen att gå ut för att handla mat eller liknande och någonting skulle hända skulle personer i omgivningen veta vem det var som låg på gatan. Det berör. Sådana samtal berör, och sådana samtal speglar också den verklighet som många kvinnor lever i.

Det tredje förslaget som jag vill lyfta fram i dag handlar om att elektronisk övervakning borde kunna användas direkt när ett kontaktförbud utfärdas. Att kontaktförbudet förenas med fotboja skulle kunna leda till att färre personer överträder kontaktförbudet och att offret därmed i större utsträckning lämnas i fred.

Alla de förslag som jag nu har tagit upp röstar Socialdemokraterna nej till. Magdalena Andersson har varit finansminister i sju år och är därmed ansvarig för utvecklingen i Sverige. Vi kan konstatera att utvecklingen och statistiken inte går i rätt riktning. Kvinnors utsatthet när det gäller sexualbrott har ökat kraftigt de senaste åren. Andelen våldtäkter som klaras upp har samtidigt minskat. Enligt Nationella trygghetsundersökningen känner drygt var tredje kvinna sig otrygg utomhus i sitt eget bostadsområde om kvällen.

År 2013 var det 13 procent av kvinnorna som uppgav att de tog en annan väg hem för att de var oroliga för att utsättas för brott. När vi ser siffran för i dag blir vi kanske till och med skräckslagna. I dag är det 40 procent av kvinnorna som uppger att de tar en annan väg hem för att de är oroliga för att utsättas för brott.

Magdalena Andersson har under sin tid som finansminister varit ovillig att pröva mönsterbrytande reformer för att bryta utvecklingen. Trots att hon i sitt valtal sa att Socialdemokraterna lovade att vända på alla stenar för att få bukt med kriminaliteten tycks oviljan bestå. Det är föga förvånande att Socialdemokraterna inte klarar av att hantera den eskalerande gängkriminaliteten, men att den självutnämnda feministiska regeringen inte heller tycks se behovet av en gemensam kraftsamling mot mäns våld mot kvinnor är direkt dåligt för den svenska jämställdheten.

(Applåder)

Anf. 81 EBBA HERMANSSON (SD):

Fru talman! Först och främst vill jag yrka bifall till reservation nummer 2.

Vi debatterar i dag våld och andra kränkningar i nära relationer, något som är angeläget precis varje dag. Jag vill börja med att uttrycka glädje över att vi även denna gång har lyckats samla oss bakom några förslag som vi nu skickar som tillkännagivanden till regeringen. Det är mycket glädjande. Det rör förslag om höjt maximistraff för fridskränkingsbrotten till tio års fängelse, vilket i dag är det som utdelas för synnerligen grov miss-handel.

Det är knappast någon hemlighet att Sverigedemokraterna är ganska förtjusta i straffskärpningar. Vi ser detta som ett stort steg i rätt riktning även om vi anser att samtliga straffskalor för allvarliga brott mot person bör skärpas överlag.

De andra förslagen som har blivit tillkännagivanden i detta betänkande handlar bland annat, och till ganska stor del, om kontaktförbud.

I dag får nämligen en övervägande majoritet av de som ansöker om det här skyddet avslag. I en tillsynsrapport som kom våren 2020 och som har tittat på ansökningar över tid kan man se att andelen beviljade kontaktförbud faktiskt har minskat över tid från 38 procent 2008 till 30 procent 2018.

När det gäller utvidgade kontaktförbud var det ynka 27 stycken som beviljades under hela förra året. En av alla dem som fick avslag på sin ansökan om kontaktförbud är 32-åriga Beata. Hon anmälde sin make för hot och våld, och i samband med det ansökte hon också om ett kontaktförbud. Begäran avslogs, och nu är Beata spårlöst försvunnen.

Jag vill poängtera att jag inte tar upp det här för att peka ut enskilda fall eller döma ut enskilda åklagare utan för att visa på ett mönster som fortfarande tycks råda i vårt land. Det tycks fortfarande vara så att en gärningsmans rätt till kontakt trumfar en brottsutsatts rätt att slippa påtvingas samma kontakt. Detta, fru talman, är en ekvation som jag inte får ihop. Och även om ett kontaktförbud inte hade hindrat Beatas försvinnande – det kan vi omöjligt veta – menar jag att hennes fall är lika talande.

Därför är det så oerhört viktigt att vi nu riktar tillkännagivanden till regeringen om att en utredning med uppdrag att se över lagen om kontaktförbud ska göras. Utredningen ska överväga och lämna förslag på hur kontaktförbud ska kunna meddelas vid fler situationer än i dag. Vidare ska utredningen även lämna förslag på hur elektronisk övervakning av kontaktförbud ska kunna användas oftare, särskilt vid våld i nära relationer. Vi vet att det behovet är stort.

Slutligen bör utredningen komma med förslag på hur särskilt utvidgat kontaktförbud kan användas oftare samt hur det geografiska området för denna typ av kontaktförbud kan utökas till att omfatta ett större område än i dag. Jag är övertygad om att allt detta i kombination kommer att bidra till ett förbättrat skydd för våldsutsatta, vilket sannerligen är välbehövligt.

Slutligen, fru talman, måste vi alla i Sverige börja se på de här brotten för vad de faktiskt är: mycket grov och allvarlig brottslighet som skördar liv varje år och som om de hade ägt rum på öppen gata torde ha fått lika mycket uppmärksamhet som gängbrottsligheten i dag får.

Så är dock inte fallet i dag, men vi kan inte blunda. Bakom varje nattsvart nyhetsrubrik finns ju en människa som det var allas vårt ansvar att skydda. Låt oss för guds skull aldrig glömma människan bakom!

Anf. 82 JOHAN HEDIN (C):

Fru talman! Jag vill börja med att ge beröm till kollegan Louise Meijer som redogör mycket förtjänstfullt för flera av de viktiga förslag som vi ska fatta beslut om här i dag.

I sitt anförande nämner hon också att många kvinnor väljer en annan väg hem. Jag ska berätta om den kanske första gången som frågans utomordentligt stora allvar verkligen sjönk in i mig. Jag skäms lite för att det tog så lång tid, men det var när jag deltog i ett seminarium som arrangerades av Centerkvinnorna som jag fick mig denna insikt till livs, nämligen att många kvinnor undviker att ta en viss väg hem. Man har en nyckel i handen. Man skyndar sig och springer hem från bussen. Men vetenskapen, forskningen, all statistik och alla fakta visar att den farligaste platsen en kvinna kan vistas på är hennes eget hem.

Det är oerhört glädjande att det finns ett fortsatt momentum i den här så enormt viktiga samhällsfrågan. Det vi kallar för våld i nära relationer

har alltför länge gått lite under radarn. Det har inte varit föremål för tillräckligt mycket uppmärksamhet från oss i politiken, det har inte omskrivits tillräckligt i medierna och det är fortfarande, i detta nådens år 2021, behäftat med en hel del skam och självpåtagen skuld hos den som blir utsatt.

I våras kom det här att ändras lite grann. Flera partiledare tog till orda. Ämnet blev tillräckligt intressant för att tränga igenom bruset, och jag uttryckte då min stora tacksamhet till er alla för det stöd ni visade Centerpartiets förslag på området. Vi fick igenom mycket, och en hel del av det som vi blev överens om levereras faktiskt i dag. Tack för det!

Ett förslag som vi inte fick majoritet för då och som vi faktiskt stod ensamma med var en idé om att kriminalisera det som kallas kontrollerande beteende, det vill säga systematiska kränkningar, huvudsakligen i kontrollsyfte, som var och en för sig kanske inte kan anses straffbara men som sammantaget och över tid, steg för steg, förskjuter gränsen för vad som är rimligt i en sund relation.

Fru talman! På en mängd områden vet vi hur viktigt det är att kunna agera tidigt, innan det är för sent, så även på det här området. Det är viktigt att kunna agera innan en osund relation eskalerar till en djupt dysfunktionell relation där våld blir vardag och där svår fara – livsfara – blir en del av det allt skörare livet, där offrets självkänsla körs i botten och hon inte längre känner något hopp.

Det vore oerhört värdefullt att kunna fånga upp sådana situationer innan de går för långt. Det ger dömda möjligheten att delta i återfallsförebyggande program, och brottsoffret får en möjlighet att åter börja bygga ett tryggt liv innan detta liv helt är slaget i spillror.

Sedan måste naturligtvis en stor mängd åtgärder in på många sätt för att bekämpa våld i nära relationer, men att kriminalisera kontrollerande beteende vore ett viktigt verktyg i jakten på det som Centerpartiet vill se: en nollvision för våld i nära relationer. Från att ha varit ensamma om detta finns det nu nästan en majoritet för förslaget. Övriga allianspartier håller med om att det här skulle vara en bra idé, liksom Vänsterpartiet. Socialdemokraterna, Sverigedemokraterna och Miljöpartiet har minsta möjliga majoritet emot.

Jag kan på sätt och vis förstå varför regeringspartierna säger nej. De tycker säkert att det är jobbigt med fler tillkännagivanden. Men om inte regeringen utvecklar tillräckligt bra policy måste ju vi andra göra det. Sverigedemokraterna, som vanligtvis försöker göra ett nummer av att de är tuffa mot kriminaliteten och som aldrig tvekar när det gäller att gå fram med repressiva förslag vare sig de kan tänkas ha någon effekt eller inte, säger nej. Förhoppningsvis kommer det att ske en ändring på den punkten också.

Den här typen av lagstiftning används sedan några år i Storbritannien. De siffror jag har har ett par år på nacken, men under 2017 och 2018 väcktes i alla fall 9 000 åtal. Det är en lag som används och som bokstavligen talat kan bli en livsviktig brytning av en eskalerande situation.

Jag vill yrka bifall till reservation 12 som handlar om just detta.

Fru talman! Vi får i dag igenom några viktiga punkter. Det som vi fick majoritet för i våras hör dit, det vill säga en straffskärpning för grov kvinnofridskränkning från nio till tolv månaders fängelse. Vän av ordning kanske undrar vad tre månader kan ge för effekt. Det är nog ingen som tror att den ytterligare lilla strafftiden hindrar någon från att begå dessa brott,

men polis och åklagare får fler medel att jobba med. Till exempel kan en journal begäras ut som kan visa på skador från misshandel.

För att få till fällande domar för sådana här brott krävs i så gott som samtliga fall att den som blir utsatt deltar i rättsprocessen. Inte sällan ångrar man sig, och anmälningar tas tillbaka. Men med annan bevisning kan ändå en förundersökning fortskrida, och när den utsatta känner att det faktiskt finns en process igång, att det är människor som faktiskt jobbar med det som du utsätts för varje dag, kan steget att medverka kännas något mindre.

Ingen ska tro att något av detta är lätt. Vi måste förstå vad som krävs för att en människa ska välja att bryta upp, att kanske tvingas att vända upp och ned på sitt liv och, om man har barn, även på barnens liv. Det handlar om att leva med skyddad identitet, flytta från plats till plats och ändå behöva vara rädd för att samhället inte uppfyller sin solklara plikt: att hålla dig säker.

Det vore svårt för vem som helst. Det vore svårt för någon som mår bra och känner sig stark. Tänk då att kunna göra det när självkänslan är i botten och det inte känns som om det finns energi till någonting utom att kanske försöka dölja för omgivningen hur man egentligen har det. Så kan vi allvarligt talat inte ha det, fru talman.

Ett par ytterligare och viktiga reformer kommer på plats, bland annat möjlighet till elektronisk övervakning av kontaktförbud. Något som inte kommer på plats i dag men som vi har majoritet för att regeringen ska gå vidare med är att utöka möjligheterna till att utfärda kontaktförbud. Det kommer inte att stoppa alla, men det ger en rättslig grund för att ingripa.

Jag är glad och tacksam över det vi fattar beslut om i dag, men vi behöver gå längre. Vi behöver jobba hårdare och ta fram nya och bättre idéer om hur vi kan stävja den här sortens brottslighet. Vi behöver operativ kraft och ledarskap för att göra idéerna till välkonstruerade lagar. Sist men inte minst behöver vi styra våra rättsvårdande myndigheter på ett sätt som gör att vi kan förvänta oss mycket bättre resultat när det gäller våld i nära relationer.

Anf. 83 GUDRUN NORDBORG (V):

Fru talman! Det är angelägna reformer som ligger på bordet som gäller skärpt syn på våld och andra kränkningar i nära relationer, det som i hög grad handlar om mäns olika former av våld mot kvinnor och barn.

Vänsterpartiet uppskattar principiellt inte straffskärpningar, inte heller forskningen. Det saknas evidens för att de skulle ha stark effekt. Men i det här fallet, och i vissa andra fall, kan strängare straff bidra till viktiga effekter som innebär en starkare prioritering, till exempel inom rättsväsendet, till ökade resurser för att utreda brott eller till att ge ökat skydd för brottsoffer. Därför är vi positivt inställda till reformen om att skärpa straffen för fridskränkingsbrotten. Vi är också positiva till de förändringar som bör ske angående kontaktförbuden. Jag yrkar bifall till reservation 12, som jag hoppas kommer att innebära en viktig förändring av fridskränkingsbrotten i fråga om att inkludera kontrollerande beteenden.

Vi har i dag pratat mycket om brottsoffer, och de är också i fokus i dessa brott. Jag ska inte påstå att straffet är oväsentligt för dem, men det allra viktigaste är att ansvaret för begångna gärningar och brott placeras på gärningsmannen för att avlägsna skuld och skam för dem som är brotts-

offer, som upplevs av många brottsoffer. Det är allra mest vanligt när det handlar om kränkningar och övergrepp i nära relationer att kvinnor och barn kan känna skuld och skam för egen del samtidigt som det är någon annan som borde bära skulden och skammen.

Det är fråga om viktiga reformer, men det kommer att krävas oerhört mycket mer att hantera frågorna som bärs upp av mäns våld mot kvinnor och barn. I propositionen markeras det av att denna fråga inte längre enbart är en privat angelägenhet utan även är samhällets ansvar. Det finns starka krav på att samhället tar ansvaret, det vill säga att myndigheterna agerar. Vi måste förebygga, förhindra och skydda dem som utsätts – ja, självklart! Men så är det dessvärre inte. Övergreppen har uppmärksammats av en stark kvinnorörelse sedan 70-talet, men fortfarande finns en stor och ökande utsatthet. Det dödliga våldet innebär att var tredje vecka dödas en kvinna i Sverige av en man som hon har eller har haft en nära relation med. En kvinna var tredje vecka – ständigt. Och periodvis är det många fler.

Ibland kommer forskningsdata fram i blixtbelysning. Metoo skakade om många. Men vi måste tydligen skakas om gång på gång för att förstå allvaret. Dessvärre ökar utsattheten bland de unga. Det har inte blivit bättre för unga generationer, vilket vi hade hoppats.

Varför är det så? Jag har funderat mycket i olika sammanhang. Det är en paradox. Det finns mängder av kvinnor som utsätts. Varannan kvinna har under sitt livslopp upplevt våld från någon man. Var tredje kvinna har gjort det i en nära relation. Vart femte barn har upplevt våld i sitt hem, och vart tionde barn gör det ofta.

Det här är förfärligt! Men det är ofta så att vi håller detta ifrån oss; det angår andra. Men våldet pågår mitt ibland oss. Många säger att de inte känner någon som har utsatts. Men antagligen gör du det, men du vet inte om det. Här finns paradoxen; våldet är vanligt, men vi tror inte att det finns nära oss.

Men när vi pratar om brotten framgår det att många är eller har varit offer, kanske pågående, kanske tidigare, men de har inte kunnat bearbeta sina upplevelser. De klarar inte av att höra det på sin arbetsplats eller ta ansvar för andra utsatta i sin profession. De kan bli blockerade.

Sedan finns kanske inte lika många män som är förövare, men de är många. Där finns det som ofta kallas för aktivt passivt motstånd, såtillvida att frågorna inte får placeras högst på dagordningen. De glöms bort, eller det finns andra saker som råkar vara viktigare.

Vi kan komma tillbaka till frågan om poliserna har med sig videokameror eller inte. Råkar de glömma dem? Vad vill vi med våra reformer? Vi måste hantera paradoxen.

Propositionen kan leda till att polis och åklagare får större möjligheter att inhämta bevis i form av rättsintyg och läkarjournaler. På så sätt kan brottet dokumenteras på ett bättre sätt.

Vi behöver också förändra vad som anses vara ett brott. Vänsterpartiet hör till dem som agerar, och vi har tidigt väckt motioner om kontrollerande beteende. Vi vill markera reservation 12 som oerhört viktig.

Jag tror att de flesta av er kan sätta sig in i vad kontrollerande beteende innebär. Det kan vara att man isoleras, man inte får umgås med den man vill, man får inte klä sig hur man vill, man får inte skratta på fester som man vill och man kan bli hånad inför andra. Många kvinnor blir starkt förnedrade. Men sådant beteende kan också innebära kontroll av kvinnans

ekonomi. Mannen ser till att kvinnan inte får använda intjänad lön på det sätt hon önskar eller vill.

Det som vi mer associerar till fysiskt våld eller sexuellt våld i dessa parrelationer startar sällan med det fysiska eller sexuella våldet utan börjar ofta med ett kontrollerande beteende. Många kvinnor säger att de inte var förvånade när våldet kom eftersom det fanns mycket som begränsade dem sedan tidigare, och de förstod att gränsen snart skulle nås och drabba dem i form av våld.

Jag vill komma tillbaka till att i diskussionen om kontrollerande beteende var grundtanken när betänkandet *Kvinnofrid* presenterades 1995 att frågan om kontrollerande beteende skulle vara kärnan i lagtexten, men det gick juridiken och politiken inte med på då. Man tyckte att det var för vagt. Man byggde det dock väldigt tydligt på hur det börjar med kontroll och att det är ett maktbehov. Man byggde det också på det som vi numera accepterar att kalla könsmaktionsordningen och att det är den manliga normen som är med och styr och drabbar kvinnor här.

Jag vill också säga att vi kanske får se lite historiskt på detta med psykiska effekter. Så länge män ensamma hade makten över lagstiftningen var det väldigt ofta så att de tyckte att det fysiska våldet var det värsta. Som kvinnor tycker vi nog att det sexuella våldet är ännu värre – och allra värst är såren man bär inombords. Dem behöver man inte heller vara kvinna för att känna; man kan reagera likadant på kränkningar som även män blir utsatta för.

Vi måste dock agera mot det kontrollerande beteendet nu och äntligen sätta ned foten på det sättet som man menade med kvinnofrid från början. Det handlar också om hur man kontrollerar barn i nära relationer, vill jag säga. Kvinnofridsreformerna var banbrytande på sitt sätt, men de är som ni förstår inte färdiga. De är inte lagade och inte tillräckligt effektiva ännu. Rent pedagogiskt tror jag dock att vi har väldigt mycket att vinna på att vi tar upp det kontrollerande beteendet och kriminaliserar det.

Jag vill också säga att detta är långt ifrån färdigt. Det vi från Vänsterpartiets sida vill agera för – och vi har tagit upp i motioner att det behövs – är en ökad våldskompetens inte minst i hela rättsväsendet. Vi hoppas på att det ska kunna tas beslut också om sådana viktiga frågor i denna kammar.

(Applåder)

Anf. 84 LOUISE MEIJER (M) replik:

Fru talman! Jag vill inleda med att säga att det är roligt att se att Moderaterna och Vänsterpartiet, kanske lite förvånande, gör gemensam sak i en fråga inom kriminalpolitiken. Det gäller naturligtvis viljan att kriminalisera kontrollerande beteende, vilket Gudrun Nordborg pratade mycket om i sitt anförande. Jag har dock vissa frågor angående andra ställningstaganden apropå den här propositionen och Vänsterpartiets position.

Det är allmänt känt – vi har hört det i debatterna sedan tidigare, och det har framkommit under dagen – att man i Vänsterpartiet inte är särskilt pigg på straffskärpningar. Höjda straff leder inte till minskad kriminalitet, och att sitta i fängelse gör minsann ingen mindre kriminell, säger man. Jag undrar varför det perspektivet inte gäller när det kommer till grov kvinnofridskränkning. Vänsterpartiet vill i dag höja minimistraffet från nio månader till ett års fängelse, vilket jag naturligtvis välkomnar å det varmaste.

Detta går Vänsterpartiet med på, och man går med på skärpta straff för överträdelser av kontaktförbud. Men samtidigt är man fortfarande av uppfattningen att skärpta straff inte leder till minskad kriminalitet.

Jag är rätt nyfiken: Hur kommer det sig att man ställer sig bakom straffskärpningar på det här området men i övrigt är å det grövsta emot dem?

Anf. 85 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Jag tackar för frågan! Jag tyckte att jag presenterade bakgrunder i mitt anförande, men: Om vi kan se att det finns tydliga vinster med en straffhöjning kan vi acceptera att det sker. I det här fallet handlar det om att ge signaler till rättsväsendet gällande proportionalitet – att de här brotten är mycket viktigare än de verkar i relation till den uppmärksamhet de får i dag. Det är också så att det öppnar för nya bevismöjligheter, vilket underlättar för brottsoffer; man kan direkt ha kontakter med hälso- och sjukvården och få fram rättsintyg om skador.

När det handlar om kontaktförbuden ser vi också att det definitivt är så att polis och åklagare har varit väldigt slappa med att hålla efter överträdelser av kontaktförbud. Det finns åtskilliga skräckexempel där personer gång på gång har tillåtits bryta mot kontaktförbud utan att det har hänt någonting. Jag tror till och med att åklagarna i sin egen redovisning av hur de har hanterat kontaktförbuden uttryckte att den visade på en slapphet. Där tror vi också att det behövs en markering så att man tar tag i de frågorna och markerar mot de män som är beredda att bryta mot kontaktförbuden att det får konsekvenser.

I några fall tycker vi alltså att straff inte är helt värdelösa, men vi vinner ingenting på att hela tiden öka straffhöjden.

Anf. 86 LOUISE MEIJER (M) replik:

Fru talman! Jag tackar Gudrun Nordborg, Vänsterpartiet, för svaret! När jag lyssnade på henne lät det nästan som en beskrivning av Moderaternas generella uppfattning när det kommer till lag och ordning, nämligen att det finns tydliga vinster med straffskärpningar.

Det första argument som Gudrun Nordborg från Vänsterpartiet anförde var proportionalitet. ”Check”, säger jag på den – det tycker vi också. Men det gäller inte bara relationsvåld utan även i övrigt.

Det andra argumentet var att straffskärpningar leder till nya verktyg som åklagare och polis kan använda och som underlättar för brottsoffret. Jag säger ”check” på den också – men inte bara när det kommer till relationsvåld.

Jag välkomnar alltså naturligtvis Vänsterpartiets uppfattning i den här frågan, men jag hade önskat att man kunde tänka sig att utvidga det här synsättet till att även omfatta lag och ordning generellt sett. Vissa frågetecken kvarstår nämligen fortfarande.

Till exempel är Vänsterpartiet fortsatt för att straffrabatter ska finnas, det vill säga att man kan misshandla en kvinna två gånger men bara straffas för en gång. Man kan utsätta en partner för misshandel och vara 20 år men ändå få en kraftig straffrabatt, enligt Vänsterpartiets uppfattning. Om jag inte är felinformerad är Vänsterpartiet också fortfarande för en tidigare och kortare villkorlig frigivning, vilket skulle göra att gärningsmän och personer som utövar våld i nära relationer kommer ut på gatorna snabbare. Detta går inte riktigt ihop.

Jag vill återigen ställa frågan till Vänsterpartiet om man kan tänka sig att göra lite justeringar i sin syn på brott och straff och lag och ordning. Då kanske vi kan gå fram med ännu mer proportionerliga straff och ännu mer nya verktyg för polis och åklagare, så att brottsoffer kan få upprättelse.

Anf. 87 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Här kommer jag inte att göra dig tillfreds, Louise Meijer. Vi i Vänsterpartiet har en gedigen grund för vår syn.

Det främsta argumentet är att all forskning tyder på att längre straff inte har effekt. Vi säger inte att vi skulle ha fullkomlig strafffrihet, men vi tror inte på straff på samma sätt som i det generella mantrat att man fixar ett visst problem bara man höjer straffet. Vi tycker att det är en oerhört egendomlig konservativ retorik som i väldigt stor utsträckning styrs från Sverigedemokraterna.

Tänk om vi skulle få satsa de pengar och alla de resurser som i dag går till kriminalvård – där vi inte är säkra på att de ger effekt – på sociala ingripanden, skyddsåtgärder, bra skolor, bra förskolor och sociala reformer! Det är sådant som gör att vi inte får så stora klyftor i samhället. Klyftor provocerar fram kriminalitet i olika former och nöter på människor så att de inte klarar av sin vardag. Dessa reformer vill vi ha och satsa pengar på, framför allt.

Sedan går det inte att bara åse en kriminalitet som pågår, utan vi vill agera med kriminalpolitikens medel – delvis även straffskärpningar. Men vi hoppas på andra medel. Fotbojan är till exempel ett alternativ till fängelse som man skulle kunna använda i flera andra sammanhang också.

Anf. 88 INGEMAR KIHLESTRÖM (KD):

Fru talman! Det är verkligen läge att uttala en nollvision mot våld i nära relationer.

Våld mot kvinnor är det yttersta beviset på ett samhälle där jämlikhet och trygghet för alla inte gäller. Våld mot kvinnor drabbar kvinnor inte bara direkt utan även indirekt genom att rädsla begränsar friheten. Våldet mot kvinnor i Sverige har ökat. Det gäller såväl antalet anmälda våldtäkter som våld i nära relationer och hedersrelaterad brottslighet.

Samtidigt är uppklärningsprocenten låg och mörkertalet stort. Det behövs en kraftsamling för att stoppa våldet mot kvinnor. Det räcker dock inte med ord, utan det behövs handling. En rad nya åtgärder för att förebygga detta våld och skydda kvinnor mot det måste vidtas.

Samarbetet mellan myndigheter och aktörer måste förbättras och fördjupas och handläggningen bli effektivare. Det krävs fler insatser, uppföljning och att det utvecklas ett långsiktigt stöd. Därför är det viktigt att frågor om våld aktivt ställs av hälso- och sjukvård, tandvård, förskola, skola, socialtjänst och rättsvårdande myndigheter för att upptäcka och hjälpa de drabbade ut ur våldet.

Kristdemokraterna välkomnar regeringens proposition om skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer. Kristdemokraterna välkomnar också de förändringar som föreslås vad gäller kontaktförbud. Samtidigt kan vi konstatera att flera av de förslag som regeringen presenterar i dag borde ha införts för flera år sedan. Det är anmärkningsvärt att en regering som kallar sig feministisk har väntat så länge med att genom-

föra kraftfulla åtgärder som möter det våld som vi tyvärr ser fortlöpande exempel på i vårt samhälle.

Kristdemokraterna ser också att propositionen, som syftar till att motverka våld i nära relationer, behöver kompletteras med flera förslag.

Fru talman! Kristdemokraterna anser att gränsen för obligatorisk häktning bör sänkas till ett straffvärde på ett års fängelse. Denna förändring skulle, tillsammans med den straffskärpning som föreslås, innebära att personer som på sannolika skäl är misstänkta för grov kvinnofridskränkning i regel skulle häktas. En förändring till obligatorisk häktning för personer misstänkta för grov kvinnofridskränkning innebär ett starkare skydd för brottsoffret genom att en våldsam man frihetsberövas och därigenom hålls borta från hemmet i direkt anslutning till brottet. Att våldsutövare snabbt kan frihetsberövas gör att utsatta kvinnor skyddas.

Med den motiveringen vill jag yrka bifall till reservation 13.

Fru talman! I dag kan en man som har misshandlat eller trakasserat en kvinna förbjudas att vistas i det gemensamma hemmet eller i ett område genom utvidgat kontaktförbud. Kontaktförbud behöver användas i fler fall än hittills. Vi anser att det ska finnas möjlighet till kontaktförbud som utökas till större zoner, som en hel kommun eller, i särskilda fall, flera kommuner.

Jag är därför glad över att utskottets majoritet riktar ett tillkännagivande till regeringen med uppdrag gällande hur ett särskilt utvidgat kontaktförbud oftare ska kunna användas, även som en förstahandsåtgärd, och tydligare än i dag kunna omfatta ett större geografiskt område.

Fru talman! Även straffen vid överträdelse av kontaktförbud behöver skärpas. Det duger inte att överträdelse av kontaktförbud ofta bara ger böter som påföljd. Straffen behöver skärpas. Vi anser att fysiska överträdelser av ett kontaktförbud alltid ska innebära fängelse och att annan överträdelse ska leda till fängelse i större utsträckning än i dag.

Enligt Åklagarmyndighetens statistik från 2019 används elektronisk fotboja vid kontaktförbud i mycket liten utsträckning. Dessutom används detta aldrig vid så kallat ordinärt kontaktförbud, som är den vanligaste typen. Det här är anmärkningsvärt. Elektronisk fotboja ökar möjligheterna att säkerställa att kontaktförbudet följs. På så sätt kan den hotade kvinnans trygghet och livskvalitet höjas. Därför behöver fotboja användas direkt i många fler fall då kontaktförbud utfärdas, och det ska alltid övervägas vid ordinära kontaktförbud.

Även här riktar utskottets majoritet ett tillkännagivande till regeringen med inriktningen att elektronisk övervakning alltid bör kunna meddelas i samband med kontaktförbud och att det bör övervägas om elektronisk övervakning ska vara obligatorisk vid kontaktförbud med anledning av allvarigare brott i en nära relation.

Fru talman! Vi kristdemokrater ger naturligtvis också vårt stöd till de övriga två tillkännagivanden som en utskottsmajoritet enats om.

Gällande skärpta straff för fridskränkingsbrott välkomnar vi att ministrafteffekten höjs, men för att ytterligare inskräpa allvaret i hur samhället ser på denna typ av brottslighet, som ofta begås av män mot kvinnor i deras hem, ibland med dödlig utgång, bör även maxstrafteffekten för brottet höjas.

Likt ett enigt utskott anser vi också att det i dag är för svårt för den som utsätts för våld eller andra kränkningar i en nära relation att få en ansökan om kontaktförbud beviljad och att lagförslaget inte fullt ut kommer till

rätta med denna brist. Det finns därför anledning att göra en omfattande översyn av lagen om kontaktförbud med inriktningen att kontaktförbud ska meddelas vid fler situationer än i dag.

Förutom de åtgärder som lyfts i de tillkännagivanden som jag har berört ser vi i Kristdemokraterna att det skyddspaket som hotade kvinnor kan få i dag inte alltid räcker. För att säkerställa hotade kvinnors trygghet och säkerhet ska de till exempel kunna erbjudas ett trygghetspaket bestående av – som vi föreslår – larm, rätt att bära och använda pepparsprej samt erbjudande om träning i självförsvar. Detta skulle innebära att kvinnor kan känna en större trygghet när de rör sig ute.

Fru talman! För att stärka skyddet mot våld och andra kränkningar i nära relationer har regeringen föreslagit lagändringar för att skärpa straffen. Vårt samhälle har ett stort ansvar att motverka våld i nära relationer. Detta är ett våld som främst drabbar kvinnor. Den här propositionen tar ett steg på vägen, men Sveriges kvinnor förtjänar att kunna känna en större trygghet. Som jag har lyft fram finns det behov av ytterligare åtgärder – förutom de åtgärder som föreslås i propositionen – för att motverka det våld i nära relationer som vi kan se i vårt samhälle.

Kristdemokraterna ger, som jag har sagt, stöd till de fyra tillkännagivandena. Jag yrkar bifall till reservation 13.

(Applåder)

Anf. 89 JUNO BLOM (L):

Fru talman! Liberalerna står bakom de förslag som finns i det betänkande som regeringen lägger fram när det gäller att stärka arbetet mot unga killars våld mot unga tjejer, mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld mot barn.

Detta är i allra högsta grad en central frihetsfråga. Det handlar om allvarlig kriminalitet, men så länge vi inte kommer åt våldet är det också en extrem frihetsinskränkning för varje kvinna och varje barn som drabbas.

Det är hemmet som är den värsta brottsplatsen för kvinnor och barn. Vi sätter nyckeln i dörren på den plats där vi alla borde känna trygghet. Vi kan ha det tufft här i kammaren – vi kan tycka olika, och vi får kanske inte ihop våra budgetar – men jag tror att vi alla uppskattar att kunna andas ut när vi sätter nyckeln i dörren hemma. Det är dock precis där anspänningen börjar.

Men det är inte bara i hemmet som anspänningen finns. Det handlar också om när man som barn sitter i skolan – man vet inte vad som väntar en. Det handlar om när man som vuxen är på sin arbetsplats och räds att gå hem. Sms:en haglar in, och kontrollen finns i hela livsutrymmet.

Det är otroligt viktigt att vi jobbar förebyggande. Några av oss har varit inne på tidiga insatser. Det handlar också om synliggörandet. Ledamoten Ingemar Kihlström talade just om att ställa frågor. Hur kan vi synliggöra det våld som råder runt omkring oss både när det gäller barn och när det gäller vuxna? Det handlar om åtgärder som att skärpa straffen, som vi i dag debatterar här i kammaren. Men det handlar också om insatser när en person är dömd så att kriminalvården ska kunna vidta åtgärder för att förändra beteenden som skadar så otroligt mycket.

Jag lyssnade till ledamoten Maria Strömkvist från Socialdemokraterna, som nämnde mäns våld mot kvinnor åtta gånger – jag var tvungen att räkna – och hedersrelaterat våld och förtryck en gång när det kom till polisens

uppdrag. Det är viktigt att vi pratar om alla de här delarna när det gäller det förebyggande arbetet. Många av de insatser som finns i dag i vårt samhälle tar utgångspunkt i majoritetssamhällets utsatthet och når inte alla barn och unga. Om vi menar allvar måste vi i varje läge synliggöra all den utsatthet och allt det våld som råder. Där finns många likheter men också förtecken som skiljer sig åt.

Det som regeringen tar upp i betänkandet ställer vi oss bakom, men det är långt ifrån tillräckligt. Vi vet att mörkertalet är enormt stort. 80 procent av de kvinnor och barn som utsätts för våld görs det inga anmälningar om. Men ju bättre vi blir på att ta fram åtgärder, desto större är möjligheten att våga känna att jag får tryggheten att veta att när jag får frågan vågar jag berätta om min situation. Jag vet också att det finns ett samhälle där myndigheter kommer att skydda mig och ge mig det stöd som jag är i behov av och har rätt till. Så ser det inte riktigt ut i dag.

Jag tror att vi till ganska stor del lappar och lagar i ett system som inte riktigt fungerar, att det saknas ett helhetstänk. Brandtal här från olika statsråd är viktigt. Jag tror inte att det finns någon i den här kammaren som tycker att unga killars våld mot unga tjejer, mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck eller våld mot barn är någonting som vi kan acceptera – långt därifrån.

Det är också viktigt att vi verkligen talar med varandra, att det finns en struktur som gör att den ena handen vet vad den andra gör och att det finns ett stöd till civilsamhället och kvinnojourerna. De viktiga satsningar som görs på kvinnojourerörelsen går inte till det som är kärnuppdraget, att ge tak över huvudet och att ge det stöd och den trygghet som man behöver som allra mest när man tvingas bryta upp från en våldsutövande man. Det är lite konstigt att man då kan söka pengar till annat, som förvisso är viktigt, till opinionsarbete, utbildningar och så vidare. Det är lite som om man som hemlös skulle få bidrag till kastruller och gardiner innan man har ett hem att använda det i.

Jag tror att det är viktigt att vi tillsammans verkligen ser behovet av myndigheters ställningstaganden och civilsamhällets viktiga roll och att vi från politikens sida, som inte ens hanterar ärenden, får till den samordning som saknas.

Det handlar också om hur vi tar vi ställning i de här frågorna. Då kommer jag till frågan om kontaktförbud med elektronisk övervakning och, som flera här varit inne på, det geografiska området. Om man som våldutsatt kvinna eller barn ska kunna känna sig trygg i att ingen ska kunna komma och göra en illa är det viktigt att det geografiska området gör det möjligt för polisen att hinna fram i tid. Det här är något som också åklagare vittnar om i intervjuer som vi kan ta del av i medierna. Man säger att det finns en risk för att kontaktförbudet blir en falsk trygghet. Här tycker jag att det förslag som finns i betänkandet måste beredas skyndsamt. Jag pratade med en kvinna som bor i norra delen av Sverige, där det är enorma avstånd och ganska få poliser. Det är klart att för henne blir ofriheten total.

Jag förstår det resonemang som har varit när man inte tar ställning, nämligen hur mycket man kan inskränka en gärningspersons frihet. När kvinnor med barn som är ut och är in försatts i en fruktansvärd situation, där man fått uppleva våld under lång tid, sedan anmäler och tar hjälp får man, som det står i betänkandet, en stadsdel. Det är helt ovärdigt att det ska gå till på det viset.

Från Liberalernas sida tycker vi att det är självklart att det ska handla om kommuner men också om geografiska områden utifrån hur hotbilden ser ut, hur möjligheten är att hinna fram och hur man kan ge frihet till den som levtt i utsatthet så länge.

Från Liberalernas sida tycker vi att alla typer av brottsliga gärningar ska kunna ligga till grund för att döma en gärningsperson för både grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Det gäller bara att ta utgångspunkt i det som redan står i dag: om var och en av gärningarna utgjort led i upprepad kränkning av personens integritet och om gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Vänsterpartiets Gudrun Nordborg tog upp vad man från början hade för tanke med hela förslaget. Då fanns inte juridiken där, men i dag förstår vi på ett helt annat sätt. Jag skulle önska att vi också lyfte in möjligheten att varje handling med detta syfte ska kunna vara en del av fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Sedan kommer vi till barnen i de här situationerna. Vi har nu infört ett barnfridsbrott. Trots det har vi inte kommit åt frågan som rör vårdnad, boende och umgänge, som är så central i det här sammanhanget. Centralt för att en kvinna ska ta steget att anmäla en våldsutövande man är att hon är garanterad att hennes barn inte ska behöva bo hos förövaren utan att hon är där och skyddar barnet. Det handlar också om kvinnor som har rätt till skyddet men som också har skyldigheten att låta barnet få komma till ett umgänge som kan få fruktansvärda konsekvenser. Vi vet alla som sitter i den här kammaren att det är just i samband med uppbrottsprocesser som risken är än större för att våldet ska eskalera.

Se helheten, se barnen och hur de påverkas! Men se också våldsutsatta kvinnors rätt och möjlighet att ta steget och svara på frågan som ställs för att sedan få det skydd och stöd som de har rätt till och behov av!

Liberalerna ställer sig bakom alla reservationer men yrkar bifall bara till reservation 7.

Anf. 90 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Tack, Juno Blom! Jag tycker att du sa väldigt många kloka saker som jag tror att vi kan vara helt ense om. Du byggde också upp ett större panorama av problem som vi är tvungna att hantera. Men det jag funderar över är varför Liberalerna inte ställde sig bakom texten om att kontrollerande beteende skulle inkluderas i kvinnofrids- och fridskränkningens brotten.

Anf. 91 JUNO BLOM (L) replik:

Fru talman! Tack så mycket för frågan! Jag har inte kommit så långt så att jag fintar bort svaren.

Om jag hade suttit i justitiekammaren och drivit på i den här delen kanske vi hade fått igenom detta. Jag skulle dock vilja säga att jag, som har arbetat många år mot hedersrelaterat våld och förtryck, vet hur kontrollen begränsar hela livsutrymmet och frihetsutrymmet.

Orsaken till att vi inte ställer oss bakom det handlar snarare om att vi måste få det som ett stöd från alla. Men personligen har du min röst för att det borde vara så. Det är mitt svar.

Anf. 92 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Jag är glad att du bjuder på det, Juno Blom. Jag vet att du har insikter och har jobbat länge med dessa frågor, och vi har ibland gjort det ihop.

Det börjar ofta med ett kontrollerande beteende. Anledningen till att Vänsterpartiet har varit angelägna om att lyfta fram detta är att det skulle kunna ha en pedagogisk poäng och bli en varningsklocka för en bredare allmänhet så att fler reagerar på kontrollerande beteende och i bästa fall kan hjälpa till att få slut på en destruktiv relation.

Jag är nyfiken på hur ni tänker eftersom ni vill ha in alla kriminella handlingar i fridskränkingsbrottet. Än så länge är ett kontrollerande beteende inte kriminaliserat, så det täcks inte. Men när ni säger alla gärningar, vad vinner man på att ha det så brett? Här har många, inte minst Lagrådet, som jag som jurist har viss respekt för, markerat och sagt att så långt kan man inte gå.

Anf. 93 JUNO BLOM (L) replik:

Fru talman! Det står att syftet med handlingen ska vara att skada en annan människas integritet. Om någon kör för fort och den person som är aktuell i ett kvinnofridsbrott inte är i närheten av bilen är den handlingen inte aktuell. Men det kan ju handla om ekonomiska frågor eller, som vi pratade om, psykisk kränkning.

När man ska påvisa brott måste man kunna hävda att syftet var att skada den andra personens integritet och självkänsla. Givetvis kan brott begås som aldrig rymms inom denna ram. Det finns dock många sätt att kränka en människa, så vi anser att det är viktigt att vidga möjligheten att göra detta brottsligt.

Jag tror att juridiken kan se skillnad på att köra för fort eller ha en parkeringsbot och att systematiskt skada en person ekonomiskt eller genom psykiska kränkningar, och vi anser att detta ska vara möjligt att pröva.

Anf. 94 ANNIKA HIRVONEN (MP):

Fru talman! ”En dag ringde polisen. Ditt ex kommer att släppas ur häktet. Packa det viktigaste. Var inte hemma när han kommer hem.”

Detta är en av många berättelser som kvinnor som flytt sina hem och som lever gömda i Sverige har delat med sig av till mig och mina kollegor i riksdagen. Vi har fått träffa kvinnor som har tvingats att fly från sina hem för att de är utsatta för våld av en närstående man, en man som de har valt att lämna, ibland med fara för sitt eget liv.

Det är många som frågar varför de inte har lämnat männen, men jag frågar: Varför tvingar samhället dem att fly? Varför ska deras frihet begränsas? Varför begränsar vi inte förövarna mer?

Fru talman! År 2018 röstade kammaren för en skärpning av lagen om kontaktförbud. Fler skulle få fotboja. Så blev det inte. Varför? Jo, brottet bedömdes oftast inte som allvarligt nog.

Vi måste jobba oförtrutet på alla nivåer, inom alla partier och i alla civilsamhällsorganisationer för att skifta perspektiven. Det duger inte att det inte bedöms som allvarligt nog.

Fru talman! Jag är orolig för att vi gång på gång kommer att behöva insistera på skärpta regler. Jag är dock glad över att det finns en bred enighet i kammaren för just detta. Regeringen har presenterat ett åtgärds paket

med 40 punkter för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor, och många partier har varit med och bidragit. I dag bockar vi av punkterna 25, 26, 27 och 28. Vi skärper straffen för grov kvinnofridskränkning. De ska inte längre vara bara böter, och det ska inte längre vara straffritt att bryta mot kontaktförbud om det inte bedöms som tillräckligt allvarligt.

Vi ser till att straffet för grov kvinnofridskränkning höjs till ett års fängelse och att färre kvinnor ska behöva fly från sina hem. Det ska inte vara så svårt för samhället att i stället begränsa förövarens frihet och rätt att komma hem.

Fru talman! Tyvärr kommer vi att behöva göra detta val i fall efter fall. Vems rättigheter väger tyngst? Är det kvinnors och barns rättigheter till frihet från våld, deras rätt att bo kvar hemma och deras rätt att inte vara rädda som väger tyngst? Eller är det förövarens rätt att inte begränsas?

Fru talman! Många partier kommer med goda förslag, men jag tror att en del förslag kan slå bakut, inte minst med tanke på de erfarenheter vi gjorde efter 2018 av att många fall inte bedömdes som allvarliga nog.

Jag är rädd för att om vi genomför det förslag i dagens betänkande som innebär att det alltid ska vara fotboja kommer det ännu mer ofta att bedömas som inte allvarligt nog ens för ett kontaktförbud. Det vore helt förödande om färre kvinnor än i dag fick kontaktförbud.

I väntan på att det feministiska arbetet för att förändra synen och bedömningarna går i mål behöver vi vara försiktiga med de konsekvenser som kan bli av välmenande förslag, och därför vill jag yrka bifall till reservation 10 i den delen.

Vi i Miljöpartiet hade velat gå längre på några punkter. Vi ville skärpa straffet för grov kvinnofridskränkning till två års fängelse, för det hade lett till att förövarna vid allvarlig misstanke hade häktats. Det hade gett en större trygghet, och färre kvinnor hade behövt fly till skyddade boenden. Men nu höjs straffet till ett år, och det är ett steg i rätt riktning.

Fru talman! Som sagt: Jag är dock övertygad om att det inte är sista gången vi står i kammaren och diskuterar dessa frågor, för mer kommer att behöva göras.

Fru talman! Jag är stolt över att tillhöra Miljöpartiet, som är en del av Sveriges feministiska regering.

Jag skulle vilja avsluta med lite högläsning för att ge en helhetsbild av min och regeringens att göra-lista från 40-punktsprogrammet.

Det är en helhet där vi både ser till förebyggande åtgärder och straffrättsliga åtgärder. Det är ett långsiktigt arbete med tydliga mål och uppföljning, med nationellt våldsförebyggande program, kompetensinsatser i skolan avseende mäns våld mot kvinnor, information om samtyckeslagen, stopp för killars våld mot tjejer och våld i ungas parrelationer, förebyggande arbete inom idrott, långsiktiga förutsättningar för kvinno- och tjejjourer och starkare skydd för barn mot föräldrar som har utövat våld.

Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet stärks, och när det gäller utsatthet förbättras skydd och stöd för personer som medverkar i pornografi. Vi stärker skyddet vid brusten anknytning och våldsutsattas rätt till eget boende. Vi ökar möjligheter för kvinnojourer vid upphandling, och vi ska förstärka arbetet inom socialtjänsten mot mäns våld mot kvinnor, förbättra vården för våldsutsatta och stärka arbetet mot prostitution och människohandel och barns straffrättsliga skydd mot sexuella övergrepp.

Den som är utsatt för sexköp ska betraktas som ett brottsoffer, och vi ska införa en ny straffskärpningsgrund för hat mot kvinnor, straffansvar för psykiskt våld, skärpta regler om villkorlig frigivning och vistelseförbud och utökade möjligheter att använda tidiga förhör, som också debatterats i dag. Vi ska tillåta beslag av meddelanden mellan närstående vid grov kvinnofridskränkning och se över straffmätningen vid flerfaldig brottslighet.

Vi bockar nu av punkt 25 om att göra det enklare att utfärda fler kontaktförbud och punkt 26 om skärpta straff för den som bryter mot kontaktförbud. Det ska bli skärpta straff för grov kvinnofridskränkning och lättare att sätta fotboja på den som förföljer kvinnor.

Sedan kommer vi också att öka rättsintygens kvalitet, höja avgiften till Brottsofferfonden, förbättra behandlingen av personer som är dömda för sexualbrott, skärpa straffen för våldtäkt och sexköp, förbättra kompetenssatsningen hos polisen om psykisk ohälsa, förbättra kriminalstatistiken, kartlägga våld i nära relationer, förtydliga styrningen av åklagaren och polisen, förbättra kompetensen hos yrkesverksamma, kartlägga forskningsfältet och öka kunskapen om situationen för personer som lever med skyddade personuppgifter.

Anf. 95 LOUISE MEIJER (M) replik:

Fru talman! Det var en fin lista som Annika Hirvonen radade upp i slutet av sitt anförande. Låt oss uppehålla oss lite vid den, närmare bestämt punkt 23 om beslagsförbudet mellan närstående.

Annika Hirvonen tillhör Miljöpartiet, som sitter i regeringen och har gjort det sedan 2014. Det är rätt så lång tid. Ändå låter det på Annika Hirvonen som när hon 2018 fick höra att flera kontaktförbud inte beviljades på grund av de inte sågs som tillräckligt allvarliga situationer för att det skulle bli kontaktförbud. Då var det chockerande, men detta är politik som Annika Hirvonen är ansvarig för. Det är ju hennes parti som sitter i regeringen och beslutar och bestämmer om när kontaktförbud ska utfärdas och vilka situationer som man enligt lagstiftningen kan säga är tillräckligt allvarliga för att de ska innebära kontaktförbud. Detta är något som regeringen har ansvar för.

För att återgå till punkt 23 om beslagsförbudet mellan närstående, eftersom Annika själv i sitt anförande tog upp listan, har utredningen förslag om exakt hur man ska gå till väga för att till exempel kunna uppta bevisning mellan personer eller från ett offer som blir slagen av sin partner. Det är grov kvinnofridskränkning som vi i dag ska skärpa straffen för. För att göra det möjligt att ta upp bevisning i sms i en sådan situation måste lagstiftningen ändras. Ett sådant förslag har funnits sedan 2017. Det finns i punkt 23 på Annikas lista, som hon pratade om.

Jag undrar: Varför har regeringen inte lagt fram förslaget? Det är färdigutrett, och det är bara att skicka en lagrådsmiss. Driv igenom det! Ni har starkt stöd för detta i riksdagen, Annika Hirvonen, men ni gör det inte. Det är lite märkligt att regeringen inte heller på detta område har kraften och orken att driva en rättspolitik för att komma till rätta med Sveriges problem.

Anf. 96 ANNIKA HIRVONEN (MP) replik:

Fru talman! År 2018 beslutade vi om en ändring av lagen om kontaktförbud, för vi ville att fler kontaktförbud skulle förenas med fotboja. När det utvärderades ett par år senare visade det sig att det inte hade blivit så.

Det är inte regeringen som bestämmer om någon ska få ett kontaktförbud med fotboja, utan regeringen har lagt fram ett lagförslag. Riksdagen beslutar om lagen, men sedan är det åklagaren som måste fatta beslut i det enskilda fallet. Det är där de gör bedömningen av om kraven är uppnådda. Det är helt enkelt där som man vid en utvärdering har konstaterat att det inte har bedömts vara tillräckligt allvarligt i tillräckligt många fall. Därför kommer vi nu med ytterligare ändringar av lagen om kontaktförbud, för vi tycker att det ska vara fotboja i fler fall.

Vad gäller frågan om punkt 23 i 40-punktsprogrammet, som presenterades två dagar innan denna kammare avsatte Stefan Löfvens regering i somras, är det ett löfte från regeringen att detta ska läggas fram. Jag tror att Louise Meijer får fråga regeringen hur det kommer sig att man inte har lämnat det ännu, men löftet är att det ska läggas fram. Vi kommer åtminstone att behöva vänta tills vi inte längre har en övergångsregering, för en sådan regering får inte lägga fram nya politiska reformer om de inte i lagens mening bedöms som strikt nödvändiga, till exempel på grund av en kris.

Anf. 97 LOUISE MEIJER (M) replik:

Fru talman! Nu frågade jag ju en representant för regeringspartiet Miljöpartiet, så jag tänkte att man kunde förvänta sig ett svar.

Nej, regeringen är tack och lov inte åklagare. Det är för väl, för då hade det väl inte åtalats för särskilt många brott, om regeringen hade haft samma tempo där som den har i lagstiftningsärenden. Men åklagarna följer lagen, och lagen beslutas av riksdagen på initiativ av regeringen, där Annika Hirvonens parti sitter. Då är det upp till regeringen att lägga fram förslag för att till exempel fler personer som får kontaktförbud också ska ha en fotboja på sig.

Det har tagits upp av Miljöpartiet flera gånger i denna debatt att man har en önskan att fler personer som får kontaktförbud också ska ha fotboja. Det är ju kanon att en företrädare för ett regeringsparti säger detta, för det är ju just regeringen som har lagstiftningsmakten och lagstiftningsinitiativet i denna fråga.

Det är till och med så väl att Moderaterna har ett förslag om just det som regeringsföreträdaren Annika Hirvonen efterfrågar här, nämligen att elektronisk övervakning, det vill säga fotboja, ska kunna användas direkt när ett kontaktförbud aktualiseras. Detta vill Moderaterna, och det försöker vi driva på för.

Det verkar som att Miljöpartiet och därmed ett av regeringspartierna också tycker så, men ändå röstar man nej till Moderaternas förslag här i kammaren i dag. Det tycker jag är mycket märkligt, för man kan inte å ena sidan som regering vara ansvarig och tycka och tänka och vilja saker och å andra sidan inte rösta igenom det som man själv säger sig vilja. Så kan vi väl ändå inte ha det, utan man får göra det man tycker när man sitter i regeringen.

Anf. 98 ANNIKA HIRVONEN (MP) replik:

Fru talman! Louise Meijer satt och småpratade under mitt anförande, så jag tror att hon kanske missade vad jag sa. Det är nämligen så att i propositionen gör vi det som Louise Meijer efterfrågar. När lagändringen från 2018 inte blev bra i praktiken ändrar vi lagen igen. Det är precis så man måste göra om den inte tillämpas som man tycker att den borde. Vi kan inte gå in och detaljstyra i de enskilda fallen, utan då får vi precis som Louise Meijer säger använda lagstiftningen. Och det gör vi här.

Skiljelinjen går mellan om man tycker att vi ska ta bort de ordinära kontaktförbuden, där det inte är fotboja, och säga att det alltid ska vara fotboja. Min oro, om man skulle göra det, är att det i stället i praktiken skulle bli färre kontaktförbud som beviljas. Detta tycker jag vore väldigt olyckligt.

Anf. 99 JUNO BLOM (L):

Fru talman! Jag ska bara göra en rättelse. Det var skönt att jag var tydlig i mitt anförande, eftersom jag verkligen har jobbat med kontrollerande beteende. Jag hade en viss oro över att min ledamotsvän i Liberalerna, Johan Pehrson, inte hade följt upp den reservationen. Men alla kan läsa att vi har gjort det. Det är inte bara jag som tycker att kontrollerande beteende är fel, utan Johan Pehrson är tydlig. Vänsterpartiets Gudrun Nordborg hade alltså fel om detta.

Jag ville bara förtydliga detta, och jag ska inte gå hem och skälla på Johan Pehrson. Vi är alla överens.

Anf. 100 GUDRUN NORDBORG (V) replik:

Fru talman! Jag begärde replik för att be om ursäkt. Det var ett stort misstag, och det får bli en läropeng för mig att dubbelkolla. När jag kollade tidigare fanns Liberalerna inte med på listan. Men nu är det svart på vitt. Och Juno Blom har helt rätt i att ni stödde detta, och det gläder mig.

Anf. 101 JUNO BLOM (L) replik:

Fru talman! Det är helt okej. Det viktigaste är att vi gör skillnad för barn och unga, att vi vågar ta ställning och att vi driver på tillsammans. Det viktigaste är att vi handlar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.11 på förslag av förste vice talmannen att ajournera sammanträdet till kl. 16.00, då votering skulle äga rum.

Återupptaget sammanträde

Sammanträdet återupptogs kl. 16.00.

§ 15 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

FiU14 Ett förenklat upphandlingsregelverk

Punkt 1 (Ett förenklat upphandlingsregelverk)

1. utskottet

2. res. 1 (V)

Votering:

284 för utskottet

25 för res. 1

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 62 M, 55 SD, 28 C, 19 KD, 18 L, 14 MP

För res. 1: 24 V, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

FöU3 Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap

Punkt 1 (Projektbidrag inom anslaget 2:4 Krisberedskap)

1. utskottet

2. res. 1 (S, V, MP)

3. res. 2 (SD)

Förberedande votering:

124 för res. 1

55 för res. 2

130 avstod

40 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Ulla Andersson (V) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Huvudvotering:

184 för utskottet

125 för res. 1

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 S, 62 M, 55 SD, 28 C, 1 V, 19 KD, 18 L

För res. 1: 87 S, 23 V, 14 MP, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Gudrun Nordborg (V) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 1

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 2 (En samlad måluppfyllelseanalys vid utbyggnadsuppdrag)

1. utskottet
2. res. 1 (S, V, MP)

Votering:

182 för utskottet

127 för res. 1

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 M, 55 SD, 28 C, 19 KD, 18 L

För res. 1: 88 S, 24 V, 14 MP, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 3 (Ett förtydligat utbyggnadsuppdrag riktat mot samhällsbyggnad)

1. utskottet
2. res. 2 (S, C, V, MP)

Votering:

154 för utskottet

155 för res. 2

40 frånvarande

Kammaren biföll res. 2.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 M, 55 SD, 19 KD, 18 L

För res. 2: 88 S, 28 C, 24 V, 14 MP, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 4 (Behovet av en samlad uppföljning)

1. utskottet
2. res. 3 (M, SD, KD)

Votering:

173 för utskottet

136 för res. 3

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 28 C, 24 V, 18 L, 14 MP, 1 -

För res. 3: 62 M, 55 SD, 19 KD

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

KU3 2019 års riksdagsöversyn

Kammaren biföll utskottets förslag.

KU8 Sekretess hos den kommission som fått i uppdrag att granska arbetet med att uppnå frigivning av två svenska medborgare utomlands

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU5 Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

Punkt 1 (Avslag på propositionen)

1. utskottet

2. res. 1 (SD, V)

Votering:

229 för utskottet

80 för res. 1

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 62 M, 28 C, 19 KD, 18 L, 14 MP

För res. 1: 55 SD, 24 V, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 2 (Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet)

1. utskottet

2. res. 2 (M, KD)

3. res. 3 (SD)

Förberedande votering:

82 för res. 2

55 för res. 3

172 avstod

40 frånvarande

Kammaren biträdde res. 2.

Huvudvotering:

149 för utskottet

81 för res. 2

79 avstod

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 28 C, 18 L, 14 MP, 1 -

För res. 2: 62 M, 19 KD

Avstod: 55 SD, 24 V

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 4 (Slopad straffrabatt för unga myndiga i ytterligare fall)

1. utskottet

2. res. 4 (S, V, MP)

3. res. 5 (L)

Förberedande votering:

123 för res. 4

18 för res. 5

168 avstod

40 frånvarande

Kammaren biträdde res. 4.

Isak From och Hans Hoff (båda S) anmälde att de avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Huvudvotering:

167 för utskottet

123 för res. 4

19 avstod

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Isak From, Gustaf Lantz och Dag Larsson (alla S) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 3 S, 62 M, 55 SD, 28 C, 19 KD

För res. 4: 85 S, 23 V, 14 MP, 1 -

Avstod: 1 V, 18 L

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU6 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Punkt 2 (Bevisupptagning i domstol)

1. utskottet

2. res. 1 (S, C, V, MP)

Votering:

154 för utskottet

155 för res. 1

40 frånvarande

Kammaren biföll res. 1.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 M, 55 SD, 19 KD, 18 L

För res. 1: 88 S, 28 C, 24 V, 14 MP, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU7 Utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna i allmän domstol

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU8 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer

Punkt 3 (Straffen för allvarliga brott mot person)

1. utskottet

2. res. 2 (SD)

Votering:

254 för utskottet

55 för res. 2

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 62 M, 28 C, 24 V, 19 KD, 18 L, 14 MP, 1 -

För res. 2: 55 SD

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 7 (Brott som kan ingå som led i fridskränkingsbrotten)

1. utskottet
2. res. 7 (L)

Votering:

291 för utskottet

18 för res. 7

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 62 M, 55 SD, 28 C, 24 V, 19 KD, 14 MP, 1 -

För res. 7: 18 L

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 10 (Elektronisk övervakning av kontaktförbud)

1. utskottet
2. res. 10 (S, V, MP)

Votering:

182 för utskottet

127 för res. 10

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 M, 55 SD, 28 C, 19 KD, 18 L

För res. 10: 88 S, 24 V, 14 MP, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 13 (Kontrollerande beteende)

1. utskottet
2. res. 12 (M, C, V, KD, L)

Votering:

157 för utskottet

152 för res. 12

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 55 SD, 14 MP

För res. 12: 62 M, 28 C, 24 V, 19 KD, 18 L, 1 -

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 14 (Obligatorisk häktning)

1. utskottet
2. res. 13 (M, SD, KD)

Votering:

173 för utskottet

136 för res. 13

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 28 C, 24 V, 18 L, 14 MP, 1 -

För res. 13: 62 M, 55 SD, 19 KD

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Punkt 15 (Vistelseförbud)

1. utskottet

2. res. 14 (M, C, KD, L)

Votering:

182 för utskottet

127 för res. 14

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 88 S, 55 SD, 24 V, 14 MP, 1 -

För res. 14: 62 M, 28 C, 19 KD, 18 L

Frånvarande: 12 S, 8 M, 7 SD, 3 C, 3 V, 3 KD, 2 L, 2 MP

Prot. 2021/22:29

17 november

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

§ 16 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Skrivelse

2021/22:56 Riksrevisionens rapport om statlig medfinansiering av regional kollektivtrafik – Sverigeförhandlingens storstadsavtal

§ 17 Anmälan om uteblivet svar på skriftlig fråga

Förste vice talmannen anmälde att följande skriftliga fråga inte skulle besvaras:

2021/22:373 Stöd till Polen, Litauen och Lettland

av *Mats Nordberg* (SD)

till utbildningsminister *Ann Linde* (S)

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 16.16.

Sammanträdet leddes

av talmannen från dess början till och med § 8 anf. 32 (delvis),

av förste vice talmannen därefter till och med § 12 anf. 62 (delvis),

av andre vice talmannen därefter till och med § 14 anf. 94 (delvis) och

av förste vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

LENA LINDBÄCK

/Olof Pilo

99

Innehållsförteckning

§ 1 Justering av protokoll	1
§ 2 Anmälan om kompletteringsval	1
§ 3 Anmälan om uteblivna svar på interpellationer	1
§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott	5
§ 5 Ärenden för bordläggning	5
§ 6 Ett förenklat upphandlingsregelverk.....	5
Finansutskottets betänkande 2021/22:FiU14	5
Anf. 1 ULLA ANDERSSON (V)	5
Anf. 2 GUNILLA CARLSSON (S)	7
Anf. 3 ULLA ANDERSSON (V) replik	9
Anf. 4 GUNILLA CARLSSON (S) replik	9
Anf. 5 ULLA ANDERSSON (V) replik	9
Anf. 6 GUNILLA CARLSSON (S) replik	10
Anf. 7 EDWARD RIEDL (M)	10
Anf. 8 ALEXANDER CHRISTIANSSON (SD)	12
Anf. 9 HAMPUS HAGMAN (KD).....	14
(Beslut fattades under § 15.)	16
§ 7 Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4	
Krisberedskap.....	16
Försvarsutskottets betänkande 2021/22:FöU3	16
Anf. 10 KALLE OLSSON (S)	16
Anf. 11 ROGER RICHTHOFF (SD)	17
Anf. 12 ALEXANDRA ANSTRELL (M)	19
Anf. 13 MIKAEL OSCARSSON (KD)	20
(Beslut fattades under § 15.)	21
§ 8 Riksrevisionens rapport om riktade utbyggnadsuppdrag	
till universitet och högskolor.....	21
Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU3.....	21
Anf. 14 PAULA ÖRN (S)	21
Anf. 15 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M)	24
Anf. 16 PAULA ÖRN (S) replik.....	24
Anf. 17 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M)	
replik	25
Anf. 18 PAULA ÖRN (S) replik.....	25
Anf. 19 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M)	
replik	25
Anf. 20 PATRICK RESLOW (SD)	26
Anf. 21 PAULA ÖRN (S) replik.....	27
Anf. 22 PATRICK RESLOW (SD) replik	27
Anf. 23 PAULA ÖRN (S) replik.....	28
Anf. 24 PATRICK RESLOW (SD) replik	28
Anf. 25 FREDRIK CHRISTENSSON (C).....	28
Anf. 26 ILONA SZATMARI WALDAU (V).....	30
Anf. 27 MATS BERGLUND (MP)	31
Anf. 28 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M)	
replik	33
Anf. 29 MATS BERGLUND (MP) replik	33

Anf. 30 MARIE-LOUISE HÄNEL SANDSTRÖM (M)	
replik.....	33
Anf. 31 MATS BERGLUND (MP) replik	34
Anf. 32 MARIA NILSSON (L).....	34
(Beslut fattades under § 15.).....	36
§ 9 2019 års riksdagsöversyn	36
Konstitutionsutskottets betänkande 2021/22:KU3	36
Anf. 33 KARIN ENSTRÖM (M).....	36
(Beslut fattades under § 15.).....	39
§ 10 Sekretess hos den kommission som fått i uppdrag att	
granska arbetet med att uppnå frigivning av två svenska	
medborgare utomlands.....	39
Konstitutionsutskottets betänkande 2021/22:KU8	39
(Beslut fattades under § 15.).....	39
§ 11 Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig	
brottslighet.....	39
Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU5.....	39
Anf. 34 ANNA WALLENTHEIM (S).....	39
Anf. 35 ELLEN JUNTTI (M).....	41
Anf. 36 TOBIAS ANDERSSON (SD).....	43
Anf. 37 FÖRSTE VICE TALMANNEN.....	45
Anf. 38 LINDA WESTERLUND SNECKER (V).....	45
Anf. 39 ELLEN JUNTTI (M) replik	47
Anf. 40 LINDA WESTERLUND SNECKER (V) replik.....	47
Anf. 41 ELLEN JUNTTI (M) replik	47
Anf. 42 LINDA WESTERLUND SNECKER (V) replik.....	48
Anf. 43 ANDREAS CARLSON (KD).....	48
Anf. 44 JOHAN PEHRSON (L).....	49
Anf. 45 RASMUS LING (MP).....	51
Anf. 46 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik.....	52
Anf. 47 RASMUS LING (MP) replik	52
Anf. 48 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik.....	53
Anf. 49 RASMUS LING (MP) replik	53
Anf. 50 ELLEN JUNTTI (M) replik	54
Anf. 51 RASMUS LING (MP) replik	54
Anf. 52 ELLEN JUNTTI (M) replik	55
Anf. 53 RASMUS LING (MP) replik	55
Anf. 54 JOHAN HEDIN (C).....	55
Anf. 55 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik.....	57
Anf. 56 JOHAN HEDIN (C) replik.....	57
Anf. 57 TOBIAS ANDERSSON (SD) replik.....	58
Anf. 58 JOHAN HEDIN (C) replik.....	58
(Beslut fattades under § 15.).....	58
§ 12 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör	59
Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU6.....	59
Anf. 59 GUSTAF LANTZ (S)	59
Anf. 60 MALIN BJÖRK (C).....	60
Anf. 61 GUDRUN NORDBORG (V).....	61
Anf. 62 RASMUS LING (MP).....	63
Anf. 63 ELLEN JUNTTI (M).....	64

Anf. 64 GUSTAF LANTZ (S) replik.....	66
Anf. 65 ELLEN JUNTTI (M) replik.....	66
Anf. 66 GUSTAF LANTZ (S) replik.....	67
Anf. 67 ELLEN JUNTTI (M) replik.....	67
Anf. 68 GUDRUN NORDBORG (V) replik	67
Anf. 69 ELLEN JUNTTI (M) replik.....	68
Anf. 70 GUDRUN NORDBORG (V) replik	68
Anf. 71 ELLEN JUNTTI (M) replik.....	69
Anf. 72 ADAM MARTTINEN (SD).....	69
Anf. 73 GUSTAF LANTZ (S) replik.....	70
Anf. 74 ADAM MARTTINEN (SD) replik.....	71
Anf. 75 GUSTAF LANTZ (S) replik.....	71
Anf. 76 ADAM MARTTINEN (SD) replik.....	71
Anf. 77 INGEMAR KIHLSSTRÖM (KD)	71
Anf. 78 JOHAN PEHRSON (L)	73
(Beslut fattades under § 15.)	74
§ 13 Utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna i allmän domstol.....	74
Justitiekammarens betänkande 2021/22:JuU7.....	74
(Beslut fattades under § 15.)	74
§ 14 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer	74
Justitiekammarens betänkande 2021/22:JuU8.....	74
Anf. 79 MARIA STRÖMKVIST (S).....	74
Anf. 80 LOUISE MEIJER (M)	76
Anf. 81 EBBA HERMANSSON (SD).....	77
Anf. 82 JOHAN HEDIN (C).....	78
Anf. 83 GUDRUN NORDBORG (V).....	80
Anf. 84 LOUISE MEIJER (M) replik.....	82
Anf. 85 GUDRUN NORDBORG (V) replik	83
Anf. 86 LOUISE MEIJER (M) replik.....	83
Anf. 87 GUDRUN NORDBORG (V) replik	84
Anf. 88 INGEMAR KIHLSSTRÖM (KD)	84
Anf. 89 JUNO BLOM (L).....	86
Anf. 90 GUDRUN NORDBORG (V) replik	88
Anf. 91 JUNO BLOM (L) replik	88
Anf. 92 GUDRUN NORDBORG (V) replik	89
Anf. 93 JUNO BLOM (L) replik	89
Anf. 94 ANNIKA HIRVONEN (MP).....	89
Anf. 95 LOUISE MEIJER (M) replik.....	91
Anf. 96 ANNIKA HIRVONEN (MP) replik	92
Anf. 97 LOUISE MEIJER (M) replik.....	92
Anf. 98 ANNIKA HIRVONEN (MP) replik	93
Anf. 99 JUNO BLOM (L).....	93
Anf. 100 GUDRUN NORDBORG (V) replik	93
Anf. 101 JUNO BLOM (L) replik.....	93
(Beslut fattades under § 15.)	93
Ajournering.....	93
Återupptaget sammanträde.....	93

§ 15 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde	94
FiU14 Ett förenklat upphandlingsregelverk	94
FöU3 Riksrevisionens rapport om projektbidrag från anslag 2:4 Krisberedskap	94
UbU3 Riksrevisionens rapport om riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor	95
KU3 2019 års riksdagsöversyn	95
KU8 Sekretess hos den kommission som fått i uppdrag att granska arbetet med att uppnå frigivning av två svenska medborgare utomlands	95
JuU5 Slopade straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet	96
JuU6 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör	97
JuU7 Utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna i allmän domstol	97
JuU8 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer	97
§ 16 Bordläggning	99
§ 17 Anmälan om uteblivet svar på skriftlig fråga	99
§ 18 Kammaren åtskildes kl. 16.16	99

Prot. 2021/22:29
17 november
